

Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitos

Sara Peltonen

**HYLÄTYN TILAN VAIHTOEHTOISET KÄYTÖT – JOUTOMAISTA JA
NIIDEN MERKITYKSESTÄ KAUPUNKILAISILLE**

Maantieteen pro gradu -tutkielma

Asiasanat: joutomaat, joutomaiden merkitykset, hylätyt tilat, hylättyjen tilojen käyttö

Turku 2013

TURUN YLIOPISTO
Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta
Maantieteen ja geologian laitos

PELTONEN, SARA: Hylätyn tilan vaihtoehtoiset käytöt – joutomaista ja niiden merkityksestä kaupunkilaisille. [*Alternative uses of abandoned space – wasteland and its significance to urban dwellers*]

Pro gradu -tutkielma, 114 s., 3 liites.
40 op
Maantiede
Joulukuu 2013

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

Tämä tutkimus käsittelee kaupungin joutomaita ja niiden merkityksiä käyttäjien näkökulmasta sekä selvittää joutomaan olemusta osana kaupungin tilallisuutta. Haastattelujen ja kyselyn pohjalta joutomaalle määritellään 12 erilaista käyttötarkoitusta ja hahmotetaan käyttäjäryhmiä. Toisaalta keskitytään siihen, mitä merkityksiä joutomailla on käyttäjilleen, ja miten he joutomaat kokevat. Tutkimuksessa todetaan, että joutomaita käytetään muun muassa seikkailuun ja leikkiin, rauhoittumiseen ja luontoelämysten kokemiseen, oleiluun, ulkoiluun ja läpikulkuun, tapahtumien järjestämiseen, asumiseen, sissiviljelyyn, taiteen tekemiseen, juopotteluun, lemmeleikkeihin ja toimintaan, jota ei ole tarkoitettu muiden katseille. Joutomaat ovat tilaa, johon voi heijastella omia ajatuksiaan, jossa voi rauhoittua, inspiroitua ja kokea jännitystä tai jopa pelkoa. Analyysissä keskeisellä sijalla ovat tilan ja paikan käsitteet. Joutomaat nähdään multifunktionaalisenä erilaisia käyttöjä sallivana tilana ja kaupungin ”aukkoina”, jotka voivat parhaimmillaan saada julkisen tilan ominaisuuksia. Tilan valvonta on joutomailla löyhempää, ja vähäisempi kontrolli mahdollistaa tilan muokkaamisen. Joutomaata muokkaamalla ihminen voi tuntea juureutuvansa ja nähdä oman toimintansa vaikutukset sekä kokea omistajuutta tilasta. Omaehtoinen yhdessä toimiminen luo myös yhteisöllisyyttä. Lisäksi tutkimuksessa pohditaan, luoko erilaisten ryhmien samanaikainen läsnäolo joutomaalle jännitteitä, ja sulkeutuuko vai avautuuko paikka erilaisille käyttäjille. Käytöt limittyvät usein ajallisesti, mutta voimakas käyttäjäryhmä voi myös vallata tilaa itselleen ja karkottaa muita käyttäjiä. Joutomaa on mahdollistavaa tilaa, jonka vaihtoehtoja ei ole välttämättä ennalta määritetty tai käyttötarkoitusta lyöty lukkoon. Tämän johdosta joutomaasta voi versota jotakin omaperäistä ja merkittävää, jos tilan suunnittelulle ja käytön muodostumiselle ruohonjuuritasolta käsin annetaan mahdollisuus.

Asiasanat: joutomaat, joutomaiden merkitykset, hylätyt tilat, hylättyjen tilojen käyttö

Sisältö

1. JOHDANTO	6
1.1. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET.....	8
2. JOUTOMAAN KÄSITTEELLISTÄMINEN.....	9
2.1. JOUTOMAAT URBAANEINA AUKKOINA	9
2.2. MARGINAALINEN TILA JA VÄLITILA.....	12
2.3. TILAN RELATIONAALISUUS: TILAN MUOKKAANTUMINEN SOSIAALISISSA SUHTEISSA	14
2.4. JULKINEN JA YKSITYINEN TILA.....	16
2.5. PAIKAN KÄSITE.....	19
3. JOUTOMAA, URBAANI KESANTO JA HYLÄTTY TILA.....	22
4. JOUTOMAIDEN TUTKIMUKSESTA.....	26
5. JOUTOMAIDEN SYNTY JA VANHOJEN TEOLLISUUSALUEIDEN MUUTOS	29
6. TURUN JOUTOMAAT.....	31
7. AINEISTOT	33
7.1. AINEISTOJEN KERÄYS	33
7.2. HAASTATELUJEN LITTEROINTI.....	35
7.3. HAASTATELUT	37
7.4. TURKULAISTEN KERTOMUKSET JOUTOMAISTA KYSELYLOMAKKEELLA	40
8. MENETELMÄT	41
8.1. AINEISTOJEN ANALYSOINTIMENETELMISTÄ LYHYESTI.....	41
8.2. AINEISTOJEN ANALYSOINTI TÄSSÄ TUTKIMUKSESSA	42
9. AINEISTON ANALYYSI	43
9.1. JOUTOMAAN KÄYTÖT.....	43
9.1.1. Leikki ja seikkailu	43
9.1.2. Tiloja taiteen tekemiseen: valokuvaus, graffiti, teatteri ja elokuva.....	47
9.1.3. Talonvaltaus.....	50
9.1.4. Tilapäinen ja pitkäaikainen asuinkäyttö	51
9.1.5. Tapahtumat	53
9.1.7. Kaupunkiviljely	57
9.1.8. Kävely, ulkoilu, läpikulku	58
9.1.9. Luontoharrastus	60
9.1.10. Laiton kaatopaikka.....	61
9.1.11. Hengailu, parkour ja skeittaus	62
9.1.12. Lemmenleikit	63
9.2. JOUTOMAAN MONINAISET MERKITYKSET AINEISTOSSA.....	64
9.2.1. Joutomaa elämyksellisenä ja kokemuksellisenä tilana	66
9.2.2. Henkilökohtainen ja oma tila, itsensä toteuttamisen, mietiskelyn ja rauhoittumisen tila.....	68
9.2.3. Joutomaan ajattomuus ja ajallisuus: paikan historia ja kerroksellisuus, joutomaa tarinoiden lähteenä ja mielikuvitusstimulantina	72
9.2.4. Inspiraation ja taiteen lähde, esteettinen ja visuaalinen ulottuvuus	76
9.2.5. Luonnon alue, luontokokemus.....	79
9.2.6. Joutomaa jännittävänä ja yllätyksellisenä, pelottavana ja vaarallisenakin leikkipaikkana, jossa on kielletyn alueen tuntu.....	81
9.2.7. Joutomaan rumuus ja rosoisuus.....	87
9.2.8. Joutomaa kaupunkitilan kontrollin ulkopuolisena alueena, vapaana tila ja ei-kenenkään-maana sekä pako- ja piilopaikkana	90
9.2.9. Yhteisöllinen tila	93

9.2.10. Jonkin päämäärän tavoittelun väline – merkitys muodostuu pyrkimyksistä.....	94
9.3. TOIMINNAN VAIKUTUKSET TILAAAN, TILAN MUOKKAUTUMINEN	97
9.4. HYLÄTYN TILAN JULKISUUS	100
10. YHTEENVETO: KOHTI SALLIVAMPAA KAUPUNKIA.....	105
11. LOPPUSANAT JA KIITOKSET	109
LÄHDELUETTELO	111
LIITTEET	115
LIITE 1 HAASTATELUKYSYMYKSET	115
LIITE 2 SÄHKÖINEN KYSELY JOUTOMAISTA	117

HUHTIKUU

**Valo huuhtelee lumesta paljastunutta puistoa,
lätäköt ovat riitteessä, narskuvat askelten alla,
purkutalon kadulle lyödyt ikkunat, pensaitten oksat vielä piikkilankaa,
maisema kuin betonista valettu penkki,
vain varislauma liikehtii, maassa vellova hämärä.**

Jarkko Laine: Oodi eiliselle sanomalehdelle (1989).

1. Johdanto

Hylätyt alueet kaupungissa ovat luonteeltaan kiehtovia. Ne herättävät muistoja, tunteita ja kysymyksiä paikan kohtalosta: mitä tässä on ollut, miksi se on poissa ja mitä paikalle on mahdollisesti tulossa? Hylätyt tilat haastavat paikalle osuneen pohtimaan niin mennyttä, nykyisyyttä kuin tulevaisuuttakin. Tyhjillään olevilla tonteilla konkretisoituu luonnon ja ihmisen, ja toisaalta myös eri ihmisyksilöiden ja -ryhmien sekä näiden erilaisten intressien välinen kilpailu tilasta: ihmisen säännöllisten käyttöjen hävitessä alueelta luonto – ja toisaalta ihmisen vaihtoehtoiset tilankäytöt – valtaavat alaa.

Joutomaita ja hylättyjä alueita on erilaisia. Joutomaa voi olla niittyä, vanhaa teollisuusaluetta rakennuksineen, rautatien piennar tai rakentamaton ja hoitamaton metsätilkku kaupungin keskellä. Myös asuinrakennus, vanha viristorakennus, liikennealue tai kauppa voi olla hylättyä tilaa. Se, mikä näitä tiloja yhdistää ja mikä kokoaa nämä yhden tutkimuksen alle, on nimenomaan tilan käyttö tai käyttämättömyys; ensisijaisten käyttöjen kuten tehdastoiminnan, asumisen, kaupan tai liikenteen loppuminen alueella ja muiden käyttöjen ilmaantuminen alkuperäisen käytön tilalle. Myös joutomaat, joilla ei ”virallista” käyttöä ole ollut, ja joilla ihmiset liikkuvat, ovat osa tätä tutkimusta.

Kuva 1. Joutomaata junaradan varrella kesäyönä Turun Raunistulassa (S. P. 2011).

Tyhjillään olevia tehdasrakennuksia ja lahoavia puutaloja tarkastellaan usein nimenomaan kaupunkisuunnittelun näkökulmasta, ja tällöin keskitytään alueiden kehittämiseen ja uudelleen hyödyntämiseen. Urbaanit joutomaat nähdään potentiaalina tuottavalle toiminnalle, joka hyödyttää niin yrittäjiä kuin kaupunkiakin. Esimerkkinä tästä on Luova Tampere -ohjelma, jossa Urbaanit kesannot -hanke syntyi yhdistämään ”vapaina olevia tiloja ja tilaa vailla olevia toimijoita” (Luova Tampere 2013). Myös ympäristöministeriön EKO-INFRA hankkeen Turku Brownfields -selvityksessä on tarkasteltu Turun joutomaa-alueita kaupunkirakenteen eheyttämisen, kaupungin reuna-alueiden elvyttämisen ja kaupungin vajaakäyttöisten alueiden uudistamisen kannalta (Andersson s.a.). Tässä pro gradu -työssä näkökulma on kuitenkin näistä poikkeava, sillä pohdinnan kohteena oleva urbaani hylätty tila näyttäytyy pikemmin tilapäisten, vaihtoehtoisten käyttöjen areenana ja moninaisena erilaisten kokemusten, ajatusten ja merkitysten paikkana.

Tämä tutkimus käsittelee joutomaata ja muuta hylättyä tilaa erityisesti Turun kaupunkialueella. Tarkastelussa yhteen nivoutuvat joutomaatilan luonteen ja olemuksen pohdinta sekä erilaiset joutomaan ja hylätyn tilan käytöt ja merkitykset kaupunkilaisille. Oman ulottuvuutensa tutkimukseen on tuonut kaupunkilaisten joutomaatarinoita tulkinut Joutomaa-näytelmä, joka oli osana Kulttuuripääkaupunki 2011 -ohjelmaa. Raunistulan entisen rehutehtaan joutomaalle 18.–31.8.2011 sijoitettu Joutomaa-teatteri tarjosi tämän tutkimuksen tekijälle kimmokkeen turkulaisten näkemysten tarkasteluun, sillä hankkeen yhteydessä haastateltiin yli kahtakymmentä ihmistä heidän Raunistulan vanhan rehutehtaan alueeseen ja joutomaihin liittyvistä muistoistaan ja tunteistaan, siitä miten he joutomaita käyttävät ja siitä, mitä joutomaa heille merkitsee. Osa haastatteluista tehtiin ryhmähaastatteluina. Lisäksi tätä pro gradu -työtä varten syvähaastattelin erikseen vielä kuutta joutomaata aktiivisesti eri syistä käyttävää ihmistä, ja näytelmän yhteydessä toteutettiin sähköinen kysely ihmisten näkemyksistä joutomaista.

Haastatteluihin, kyselyyn ja kirjallisuuteen perustuen olen pro gradu -työssäni selvittänyt joutomaiden roolia kaupunkitilassa, niiden erilaisia epävirallisia käyttötarkoituksia ja kaupunkilaisten joutomaille antamia merkityksiä. Tutkimuksessani toisensa kohtaavat siis talonvaltaajat, graffiti- ja kuvataiteilijat, kaupunkiseikkailijat ja -viljelijät sekä joutomaalla ulkoilevat ja oleilevat tavalliset kaupunkilaiset. Tutkimukseni on kvalitatiivista, sillä laadullinen tarkastelutapa antaa mielestäni parhaan mahdollisuuden syventyä joutomaan ja hylätyn tilan erilaisten käyttöjen ja merkitysten tutkimukseen.

Tässä tutkimuksessa joutomaa ja hylätty tila nähdään relationaalisena tilana; sosiaalisessa kanssakäymisessä rakentuvana ja näitä sosiaalisia suhteita vuorostaan ylläpitävänä tilana (Massey 2008: 40; Ridell ym. 2009: 11–13). Joutomaatila luo puitteet toiminnalle, ja toiminnalla puolestaan luodaan tilaa uudelleen ja tilalle luodaan uusia merkityksiä. Tilan relationaalisuuden lisäksi näkökulma yksityisestä ja julkisesta tilasta auttaa analysoimaan joutomaan luonnetta, kun taas paikan käsite tarjoaa abstraktimman tilan käsitteen sijaan välineen tulkita aineistosta heijastunutta kokemuksellista ja elämyksellistä joutomaatilaa.

Tutkimusta jäsentävät myös sellaiset joutomaan olemusta avaavat käsitteet kuten *urbaani kesanto*, *jättömaa*, *brownfield*, *vapaa tila*, *urbaani erämaa* sekä muodollisemmat käsitteet *kaupunkitilaenklaavi*, *monofunktionaalinen tila*, *marginaalinen tila* ja *urbaani aukko* (Cupers ja Miessen 2002: 78, 80–83, 102–107,) sekä *tiukat tilat* ja *väljät tilat* (*tight space*, *loose space*: Franck ja Stevens 2007; Kuusisto-Arponen ja Tani 2009).

1.1. Tutkimuksen tavoitteet

Tämä pro gradu -työ pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Mikä on joutomaan rooli kaupunkitilassa, ja millaista tilaa joutomaa oikeastaan on?
- Millaisena joutomaa tai hylätty tila ihmisille näyttäytyy, mitä se heille merkitsee ja miten joutomaata käytetään? Mitä erilaisia käyttäjäryhmiä voidaan erotella?

Työni tavoitteena on siis tarkastella joutomaan olemusta ja roolia kaupunkitilassa sekä sitä, miten hylättyä tilaa hahmotetaan, miten sitä käytetään ja minkälaisia merkityksiä se saa. Toisaalta tarkastelussa on, minkälaista tilaa joutomaiden epävirallisissa käytöissä syntyy tai tuotetaan – onko tila yksilöllistä, yhteisöllistä, avointa vai kenties käytön seurauksena aiempaa suljetumpaa.

Aineisto painottuu ihmisten näkemyksiin, kertomuksiin ja muistoihin joutomaista ja hylätyistä tiloista. Ajatuksena on siis ollut lähestyä tutkimuskysymyksiä kahdesta eri näkökulmasta; selvittää erilaisten joutomailla toimivien ryhmien kautta hylätyn tilan käyttöä ja merkityksiä sekä toisaalta sitä, miten tila käytössä muokkautuu.

2. Joutomaan käsitteellistäminen

Joutomaat ovat eräänlaisia urbaaneja aukkoja kaupungissa, marginaalissa olevaa tilaa ja tilaa tilojen välissä. Toisaalta joutomaat eivät ole irrallaan tulkinnasta, jonka mukaan tila on sosiaalisten suhteiden läpäisemää. Joutomaata voidaan tarkastella siis myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta ja osana polemiikkaa siitä, mikä tila on avointa ja mikä suljettua, mikä yksityistä ja mikä julkista. Tilan käsitteen avulla joutomaata voidaan tarkastella osana kaupunkia. Ihmisten näkemysten analysoinnissa tarvitaan kuitenkin välttämättä konkreettisempaa paikan käsitettä, joka mahdollistaa aineiston henkilökohtaisiin kokemuksiin tarttumisen ja avaa elettyä joutomaata abstraktia tilan käsitettä paremmin. Tässä kappaleessa tarkastelen joutomaata siis tietynlaisina aukkoina kaupungissa, marginaalisena ja sosiaaliin suhteisiin kietoutuvana tilana, yksityisen ja julkisen käsitteiden kautta sekä tilana, joka on monille oikea paikka.

2.1. Joutomaat urbaaneina aukkoina

Spaces of Uncertainty -kirjan kirjoittaneet arkkitehdit Kenny Cupers ja Markus Miessen puhuvat käsitteestä *void*, joka merkitsee tyhjiyttä, tyhjiötä, tyhjää tilaa tai aukkoa. He käyttävät käsitettä kuvatakseen Berliinin kaupunkitilaa ja jättömaata, joita he vertaavat tietynlaisiin ”poissaolemisiin” (*absences*). Nämä ”poissaolemiset” tai ”puuttumiset”, aukot tai tyhjät tilat ovat kerrostuneet kaupunkiin ja muistuttavat sen menneisyydestä. Kirjoittajat toteavat, että Berliinissä on erityisen paljon tyhjää tilaa ja joutomaata, sillä liialliset ”urbaanit interventiot” ja muutokset Berliinin poliittisessa päätöksenteossa ja kaupunkisuunnittelun historiassa ovat johtaneet kaupungin epäyhtenäisyyteen. He puhuvat myös vapaasta maasta, *vacant land*, ja kuvailevat Berliinin olevan kaupunki, joka ”puhuu tyhjiyden puolesta ja juhlii puuttuvaa” (Cupers ym. 2002: 78, 80–83).

Tyhjän joutomaan identiteetti on Cupersin ja Miessenin mukaan jatkuvasti alttiina muutokselle, ja tyhjä tila ”tarjoaa mahdollisuuden pakoön kaupunki-interventioiden kontrolloiduista tiloista” ja pelastaa kaupallisuuden hyökkäykseltä. Joutomaat voidaan nähdä siis tilana, johon voi paeta kaupungin kulutuspakkoa ja mainosten tulvaa, kuten eräs haastateltukin totesi. Cupersin ja Miessenin mukaan joutomaiden muodostamat ”fyysiset ja mentaaliset aukot” ovat osana kaupungin jatkuvaa ja jokapäiväistä uudelleen luomista, ja aiemmin mainitsemani ”poissaolo” luo energiaa ja mahdollisuuksia erilaisille aktiviteeteille. He toteavat, että tyhjää tilaa ”ei koskaan omisteta, mutta

se on aina saatavilla. Tyhjä tila määrää kaupunkilaisille aktiivisen roolin.” (Cupers ym. 2002: 83). Tässä arkkitehtikaksikko tarkoittanee, että käyttäjät eivät omista tilaa, mutta voivat kuitenkin aina saavuttaa tilan. ”Tyhjä tila” myös aktivoi tekemään ja ajattelemaan, sillä joutomaata ei ole luotu valmiiksi jotakin tarkoitusta varten, vaan se on avoin ja sallii moninaisten merkitysten luomisen. Tätä joutomaan omistuskysymystä pohdin itse kohdissa 9.2.2. Henkilökohtainen ja oma tila, itsensä toteuttamisen, mietiskelyn ja rauhoittumisen tila sekä kohdassa 9.4. Hylätyn tilan julkisuus.

Cupersin ja Miessenin (2002: 83) mukaan kaupunkisuunnittelijat näkevät tyhjän tilan, aukon (*void*), tyhjänä, ja kokevat sen tarvitsevan materialisoitua järjestystä toimiakseen yhteiskunnan osana. Kirjoittajat kysyvät kuitenkin osuvasti: ”Vaikka tyhjä tila näyttää huutavan valloitusta, tämän nähtävästi automaattisen reaktion kanssa pitää olla varovainen. Mitä tapahtuu, jos urbaani tyhjä tila ei olekaan niin tyhjä kuin voisimme kuvitella?”

Mielenkiintoista on ajatella, ovatko Cupers ja Miessen, kuten kysymyksestä voisi päätellä, nimenneet kaupungin joutomaat aukoiksi ja tyhjiöiksi nimenomaan kriittisestä näkökulmasta kaupunkisuunnitteluun, vai seisovatko he täysin tyhjän tilan tai aukon käsitteen takana? Tyhjästä tilasta puhuminen tuntuu väärältä, sillä itse en hahmota joutomaita tyhjinä tiloina vaan pikemmin avoimina, monipuolisina ja paljon merkityksiä ja virikkeitä sisältävinä tiloina. Käsitteen *void* suomentaminen tyhjäksi tilaksi ei ehkä palvele täysin käsitettä, ja onkin helpompi mieltää joutomaat ennemmin tietynlaisiksi aukoiksi kaupungin betoniviidakossa kuin varsinaiseksi tyhjäksi tilaksi. Toisaalta Berliinistä puhuttaessa kaupungin omalaatuiseen luonteeseen kuuluu tietynlainen rakentamaton tila esimerkiksi vanhoilla rajavyöhykkeillä, joten kaksikon käyttämä viittaus tyhjiyyteen on ehkä Berliinin tapauksessa paremmin perusteltua kuin monessa muussa eurooppalaisessa kaupungissa.

Edelliseen vastaten Cupers ja Miessen (2002: 95) kuitenkin toteavat, että tyhjällä tilalla (*void space*) on merkityksiä, ja ettei se ole oikeastaan tyhjä tai neutraali. Kirjoittajat puhuvatkin tilan neutraaliuden menetyksestä tiettyjen joutomaan käyttöjen ja niiden maastoon jättämien jälkien seurauksena. Nämä jäljet kuten tupakan tumpit, tyhjat tölkit, rikkinäiset lelut tai roskat he nimeävät ”merkitsijöiksi” (*signifiants*), jotka näissä kaupungin aukoissa ovat läsnä niin sanottujen suurten tarinoiden sijaan. Ihmisen jättämät jäljet ja erilaiset käytöt määrittävät siis tilaa. Kuitenkin ajatus jostakin hypoteettisesti olemassa olevasta ”neutraalista” tilasta ja tälle vastakkaisesta ”epäneutraalista” tilasta on itselleni vaikea sulattaa.

Termeistä riippumatta näillä jättömailla kuitenkin tapahtuu, ja ne henkivät urbaania elämää. Joutomaalle jätetyt jäljet viittaavat siihen, että kaupungin ”aukkojen” merkitys muodostuu enemmän lyhykestoisen käytön kuin alueen rakennuskannan kautta. Tilan relationaalisuuden ajatukseen nojautuen voisi sanoa, että joutomaan luonne muodostuu tilassa tapahtuvasta sosiaalisesta kanssakäymisestä, ihmisten jättämistä merkeistä, mutta myös läsnä olevasta fyysisestä tilasta kuten rakennuksista ja luonnonelementeistä. Vaikka käytöt määrittävät osaltaan joutomaita, urbaaneilla aukoilla on myös tiettyjä käytöistä riippumattomia esteettisiä ja luontoarvoja, kuten myös tämän tutkimuksen aineiston pohjalta voidaan todeta. Cupers ja Miessen lausuvatkin kärjistäen, että kaupungin aukkojen täyttämistä arkkitehtuurilla voidaan verrata jopa kolonisaation historian synkkiin tapahtumiin. (Cupers ym. 2002: 95–96).

Cupersin ja Miessenin (2002: 86) mielestä monet Berliinin jäännösalueista tuntuvat olevan merkityksettömiä tai vähäpätöisiä, ”triviaaleja” ja ”banaaleja” alueita. He toteavat, että niihin on mahdoton mennä siinä mielessä, että niissä ei ole sisään- tai uloskäyntejä, ei tuoleja istumista varten tai seiniä suojaksi. Näitten paikkojen ohi on helppo kulkea kiinnittämättä niihin erityistä huomiota. Eräänlaisiksi jäännösmaiksi tai kaupungin tyhjiöiksi Cupers ja Miessen mainitsevat kulkuväylät, jotka on peitetty asfaltilla ja joita käytetään ainoastaan kulkemiseen ilman, että niihin kiinnitetään erityistä huomiota. Toisaalta näiden välissä risteilee omaehtoisia ja rakennettujakin polkuja.

Kuva 2. Tuolit, pöytä ja roskat ”merkitsevät” junaradan ja Turun yliopiston kasarmialueen parkkipaikan välistä suojaisaa kaistaletta (S. P. 2011).

Kirjoittajien mukaan tyhjä tila kaupungissa voi olla myös paikka, kun siinä on erotettavissa sisäänkäynti tieltä tai rakennuksesta. Cupersin ja Miessenin käsitys paikasta poikkeaa maantieteen käsityksestä siinä, että arkkitehteina heille paikan rajaa nimenomaan infrastruktuuri kokemuksen sijaan. Paikka määrittyy puitteiden mukaan enemmän kuin kokijan subjektiivisessa näkemyksessä. Paikan määritelmän ei esimerkiksi Masseyn mukaan ”tarvitse perustua yksinkertaiselle vastakkaisuudelle ulkopuoleen nähden”, eikä paikalla toisaalta tarvitse olla rajoja, jotta se voitaisiin käsitteellistää. (Massey 2008: 30).

2.2. Marginaalinen tila ja välitila

Käsitteestä *marginaali* tulee ensimmäiseksi mieleen sen vastinpari – minkä marginaali? Muun muassa sanat keskus, massa ja valtavirta tuntuvat sopivan marginaalin pariaksi. Cupers ja Miessen kuvaavat sanakirja apunaan marginaalia reunaksi, tilaksi, viivaksi, massaksi, määräksi tai rajaksi. ”Marginaali on viiva, joka rajaa jotakin tilaa”. Marginaali on raja, se on tyhjä tila kirjoitetun sivun laidassa, se on ”vapaa tila asioiden kirjoitetun järjestyksen takana”. Myös he toteavat, että marginaali tuntuu saavan merkityksensä monien vastakohtien kautta. Heidän mukaansa marginaalin merkitys myös muuttuu sen mukaan, mitä pidetään käsitteen vastinparina kulloinkin (Cupers ym. 2002: 102–103, 105).

Mutta mitä on *marginaalinen tila*? Käsite on helppo taivuttaa sosiaalisesti, toisin sanoen marginaalinen tila olisi tällöin marginaalissa elävän väestön tila. Cupers ja Miessen lähestyvät marginaalista tilaa kuitenkin julkisen tilan ja rakennetun tilan kautta. Heidän mukaansa marginaali fyysisenä tilana nykyajan kaupungissa määrittyy rakennetun tilan perusteella. Kaupunki on täynnä niin sanottuja välitiloja, *in-between-spaces*, joista Cupers ja Miessen puhuvat runollisesti kaupungin rakenteitten ”varjoina” ja ”näkymättömänä tilana”.

Marginaalinen tila on Cupersin ja Miessenin (2002: 106–107) mukaan tilaa, joka jää niin sanottujen ”monofunktionaalisten” eli yhden käyttötarkoituksen tilojen väliin. Kirjoittajat kutsuvat näitä homogeenisiä yhden käyttötarkoituksen kokonaisuuksia *enklaaveiksi*. He toteavat, että hallitsevina rakenteina kaupunkitilassa ovat nämä tietyllä tapaa järjestetyt palveluiden tarjoamiseen suunnitellut tilat kuten kahvilat, kaupat ja elokuvateatterit, jotka ovat toisistaan erillisiä yhden kokemuksen tiloja. Tässä voidaan nähdä yhtymäkohtia tiukan ja väljän tilan käsitteisiin, joista väljä tila on tiukkaa tilaa sallivampi ja mahdollistavampi erilaisia käyttöjä salliva tila, kun taas tiukka tila

on monofunktionaalisen tilan kaltaista yhden käyttötarkoituksen tilaa (Franck ym. 2007; Kuusisto-Arponen ym. 2009). Vastinparina tälle monofunktionaaliselle tilalle voitaisiin ajatella ”multifunktionaalista” tilaa, joka olisi monen käyttötarkoituksen väljää ja monipuolista kaupunkitilaa.

Cupers ja Miessen esittävät, että modernisaation prosessi on johtanut tilojen käyttötarkoitusten yksipuolistumiseen ja suunnitteluun, jossa katsotaan vain yksityistä rakennusta ja sen tiettyä käyttötarkoitusta laajemmin perspektiivin sijaan. Nykyajan kaupungissa on siis ”itsenäisiä arkkitehtonisia objekteja, erillisiä rakennuksia, jotka ovat menettäneet kontaktin toisiinsa ja jotka yleensä jättävät laiminlyötyä tilaa väliinsä”. Tällainen suunnittelu on siis johtanut tyhjään tilaan kaupungin keskellä, ja marginaali sijaitsee siis näiden ”homogeenisten kokonaisuuksien välissä”, ”institutionalisoidun merkityksen ja representaation varjossa” (Cupers ym. 2002: 103, 105–107).

Cupersin ja Miessenin lisäksi välitiloista tai ”liminaalisista tiloista” on hieman erilaisesta näkökulmasta kirjoittanut Sharon Zukin. Hän viittaa käsitteellä *liminal space* julkisen ja yksityisen tilan väliseen tilaan. Näiden välinen suhde on hänen mukaansa hämärtynyt, ja paikkojen luonnetta on enää vaikea tunnistaa. Postmoderinin kaupungin liminaalisissa tiloissa on vaikeaa erottaa luonnollista keinotekoisesta, julkista yksityisestä ja paikallista globaalista (Andersson 2009: 55; Zukin 1992: 222–223). Zukin viittaa esimerkiksi ostoskeskuksiin liminaalisina tiloina, jotka ovat yksityisessä omistuksessa, mutta julkisessa käytössä. (Zukin 1991: 142). Historiallisia rakennuksia ja vanhoja teollisuusmaisemia on myös pyritty suojelemaan kaupallistamalla vastuu korjauksista, jolloin julkinen historiallinen tila valjastetaan yksityisen sektorin käyttöön, ja yksityinen ja julkinen sekoittuvat keskenään (Zukin 1991: 50). Tämä liittyy myös paljon puhuttuun kaupunkitilan kaupallistamiseen. Näihin julkisen ja yksityisen tilan pohdintoihin palaan tarkemmin kappaleessa 2.4. Julkinen ja yksityinen tila.

Itse hahmotan *välitilan* erilaisten kaupunkielementtien väliin jäävänä tilana ja vailla selvää käyttötarkoitusta olevina määrittämättöminä maakaistaleina, jotka sijaitsevat muiden tilankäyttäjien välissä. Käsitän eron *välitilan* ja *joutomaan* välillä niin, että joutomaat ovat aina tietynlaisia välitiloja, joka jää eri kaupunkienklaavien väliin, mutta kaikki välitilat eivät ole kuitenkaan suoranaisia joutomaita. Joutomaita on syntynyt monella tavalla ja niitä on monenlaisissa ympäristöissä. Joutomaa voi kattaa suuriakin alueita; se on tavallaan muiden kaupunkitilaenklaavien ohella oma enklaavinsa, joka on olemukseltaan välitila, mutta voi vahvasti

määrittää aluetta ja olla kokonsa puolesta oikeastaan oma jokseenkin tasavertainen alueensa kaupungissa. Toki isokin joutomaa-alue kaupungissa sijaitsee aktiivisten toimintojen ja käyttöjen välissä sen itse ollessa ensisijaista, ennalta määrättyä käyttöä vailla. Joutomaan koon määrää usein juuri sijainti, ja monesti kaupunkirakennetta on tiivistetty juuri keskustan lähialueiden joutomaille siellä, missä se on ollut mahdollista.

Ajattelen välitilan tai marginaalisen tilan olevan myös eräänlaista perinteisessä ajattelussa vähän huomioitua tai vähän käytettyä tilaa, jolle ei oikeastaan uhrata montakaan ajatusta. Tällaisia tiloja ovat vaikka käyttämättömät kujat ja takapihat, joihin Joutomaa-työryhmäkin viittasi pohtiessaan joutomaita näytelmän aiheena. Hahmotan välitilan ja joutomaan ajatuksen siis laajemmin ja hieman eri tavalla kuin Cupers ja Miessen, jotka tarkastelevat välitilaa nimenomaan yhtenäisten kaupunkielementtien väliin jäävinä alueina, ja eri tavalla kuin Sharon Zukin, joka näkee liminaalisen tilan ensisijaisesti suhteessa julkiseen ja yksityiseen tilaan sekä tilan kaupallistumiseen.

Marginaalitalan ajatus on taas juuri vastakkaisuudessa jollekin, ja näkökulma on erilainen kuin puhuttaessa välitilasta tai joutomaasta. Marginaalitalaa voisi ajatella laajempänä kattokäsitteenä välitiloille ja joutomaalle. Joutomaa ja välitila olisivat siten molemmat eräänlaista marginaalitalaa. Näillä käsitteillä on siis hieman eri merkityksiä, ja ne kietoutuvat toisiinsa mielenkiintoisella tavalla.

2.3. Tilan relationaalisuus: tilan muokkaantuminen sosiaalisissa suhteissa

Relationaalisessa tilakäsityksessä kyseenalaistetaan tila pelkkänä materiaalisena puitteena toiminnalle. Ajatuksena on sen sijaan tilan muokkautuminen toiminnan kautta; siinä siis hyväksytään tilan vuorovaikutuksellisuus, mahdollisuus vaikuttaa tilaan ja elää tilaa. Lehtovuori tokaisee Lefebvrea mukaellen, että ”tila ei ole sosiaalisten suhteiden neutraali tausta, vaan lähtemättömästi näihin suhteisiin kietoutunut, sekä niiden tuottama että niitä määrittävä” (Lehtovuori 2002: 47).

On tavallista, että tila käsitetään pysyväksi fyysiseksi rakenteeksi ja puitteeksi ihmisen toiminnalle. Puhutaan absoluuttisesta tilasta, jossa tila nähdään suhteellisen muuttumattomana ja tämä näkemys voidaan pelkistää helposti esimerkiksi kartalle. Lukuisat tutkijat ovat kuitenkin jo vuosikymmenien ajan kyseenalaistaneet näkemystä, jossa tilan ajatellaan olevan absoluuttinen ja muuttumaton. Tässä

tutkimuksessa yhtenä kysymyksenä pohditaan joutomaan ja hylätyn tilan rakentumista sosiaalisessa kanssakäymisessä ja toisaalta sitä, miten tila ylläpitää sosiaalisia suhteita. Tila nähdään siis suhteellisena eli relationaalisenä (Ridell ym. 2009: 11–13).

Henri Lefebvre on pannut alulle pohdinnat tilan sosiaalisuudesta. Teoksessaan *La production de l'espace* (1974/1991) hän puhuu tilasta monimutkaisena yhteiskunnallisena ilmiönä ja sosiaalisiin suhteisiin kietoutuneena. Muun muassa David Harvey (1990) ja monet muut ovat sittemmin tulkinneet Lefebvren ajatuksia.

Teoksessaan *Samanaikainen tila* Doreen Massey kritikoit laajalle levinnyttä käsitystä, jossa tila nähdään ”pysähtyneisyydeksi ja jyrkän vastakkaiseksi ajalle” (Massey 2008: 36) viitaten mm. Laclaun (1990: 41) näkemyksiin. Hän pohjaa omaa näkemystään tilasta 1970-luvulla tapahtuneilla muutoksilla maantieteen tilakäsityksessä ja väittelyihin tilan ja yhteiskunnan suhteen käsitteellistämistä. Väite 1970-luvulla oli, että ”tila on sosiaalinen konstruktio” eli että se ”rakentuu sosiaalisista suhteista ja materiaalisista yhteiskunnallisista käytänteistä”. Tämä käsitys pelkisti maantieteelliset muodot kuitenkin pelkiksi seurauksiksi sosiaalisille käytänteille, eräänlaiseksi lopputuotteeksi ilman, että niillä itsessään oli materiaalisia vaikutuksia. Massey toteaa yksikantaan käsityksen olleen väärä. Käsitykseen lisättiinkin 1980-luvulla ajatus siitä, että myös sosiaalinen on tilallisesti konstruotua, eli yhteiskunta järjestäytyy tilallisesti, ja tämä vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan (Massey 2008: 40). Maantieteessä ja sosiologiassa hyväksytäänkin nykyään yhä laajemmin näkemys, jonka mukaan ”sosiaalinen ja tilallinen ovat erottamattomia ja sosiaalisen tilallisella muodolla on kausaalista vaikuttavuutta” (Massey 2008: 41).

Tila on siis ”samaan aikaan sekä sosiaalisissa suhteissa tuotetuksi tuleva että noita suhteita vastavuoroisesti ylläpitävä ilmiö” (Ridell ym. 2009: 11). Myös Haarni (1994: 90) toteaa, että tila on sosiaalisesti tuotettu ja yhteiskunnan rakenteistumiseen osallistuva elementti. Relationaalisessa tilakäsityksessä tila nähdään ”prosessinomaisena, kontekstisidonnaisena ja sosiaalisissa suhteissa syntyvänä”. Näiden ja muutoksen aspektin lisäksi tilan nähdään olevan kytköksissä erilaisiin valtasuhteisiin (Ridell ym. 2009: 13).

Tilan perinteisestä näkemyksestä poiketen tässäkin tutkimuksessa tilaa ei pidetä siis staattisena kehyksenä, vaan se on edellä olevien näkemysten mukaisesti monipuolinen ja pitää sisällään erilaisia sosiaalisia rakenteita. Kuten teoksessa *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa* (Ridell ym. 2009: 9) todetaan, viime kädessä tila saa luonteensa ihmisten oleilusta tilassa ja kanssakäymisestä

siellä. Tila ei ole pysyvä ja muuttumaton, vaan pikemmin dynaaminen ja sosiaalisissa suhteissa olosuhteiden mukaan muokkaantuva. Tilan luonne voi muuttua, kun toiminta tilassa muuttuu toiseksi. Tila siis muokkaantuu käytössä ja vuorovaikutuksessa.

Arkkitehti ja kaupunkitieteilijä Panu Lehtovuori (2010: 4) kertoo hyvän esimerkin siitä, miten tilan relationaalisuus on auennut hänelle. Osallistuessaan erilaisiin tapahtumiin hän on ymmärtänyt, että tapahtumat eivät vain sijoitu julkiseen tilaan vaan ne myös osallistuvat tilan tuottamiseen. Tilan tuottamisen kokemus oli hyvin erilainen hänen tottumaansa arkkitehtonisen tilan tuottamiseen: tilan tuottamisessa oli kyse ”tunteista, yllätyksistä, uusista näkökulmista, äkkinäisistä havaitsemisen muutoksista, uusista paikoista jotka löytää ja joissa vieraila, uusia käyttötapoja ja uusia merkityksiä joita voi näille paikoille antaa”.

Joutomaa ja hylätty tila tarjoavat monenlaiselle toiminnalle puitteet ja vaikuttavat siten toiminnan muotoutumiseen, ja toiminta puolestaan vaikuttaa tilaan; muokkaa sitä, luo tilaa uudelleen ja antaa uusia merkityksiä tilalle. Tämän tutkimuksen analyysiosassa päästään haastattelujen ja muun aineiston kautta käsiksi siihen, millaista uutta tilaa joutomaalla luodaan vanhan lähtökohdista, ja miten joutomaata muokataan. Mielenkiintoinen kysymys on, tuleeko tilasta esimerkiksi avoimempaa ja väljempää tilaa toiminnan seurauksena.

2.4. Julkinen ja yksityinen tila

Julkinen tila ei käsitteenä ole lainkaan yksioikoinen, ja se voidaan käsittää hyvin monella tavalla näkökulmasta riippuen. Julkinen tila on perinteisesti rinnastettu yksityiseen tilaan, ja määrittely on tehty tilan omistussuhteiden ja saavutettavuuden mukaan. Julkisenä tilana on käsitetty kaupungin aukiot, torit, kadut ja puistot (Turun kaupungin rakennusjärjestys, 24 §) ja jopa kauppakeskukset. Siis kaupungin avoimet alueet, jotka toimivat ihmisten kohtaamis- ja kokoontumispaikkoina (Ridell ym. 2009: 7). Julkinen tila on nähty tilana, jonka omistaa julkinen taho ja ”johon jokaisella kansalaisella on pääsyoikeus” (Harju ym 2001: 4–5) tai tilana, joka on ”tilallisesti ja sosiaalisesti organisoitua avointa aluetta, joka on periaatteessa kaikkien tavoittama ja yleisesti käytetty” (Mäenpää 2005: 21). Mäenpään käyttämä ilmaus ”periaatteessa kaikkien tavoittama” viittaa siihen, että monet seikat voivat rajoittaa julkisen tilan käyttöä ja siihen pääsyä. Kopomaa (1997: 11) puhuu julkisesta tilasta avoimena tilana tai aukeana

ympäristönä ja tiiviin kaupunkirakentamisen puuttumisena, ja toisaalta kollektiivisena tilan käyttömahdollisuutena ja tilan saavutettavuutena. Kaupunkitutkimuksessa julkinen tila ja avoin tila ovat usein synonyymejä (Mäenpää 2005: 21).

Suomen kielessä ei eritellä julkisen elämänalueen ulottuvuuksia aivan yhtä tarkasti kuin englannin kielessä. Englannin kielessä termi *public sphere* (alun perin Habermas 1989) viittaa siihen suppeampaan poliittiseen julkiseen sfääriin, joka välittää valtiollisen ja yksityisen perhe- ja talouselämän välillä. Termillä *public space* taas tarkoitetaan kodin ja työpaikan ulkopuolisia konkreettisia, etenkin kaupunkien tiloja ja tapahtumapaikkoja, joissa ihmisten kokoontuminen, seurustelu ja järjestäytyminen on suhteellisen vapaata (Mitchell 2003: 131). Kun puhutaan suomen kielen termistä julkinen tila, tarkoitetaan yleensä jälkimmäistä. Julkinen tila voidaankin nähdä myös poliittisena tilana ja ilmaisunvapauden ja demokratian fyysisenä ilmentymänä, mihin julkisen tilan pohdintojen perusta, kreikkalainen kaupan ja politiikan tila *agora* viittaa (Mitchell 2003: 138).

Yksityisiksi tiloiksi on määritelty yksityisessä omistuksessa olevat tilat. Nämä tilat voivat kuitenkin toimittaa julkisen tilan kaltaista tehtävää, ja esimerkiksi yksityiset liikkeet ja kauppakeskukset, museot, ravintolat ja kahvilat sekä kaikki yksityisyritysten vartioimat tilat kuten aukiot, puistot ja kadut voidaan nimetä ”yksityisiksi julkisiksi tiloiksi”. Sharon Zukin taas määrittää näitä tiloja liminaalisiksi tiloiksi, kuten kappaleessa 2.2. todetaan (Zukin 1991, 1992). Kun julkiset tilat ovat ainakin teoreettisesti tilaa, jossa kävijöitä ei valita esimerkiksi ”iän, sukupuolen, rodun” tai taloudellisen aseman perusteella, yksityisten julkisten tilojen sallitaan usein valita kävijänsä (Helenius 2008: 95). Nämä yksityiset julkiset tilat voidaan nähdä myös *puolijulkisina* (Ridell ym. 2009: 13) tai ”muka-julkisina” eli *pseudojulkisina* tiloina (mm. Mitchell 2003: 138). Vaikka julkisella tilalla on ihanne kaikille avoimena tilana, avoimuuden aste on suhteellinen. Julkista tilaa määrittävät erilaiset (käyttäytymis)säännöt, lait ja säännökset (mm. Kymäläinen 2009: 105–106, 110–111), ja häiriön aiheuttaminen nähdään usein hyväksi syyksi rajoittaa julkisen tilan käyttöä (Helenius 2008: 95). Se, mikä lasketaan häiriöksi, on taas suhteellista ja riippuu tulkitsejasta.

Helsingin ja Turun Sanomissa on käyty lähivuosina polemiikka kansalaisten oikeuksista, julkisten tilojen käyttäytymissäännöistä ja yksityisestä valvonnasta. Helsingin Sanomat uutisoi 14.7.2011 siitä, miten yksityisen vartiointiliikkeen läsnäolo Itäkeskuksen Tallinnanaukiolla rauhoitti aukion. Poliisi myönsi tuolloin ensimmäistä kertaa Suomessa järjestyksenvalvojille, siis yksityiselle taholle, luvan julkisen tilan valvontaan ja voimankäyttöön tässä tilassa (Helsingin Sanomat 2011a). Lehden

mukaan aukiolla tehdyt rikokset vähenivät selvästi, mutta haastattelun aikana vartija ajoi pois myös muun muassa kitaraa soittelevan ja laulavan ihmisen. Vartijan tehtävänä oli tarkkailla ympäristöä ja estää ennalta häiriöiden tapahtuminen., siis jo ennalta rajoittaa toimintaa julkisessa tilassa. Oikeustieteen professori Kaarlo Tuori oli tuolloin huolissaan kansalaisten oikeusturvan toteutumisesta ja julkisen vallan antamisesta pois viranomaisten käsistä yksityisille yrityksille (Helsingin Sanomat 2011b).

Myös Turussa julkisen tilan käyttöä on haluttu suitsia. Poliisi tutki Turussa heinäkuussa 2011 järjestetyn Botellón-puistokokoontumisen koolle kutsujien syyllistymistä kokoontumisrikkomukseen, kun tilaisuudesta ei ollut tehty kirjallista ilmoitusta eikä järjestyksen ja turvallisuuden säilymisestä ollut huolehdittu. Ongelmana internetissä Facebook-sivuston kautta kokoon kutsutussa tapahtumassa oli arvostelijoiden mukaan vapaa järjestäytyminen, häiriökäyttäytyminen ja roskaaminen (Turun Sanomat 2011a). Näistä teemoista on puhuttu myös mielenosoitusluvan varassa kaupungin puistoissa useana eri vuonna järjestetyn Taideslummi-alakulttuuritapahtuman kohdalla.

Kuitenkin julkisen tilan käsitteeseen liittyy enemmän ulottuvuuksia kuin jako julkiseen, puolijulkiseen ja yksityiseen. Osa edellä esitetyistä perinteisistä näkemyksistä julkisesta tilasta on jokseenkin yksinkertaistavia, sillä julkisen ja yksityisen tilan välille ei todellisuudessa ole helppoa vetää rajaa. Esimerkiksi taksiliiton mukaan taksi ei ole julkinen tila, mutta musiikin julkisesta esittämisestä korvauksia velottavan Teoston mukaan taksissa soitetussa musiikista tulisi maksaa tekijänoikeuskorvaus (Harju ym. 2001: 5). Mimi Sheller ja John Urry (2003: 108) esittävät, että julkista ja yksityistä tilaa ei tulisikaan nähdä täysin erillisinä, ja tutkimuksessa pitäisi ottaa huomioon niiden välisten suhteiden moninaisuus ja mobiili luonne. Kaupunkimaantieteessä kyseenalaistetaan nykyään julkisen ja yksityisen tilan välille luotu jäykkä dikotomia ja tarkastellaan kriittisemmin pelkkiin omistussuhteisiin perustuvaa julkinen / yksityinen -jaottelua.

Myös Doreen Massey kyseenalaistaa teoksessaan Samanlainen tila (2008) yksinkertaistavat dikotomiat ja käsitteiden vastakkainasettelun tukeutuen feministisen maantieteen näkemykseen. Massey viittaa Jayhin (1981: 54) todetessaan, että dikotomisen ajattelun ja sille rakentuvien dualismien on nähty perustuvan sukupuolten jyrkkään vastakkainasetteluun yhteiskunnassa. Jayn mukaan käsitteiden määrittäminen logiikalla A / ei-A vastustaa muutosta yhteiskunnassa ja tekee vaikeaksi kuvitella muita vaihtoehtoja tälle jaolle (Massey 2008: 42–43).

Myös Ridell ym. (2009) kirjoittavat julkisen tilan moninaisuudesta ja monitahoisuudesta. Toisin kuin perinteisesti ajatellaan, julkinen tila ei rajoitu kaupunkitilaan ja sen kokoontumispaikkoihin. Teoksessa *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa* kyseenalaistetaan julkisen tilan määrittely yksinkertaisena fyysisenä tilana, ja korostetaan erilaisten julkisten tilojen samanaikaista olemassaoloa sekä niiden lomittumista keskenään. Esimerkiksi internet, televisio ja radio tuovat julkisen tilan myös yksityiseen kotiin, julkisissa kulkuneuvoissa taulutelevisio näyttää mainoksia ja toisaalta teknoverkko kietoutuu fyysisestikin koko kaupungin infrastruktuuriin (Ridell ym. 2009: 7–8). Myös aiemmin muun muassa Don Mitchell (2003: 144) on maininnut, että modernin kommunikaatioteknologian avulla on saattanut syntyä uusi julkinen tila, joka poikkeaa perinteisesti ajatellusta fyysisestä julkisesta tilasta. Televisiolla ja internetillä on tärkeä rooli poliittisessa keskustelussa, ja ne ovat lähes elinehto uusien poliittisten ideoiden muovaamisessa. Toisaalta Mitchell (2003: 148) muistuttaa, että materiaalisia julkisia tiloja tarvitaan edelleen, koska ”julkinen demokratia edellyttää julkista näkyvyyttä, ja julkinen näkyvyys edellyttää materiaalisia julkisia tiloja”.

Kymäläinen (2009: 95, 102) toteaa, että yksityinen / julkinen -jaottelun tilalle tulisi löytää ”uudenlaisia tapoja käsitteellistää julkisen tilan monimutkaisia piirteitä”. Hän viittaa mm. Shellerin ja Urryn (2003: 113) kaltaisesti tilan hybridisaatioon; siihen, että tilat voivat olla yhdessä mielessä julkisia ja toisessa yksityisiä. Lisäksi hän toteaa, että kahtiajaot niin julkisen ja yksityisen kuin tilan eri käyttäjäryhmien, materiaalsen ja sosiaalisen tilan välillä tulisi purkaa. Erityisesti jako julkisen ja yksityisen välillä tulisi unohtaa, sillä julkisen tilan tunkeutuessa esimerkiksi median ja verkon kautta yksityiseen tilaan, on vaikea piirtää tarkkaa rajaa julkisen ja yksityisen välille. Mäenpää (2005: 38) näkee julkisen ja yksityisen välisen enemmän ”jännitteisenä, limittyvänä ja sekoittuvana kuin pysyvänä jakona”.

2.5. Paikan käsite

”Merkityksellinen kaupunki näyttäisi koostuvan paikoista; urbaaneista paikoista, elämysten paikoista.[...] paikka ei ole jotakin fyysistä, pysyvää ja visuaalista vaan rakentuu henkilökohtaisesta tulkinnasta ja tietämisestä. Se on itse eletty ja tunnettu, monien ajatusten lankojen ja suhteiden konstruoima, oma ja yksityinen. Paikkaa ei voi piirtää.” (Lehtovuori 2002: 63).

Edellisissä kappaleissa olen käsitellyt joutomaata nimenomaan tilan näkökulmasta. Joutomaal alueiden tarkastelussa tilan käsitteen kautta on kuitenkin yksi ristiriita aineistoon nähden: tilan

tarkastelussa näkökulma joutomaahan on melko abstrakti, kun taas aineisto keskittyy ihmisten kokemuksiin ja joutomaaelämyksiin. Ihmiset tekevät joutomaan käsitteellisestä tilasta, kartalle piirityvästä käyttämättömästä maasta, henkilökohtaisen kokemuksen kautta paikan.

Paikan käsitettä, kaupunkitilaa ja kaupunkiuudistusta pohtinut Panu Lehtovuori on huomannut saman ilmiön. Esimerkiksi julkisen tilan ja paikan käsitteet eivät mahdu helposti samaan ajatukseen tai teoriaan, ja ”loikka omasta jaettuun tai tilallisesta yhteisölliseen tuottaa päänvaivaa” (Lehtovuori 2002: 67). Koska tämän tutkimuksen aineisto on hyvin kokemusperäinen ja joutomaita muistojen, tuntemusten ja arvostusten kautta käsittelevä, humanistisen maantieteen lähestymistapa ja paikan käsite tuo aineiston tulkintaan syvyyttä tilan käsitteen määriteltäessä joutomaata abstraktimmalla tasolla.

Paikka on siis tila, joka saa merkityksensä ihmisten tulkinassa ja kokemuksissa. Tila muuttuu subjektiiviseksi paikaksi, kun liitämme sen kokemusmaailmaamme ja osaksi itseämme ja muodostamme sille merkityksiä. Humanistisessa maantieteessä tutkitaankin maailmaa ”yksilön subjektiivisten kokemusten, arvojen, tunteiden, muistojen ja toiveiden kautta”. (Haarni ym. 1997: 16–17).

Pauli Tapani Karjalainen rajaa paikan määritelmää toteamalla, että ”paikoilla ei ole universaalia sisältöä, vaan niiden spesifi merkitys syntyy elämäntilanteissamme. Kun me alinomaa inhimillistämme ympäristöämme, me ikään kuin vedämme sinänsä neutraalin ympäristön erityiseen merkitysyhteyteen, lähelle itseämme, ja siten teemme siitä paikan.” Paikka on siis merkityssuhteissa, ja sen sijaan, että eläisimme ”jossakin paikassa”, elämme ”jotakin paikkaa”, joka voi olla oma koti, kokonainen kaupunki tai maa tai miksei myös tässä tutkimuksessa käsiteltävä joutomaa-alue, jossa ihmiset liikkuvat ja jolle he luovat omia henkilökohtaisia merkityksiään (Karjalainen 1997: 230–231). Paikalla voidaan nähdä myös olevan oma identiteetti, jolloin paikan ajatellaan muodostuvan omanlaisekseen suhteessa muuhun maailmaan. Joukko esimerkiksi saman alueen asukkaita voi myös jakaa yhteisen näkemyksen tietyn paikan ominaisuuksista, ja tällöin puhutaan ihmisten alueellisesta identiteetistä (Haarni ym. 1997: 18). Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin paikkaan henkilökohtaisena kokemuksena.

Lehtovuori totesi aiemmin paikasta, että se on ”oma ja yksityinen”. Omuuden tuntu liittyy nimenomaan paikan käsitteeseen tilan käsitteen sijaan – siihen miten me ”vedämme paikan lähellemme”, kuten Karjalainen edellisen kappaleen sitaatissa toteaa. Toisaalta paikan omuuden

tunnun voi nähdä liittyvän myös relationaalisen tilan käsitteeseen; siihen, miten tilaa muokkaamalla siitä voidaan tehdä omantuntuinen paikka, ikään kuin lunastetaan tilaa itselle ja luodaan sille merkityksiä.

Kaupungin ”paikallisuudella” on nähty olevan myös vastakkaisia ilmentymiä – puhutaan paikattomuudesta, *placelessness* (Relph 1976: 117–119), jolla Relph viittaa muun muassa turismiin, viihdeteollisuuteen sekä uudisrakentamiseen paikkoja tuhoavina ja heikentävinä. Marc Augé on taas nähnyt muun muassa lentokentissä, ostoskeskuksissa ja moottoriteissä epäpaikan, *non-place*, joka on vastakkainen relationaaliselle, historialliselle ja identiteetilliselle paikalle (Augé 1995: 77–78).

Lehtovuori on taas omaksunut *heikon paikan* käsitteen: paikka muuttuu henkilökohtaiseksi, hetkelliseksi, muuttuvaksi tai jopa satunnaiseksi eli heikoksi. Lehtovuori näkee, että paikasta tulee ”yksittäisen ihmisen kokemus”, ei enää ”jotakin itsestään selvästi tai vahvasti olemassa olevaa, kuten Rooma tai Pariisi”, vaan se on ”hetkellinen ja tietyllä tavalla valinnainen”. Lehtovuoren mukaan ”paikka voi olla tai olla olematta”:

”[H]enkilökohtainen tulkinta voi todella tehdä mistä tahansa merkityksellisen ja sitä kautta paikan. Paikan fyysiset piirteet, siinä tapahtuva toiminta ja sille annetut merkitykset erkanevat toisistaan – tai ainakin niiden sidos heikkenee huomattavasti –, ja huomio täytyy keskittää erityiseen kokemukseen ja tunteisiin, jotka viime kädessä tekevät paikan ja erottavat paikan tilasta.” (Lehtovuori 2002: 55).

Intuitiivisesti joutomaita voisi ajatella eräänlaisina epäpaikkoina, unohdettuina välitiloina, joissa ei tapahdu mitään tai ole mitään, tai joista paikka on kadonnut ihmisten toimintojen katoamisen myötä. Muun muassa valtatietyömaalla kuvannut Robert Smithson määritteli 60-luvulla valtatieen, hylätyt joutomaat, hiekkakuopat ja kaivokset ”epäpaikoiksi”, joista ainoastaan kuvat ja taide tekivät paikkoja (Jussi Kivi 2004: 148). Augén ajatus epäpaikan historiattomuudesta viittaa kuitenkin päinvastaiseen – siihen, että joutomaat voivat olla Paikkoja isolla P-kirjaimella. Jotakin historiallista ja omaperäistä, jota ei ole tehty mitään erityistä tarkoitusta varten, ja johon voi itse luoda merkityksiä.

3. Joutomaa, urbaani kesanto ja hylätty tila

Kaupunkitilan hylättyjä tai tyhjillään seisovia, vakikäytöstä poistuneita alueita voidaan käsitteellistää monella tavalla. Käsitteiden määritelmät poikkeavat toisistaan, ja yhteiskunnan toimintojen ulkopuolelle jääneen käyttämättömän tilan nimityksillä voi olla useita erilaisia merkityksiä kontekstista riippuen. Suomessa käytetään usein yleistä käsitettä *joutomaa*, mutta myös englanninkielinen teollisen toiminnan perintöön viittaava nimitys *brownfield* on yleistynyt. Lisäksi uudehkoa nimitystä *urbaani kesanto* (*urban fallow*) käytetään Suomessa muun muassa Luova Tampere -ohjelmassa, jossa käyttämättömiä tiloja on kartoitettu ja niille on etsitty uusia hyödyntämismahdollisuuksia.

Joutomaa tai *wasteland* on yleinen määritelmä, jolla viitataan monenlaiseen käyttämättömään tai vähän käytettyyn alueeseen, joka voi toisaalta olla peltoaukeaa, puutonta maa-alaa, vanhoja teollisuus- tai liikennealueita tai hylättyjä pientalontontteja kaupungin keskellä. Käsite voidaan ymmärtää monella eri tavalla näkökulmasta riippuen: usein joutomaalla tarkoitetaan maa- ja metsätaloudessa tuottokyvyltään huonoa maata (HE 117/2006) tai pieniä tilkkuja, ketoja ja niittyjä kylien keskustoissa ja kaupunkien reunamilla (Kortesharju 2004). Kaupunkitutkimuksessa käsitteellä viitataan kuitenkin pikemmin alueeseen, joka ei ole sillä nimenomaisella hetkellä yhteiskunnan eri toimintojen kuten teollisuuden, asumisen tai liiketoiminnan käytössä vaan ”makaa jouten” odottaen alueen kaavoitusta ja uutta käyttötarkoitusta. Harri Andersson (2011) muotoilee kaupungin joutomailla viitattavan usein ”aikaisemmin teollisuus-, varasto- ja liikennealueiden käytössä olleisiin kaupunkiympäristöihin, jotka käytön loputtua ovat jääneet hylätyiksi tai vajaakäyttöisiksi”.

Tässä tutkimuksessa joutomaa nähdään ensisijaisesti juuri vakiokäyttöjen hylkäämänä tai vajaakäyttöisenä kaupunkitilana, josta luonto on vallannut oman osansa ja josta ihmiset ovat löytäneet tilaa olla ja toimia vapaasti. Joutomaata tulkitaan ihmisten henkilökohtaisten kokemusten kautta, mutta sitä tarkastellaan myös osana kaupunkia ja sen tilallisuutta.

Yhteiskunnan kontrolli on joutomaalla löyhempää, ja tämän vuoksi joutomaalla saattaa syntyä omalaatuisia ideoita ja ilmiöitä. Joutomaa käsitetään tässä tutkimuksessa fyysisen hylätyn tilan lisäksi myös mentaaliseksi tilaksi, avoimeksi vapaan ajattelun ja vuorovaikutuksen tilaksi, jossa mielikuviutus voi saada vallan ja rajojen rikkominen mahdollistuu. Joutomaalla rikkaruohoja ei

kitketä, ja siellä myös ihmisen vaihtoehtoiset tilankäytöt voivat kukoistaa. Joutomaa ja hylätyt rakennukset ovat vähemmän valvottua tilaa, jossa vaihtoehtoisia käyttöjä katsotaan läpi sormien tai niitä ainakin siedetään.

Joutomaa käsitteenä sisältää joutavuuden ajatuksen, mutta joutomaa on joutavaa ja ylimääräistä kuitenkin vain tietystä näkökulmasta katsottuna. Vaikka kaavoituksessa maa-alue merkittäisiin käyttämättömäksi, se ei ole todellisuudessa staattinen ja autio, vaan joutomailla liikkuu niin ihmisiä kuin eläimiäkin, ja kasveille joutomaat ovat tärkeitä elinympäristöjä.

Kuva 3. Tiiliskiviä ja vanha savupiippu hylätyllä tontilla
(S. P. 2011)

Urbaani kesanto -käsite on uusi ja sitä on käytetty toistaiseksi varsin vähän, mutta käsite on tarkempi, paremmin juuri kaupunkien sisäisiä väliaikaisia joutomaita kuvaava, ja toisaalta myös kaupunkitilan kehittämisen huomioiva käsite. *Urbaani kesanto* on kesannolla olevaa maata kaupungissa, siis maata, joka odottaa heinittyen sille määrättyjä toimenpiteitä. *Urbaania kesantoa* ei siis ole unohdettu, vaan se ikään kuin odottaa. Vilkamaa-Viitalan (2008) mukaan *urbaanilla kesannolla* tarkoitetaan esimerkiksi

”käytöstä jäänyttä koulurakennusta tai tehdaskiinteistöä ja myös tyhjillään olevaa tai hylättyä tonttia; olennaista on, että näissä kaikissa nähdään kehittämisen mahdollisuus. Alkuperäisestä käytöstä poistunut teollisuusrakennus voidaan kunnostaa useihin käyttötarkoituksiin, vaihteittain ja eriasteisesti, aina käyttäjien tarpeiden ja vuokranmaksukyvyyn mukaan. Monikäyttöisestä *urbaanista kesannosta* kehkeytyy siten vihannoiva kulttuurin ja pienyrittäjyyden monitoimikeskus”.

Koska itse en käsittele joutomaita kaupunkikehityksen näkökulmasta, en myöskään halua tässä tutkimuksessa käyttää *urbaani kesanto* -käsitettä, vaan puhun yleisemmin joutomaista.

Brownfield-käsitteellä viitataan usein vanhoihin, ränsistyneisiin ja yleensä nimenomaan saastuneisiin teollisuusalueisiin (Niitemaa 2003). Erityisesti amerikkalaisten tiuhaan käyttämässä käsitteessä korostuu juuri maaperän saastuneisuus, ja Suomessa on vastaavana käsitteenä käytetty ilmaisua ”ruostevelyöhyke” tai laajemmassa merkityksessä on puhuttu edellä mainituista urbaaneista kesannoista (Andersson 2011; s.a.: 8–9). Esimerkiksi vanhoilla telakoilla, rautatie- ja liikennealueilla, huoltoasemilla ja varistorakennuksissa toiminta on yhteiskunnan muutosten myötä vähentynyt, ja niitä on muuttunut joutomaa-alueiksi.

Joutomaita paljon tutkineen Harri Anderssonin mukaan Euroopassa sanaa *brownfield* käytetään tyypillisesti laajemmassa merkityksessä, puhuttaessa maasta, joka on aiemmin ollut erilaisten ihmistoimintojen käytössä. Myös käsite PDL, *previously developed land* viittaa tähän. *Brownfield*-alueen määrittelyn lähtökohtana on Euroopassa ollut saastuneisuuden lisäksi myös joutomaan käyttötapa ja se, onko alue hylätty vai vajaakäyttöinen. Vaikka termiä ei käytetä täysin yhtenäisesti Euroopan eri maissa, termin käyttö on pitkälti linjassa eurooppalaisen politiikan kanssa (Andersson s.a.: 5).

Brownfield-käsitteeseen siis liittyy mahdollisuus ympäristövaurioista, eikä *brownfield*-aluetta voi välttämättä ottaa käyttöön ilman alueen saastuneisuuden analyysiä ja saastuneisuuden poistamiseen liittyviä toimenpiteitä (Alker yms. 2000 ref. Andersson s.a.: 5). Tämä vaikuttaa myös siihen, että

joutomaat pysyvät tyhjillään, sillä ympäristövaurioalueiden puhdistaminen mahdollisista kemikaaleista ja esimerkiksi öljystä on hyvin kallista, vaatii tarkkoja selvityksiä eikä takuita alueen tuottavuuden palauttamisesta toisaalta voida saada (Andersson s.a.: 7). Eurooppalaisen CLARINET-verkoston (Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies) määritelmän mukaan brownfields-alueita ovat sellaiset maa-alueet, “joihin on vaikuttanut niiden sijaintien tai ympäröivien maa-alueiden aikaisempi käyttö”, “jotka ovat hylättyjä tai vajaakäyttöisiä maa-alueita”, “joilla on todellisia tai oletettuja maan pilaantumista johtuvia ongelmia” ja ”jotka sijaitsevat pääasiassa rakennetussa kaupunkiympäristössä” (Brownfields and Redevelopment of Urban Areas 2002: 9 ref. Andersson s.a.: 6).

Tärkeäksi käsitteelliseksi lähtökohdaksi Andersson (s.a.: 6) mainitsee sen, että brownfields-alueet nähdään “’kielteisinä’ ja korjaamisen tarpeessa olevina kaupunkiympäristöinä huonokuntoisen rakennuskannan, niiden epämiellyttävän maineen ja erityisesti saastuneen maan johdosta”. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa termi *brownfield* olisi harhaanjohtava, sillä käsite itsessään sisältää tietyn näkökulman, jossa joutomaa nähdään saastuneena ja kielteisenä, epämiellyttävänä ja toimenpiteiden kohteeksi joutavana alueena. Omassa tutkimuksessani käytän siis neutraalimpaa käsitettä *joutomaa*, joka mielestäni sopii paremmin kuvaamaan tyhjillään seisovaa tilaa ja käyttämätöntä kaupunkitilaa moniulotteisena ilmiönä.

Negatiivisia mielikuvia herättää myös joutomaa-termin kaltainen nimitys *jättömaa* (*fallow land*). Sanaa *jättömaa* käytetään melko yhteneväisesti joutomaa-termin kanssa, mutta termeillä on hieman erilainen kaiku. Joutomaa yhdistyy helposti ajatukseen joutavuudesta, mutta jättömaa herättää sen sijaan mielikuvia jätteidenkaatoalueesta ja roskaisuudesta. Termissä on helppo hahmottaa brownfield-käsitteen kanssa samanlaisia kaikuja ruostuneista teollisuusalueista, joiden jäännökset on jätetty maastoon oman onnensa nojaan.

Lopuksi voidaan vielä mainita, että käsitteen *brownfield* vastapoolina on käsite *greenfield*, jolla tarkoitetaan kaupungin läheisiä peltoja ja metsiä, joille kaupunkia usein halutaan laajentaa (Bliek ym. 2007: 40). Näiden lisäksi on olemassa myös käsite *grayfield*, joka merkitsee ”harmaiden rakennusten muodostamia vanhoja ja taantuvia ostos- ja kauppakeskuksia esikaupunkien alueilla” (Andersson s.a.: 82). Andersson toteaa, että suomenkielisestä nimityksestä ”ruostevyöhyke” huolimatta englanninkieliselle brownfield-sanalle ei ole luontevaa suomenkielistä vastinetta (Andersson s.a.: 5, 43).

4. Joutomaiden tutkimuksesta

Joutomaita on maailmalla, Yhdysvalloissa ja Euroopassa tutkittu paljolti kaupunkisuunnittelun ja saastumisen näkökulmasta. Erityisesti Yhdysvalloissa edelläkin mainittuja brownfields-alueita on tutkittu 1990-luvun lopulla juuri pilaantuneen maaperän kunnostamiseen liittyvien teknologioiden ja alueiden uudistamisen perspektiiveistä (Andersson s.a.: 9). Bliet ja Gauthier (2007: 40) toteavat artikkelissaan, että Kanadassa ja Pohjois-Amerikassa joutomaiden uudelleenkehitystä on katsottu ainoastaan ympäristön tai talouskehityksen näkökulmista, ja lähestymistapa on ollut tekninen ja teknokraattinen. He näkevät, että joutomaiden historiallisten ja kulttuuristen merkitysten tunnustamisessa on epäonnistuttu.

Joutomaiden tutkimuksessa onkin useimmiten pyritty teollisen ja mahdollisesti saastuneen joutomaan uudistamiseen ja ongelmien kartoittamiseen. Kysymykset ovat liittyneet siis pitkälti kaupunkisuunnitteluun ja -uudistukseen. Harri Anderssonin 2000-luvun alussa toimittamassa selvityksessä Turun ympäristövaurioalueista tarkastellaan (lähinnä teollisia) joutomaita laajasti uudistamisen, historian ja joutomaaluonnon näkökulmasta. Selvityksessä, joka tehtiin osana ympäristöministeriön EKO-INFRA-hanketta, käydään läpi Turun joutomaiden synnyn, kehityksen ja tulevaisuuden lisäksi yleisemmin Euroopassa toteutettavaa brownfield-alueiden uudistusta.

Maantieteilijöiden ja kaupunkisuunnittelijoiden lisäksi joutomaita on tutkittu myös taiteen näkökulmasta. Arkkitehdit ja taidealan ammattilaiset kuten Panu Lehtovuori (2002; Lehtovuori ym. 2003; Lehtovuori 2005 ja 2010) ja Tuula Isohanni (2000; 2002) ovat pohtineet joutomaita niin maisemasuunnittelun ja arkkitehtuurin kuin estetiikankin kannalta. Arkkitehti ja kaupunkitieteilijä Panu Lehtovuori (2010: 4–5) toteaa, että arkkitehtuurissa on perinteisesti ajateltu tilaa suppeasti, ja hän onkin tarkastellut tilaa ja joutomaita myös yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Tällainen tilan monipuolinen tarkastelu eri näkökulmista on tuonut uudenlaista ajattelua tilan teoriaan.

Kulttuuripääkaupunkihankkeeseen kuuluneen Joutomaa-näytelmän lisäksi niin ikään Turku 2011-ohjelmistoon kuulunut Turku365-hanke taas tutki taiteen keinoin kaupunkitilaa ja kaupungin joutomaata. Turku365-teoksen taiteellinen johtaja Meiju Niskala sijoitti teoksensa, kudotun ”Peraatimaton” Turun entisen vankila-alueen Kakolan joutomaalle ja innosti kaupunkilaisia ohjelman nimen mukaisesti arjen löytöretkeilyyn kaupungissa (Arjen löytöretkeilijät 2013). Niskalan lisäksi esimerkiksi Jussi Kivi (2004) ja Thomas Nyqvist (Heiskanen 2008) ovat

taitessaan tutkineet joutomaata ja sen olemusta. Valokuvaajista esimerkiksi amerikkalainen Robert Smithson (Kivi 2004) ja suomalaiset Sakari Kiuru (Helsingin Sanomat 2000) ja Kai Fagerström ovat valokuvanneet joutomaita.

Ympäristönäkökulmasta joutomaita on tutkittu lähinnä viheralueeksi muuttamisen kannalta. Brownfield-alueista on haluttu tehdä greenfield-alueita erityisesti siellä, missä viheralueita on kaupungissa vähän (Andersson s.a.: 43). Toisaalta biologit ja ympäristötieteilijät tutkivat joutomaita sekä niitten lajirikkauden että saastuneisuuden kannalta. Joutomailla kasvilajisto on usein rikkaampaa kuin muualla kaupungissa, ja rakentamattomat ja hoitamattomat alueet ovat osoittautuneet tärkeiksi keitaiksi sekä eläin- että kasvilajeille yhä tiiviimmäksi rakennettavassa kaupungissa. Andersson toteaa, että lajistotutkimuksia on teollisilla joutomailla uudistamisen yhteydessä tehty kuitenkin vähän, vaikka muita tutkimuksia joutomaiden lajirikkaudesta onkin tehty. Turku 'brownfields' -selvityksessä kartoitettiin Turun joutomaiden lajirikkautta, ja alueilta löydettiin yhteensä 23 erilaista biotyyppeä. Korvenpää ja Korvenpää toteavatkin, että Suomessa on alettu viime vuosina yhä enemmän tutkia kaupunkikasvillisuutta (Korvenpää ym. s.a.: 44–45).

Kuva 4. Meiju Niskalan teos Paraatimatto joutomaalle kulki vuonna 2011 vankilan muurin viertä (S. P. 2011).

Anderssonin (s.a.: 14) mukaan monissa eurooppalaisissa erityisohjelmissa on pyritty ratkaisemaan kaupunkien kehitykseen liittyviä, sosiaalisia ongelmia ja ympäristöongelmia muun muassa viheralueiden kulutuksen rajoittamisella ja brownfields-alueiden uusiokäytöllä, epämiellyttäviksi koettujen kaupunkirakenteiden parantamisella poistamalla hylättyjä joutomaita, vanhojen historiallisesti arvokkaiden teollisuusrakennusten säilyttämisellä ja etsimällä uusia käyttötarkoituksia rakennuksille. Myös ympäristön laatua on haluttu parantaa maansiirtojen avulla ja maiseman kunnostamisella.

Kaupunkisuunnittelussa ja poliittisessa keskustelussa on ollut enenevästi esillä kaupunkirakenteen tiivistäminen, ja juuri joutomaat hyödyntämällä ja ränsistyneet tyhjillään seisovat rakennukset purkamalla on kaupunkirakennetta pyritty tiivistämään. Tähän liittyvät toisaalta aina myös erilaisten ryhmien kuten kiinteistönomistajien, rakennusyhtiöiden ja kansalaistoimijoiden intressit sekä edellä mainitut mahdolliset saastumisongelmat ja niiden aiheuttamat kustannukset, joten joutomaiden ottaminen hyötykäyttöön ei ole lainkaan yksiviivainen prosessi.

Näiden näkökulmien lisäksi kaupunkitutkimus ja kaupunkimaantiede soveltuvat hyvin joutomaan tutkimukseen. Joutomaiden tutkimus voidaankin tilan tutkimuksen lisäksi liittää osaksi kriittistä, kanta-aottavaa kaupunkitutkimusperinnettä, joka alkoi vahvemmin 1980-luvulla. Tämä tutkimus ponnistaa kaupunkimaantieteen viime vuosikymmeninä pinnalla olleista aihepiireistä; julkisen tilan polemiikista, paikan pohdinnoista ja kaupunkitilan kaupallistumisen ja valvonnan mietinnöistä.

Kaupunkitutkimuksen äänistä muun muassa Doreen Maseyn, Tuukka Haarnin, Pauli Tapani Karjalaisen, Anna-Kaisa Kuusisto-Arposen, Sirpa Tanin sekä Harri Anderssonin ja Päivi Rannila ent. Kymäläisen tutkimukset ovat vaikuttaneet tämän pro gradu -työn muodostumiseen. Myös taiteilijoiden ja arkkitehtien näkökulma nousee tutkimuksessa esiin. Taiteilija Tuula Isohanni on pohtinut ympäristön estetiikkaa ja kokemista, ja arkkitehdit Kenny Cupers ja Markus Miessen sekä arkkitehti-kaupunkitieteilijä Panu Lehtovuori ovat pohtineet nimenomaan joutomaita ja paikkojen ja tilan kokemista. Lisäksi Joutomaa-näytelmän teatterityöryhmä ja erityisesti keskustelut Maija Paunion kanssa ovat olleet suuri vaikute tälle tutkimukselle. Kaikkien edellä mainitsemieni henkilöiden ajatukset tilasta, siinä olemisen oikeutuksesta, sen merkityksistä ja estetiikasta ovat toimineet tärkeänä viitekehyksenä ja ajatusstimulanttina pohtiessani puolestani joutomaan tilaa, merkityksiä ja olemusta.

5. Joutomaiden synty ja vanhojen teollisuusalueiden muutos

Kun pysähtyy joutomaan äärelle, ajautuu helposti miettimään alueen historiaa. Ränsistyneet rakennukset tai luonnon valtaama maatilkkku herättävät ajatuksia ja kysymyksiä. Joutomailla konkretisoituu ajan kulku ja yhteiskunnan muutos mielenkiintoisella tavalla.

Suomen teollistuminen alkoi muihin länsimaihin verrattuna myöhään, vasta 1800-luvun lopussa, ja se jatkui vielä 1900-luvun alkupuolella. Muiden länsimaiden teollistuminen alkoi taas pääosin jo 1800-luvun alussa. Teollisuutta alkoi vähitellen nousta keskustojen reunavyöhykkeille ja ranta-alueille hyvien kulkuyhteyksien äärelle, ja kaupunkikuva koki osittaisen maisemamuutoksen tuotantolaitosten, varastojen ja liikennealueiden rakentamisen myötä. Kuitenkin 1980-luvulta lähtien Euroopassa muun muassa hiili-, teräs- ja tekstiiliteollisuuden tuotantotoiminnot alkoivat vähetä ja teollinen toiminta taantua osana alueellista kilpailua ja maankäytön ja erilaisten toimintojen kiertokulkua (Andersson s.a.: 7, 8, 13).

Puhutaan *deindustrialisaatiosta* – tuotantorakenteen muutoksesta, jossa teollinen tuotanto tai teolliset resurssit vähenevät (Wikisanakirja 2011). Toiminta tehtaassa vähenee, kun pääoma ei palaudu tehtaan toimintojen vahvistamiseksi. Tuotantoa voidaan myös siirtää muualle, jolloin vanhan tehtaan tuotantokapasiteettia vähennetään tai toiminta lopetetaan kokonaan. Rappeutuneet ja autioituneet alueet kaupungissa ovat siis useimmiten syntyneet kaupungin rakennetun ympäristön ja talouselämän muutoksessa, teollisuuden ja yhteiskunnan rakenteellisen muutoksen seurauksena. Teollisen toiminnot ovat siirtyneet vähitellen keskustoista kauemmas kaupungin laitamille, missä tilaa ja aikanaan myös työvoimaa on ollut riittämiin, ja maan hinta on alhaisempi (Andersson s.a.: 5–7, 13–14). Globalisaation myötä tuotantoa on siirretty myös paljon ulkomaille halvemman työvoiman ja tuotantokustannusten saavuttamiseksi.

Myös palvelutarjontaa on keskitetty ja palveluita on siirrytty tarjoamaan entistä suuremmissa, nykyaikaisemmissa ja paremmin varustelluissa yksiköissä. Esimerkiksi julkisen terveydenhuollon ja julkishallinnon pieniä yksiköitä on lakkautettu ja toimintoja on pyritty tehostamaan ja ohjaamaan suurempiin yksiköihin. Tästä ovat Turussa esimerkkinä vaikkapa Radiumkoti, Martin kirjasto ja Tommilankadun päiväkotit. Tämän kehityksen seurauksena monet alueet ja rakennukset ovat siis jääneet seisomaan tyhjilleen, kun alkuperäinen käyttö niissä on loppunut.

Tässä tutkimuksessa paljon käsiteltävä ja Joutomaa-näytelmän työryhmän inspiraationa toiminut Raunistulan rehutehtaan alue kuuluu teolliseen tuotantoon, joka on sijainnut sekä junaradan että Aurajoen varressa. Keskusosuusliike Hankkija rakennutti vuonna 1910 ensimmäisen varastorakennuksen alueelle. Vuonna 1921 viereen rakennettiin betoninen varasto ja 1959 viljavarasto ja kuivauslaitos. Hankkija meni konkurssiin vuonna 1993 ja rehun valmistus lopetettiin lopullisesti vuonna 1998. Tilalle suunniteltiin muun muassa opiskelija-asuntoja, mutta tehtaan kunnostus nähtiin liian vaikeaksi. Lisäksi sisältä löydettiin pahoja homevaurioita vuonna 2002 sen jälkeen, kun siiloalue oli suojeltu asemakaavalla vuonna 2000 sen historiallisen merkityksen vuoksi. Vuonna 2004 Oy Bisnes Park Aura osti alueen. Vuonna 2009 12-vuotias kuoli pudottuaan siilosta, ja tämä vauhditti kiistellyn alueen purkamista. Siilot purettiin vuonna 2010 (Wikipedia 2011). Nyt rehutehtaan alueella on tehty kunnostustoimia, ja sinne on rakennettu kerrostaloasuntoja.

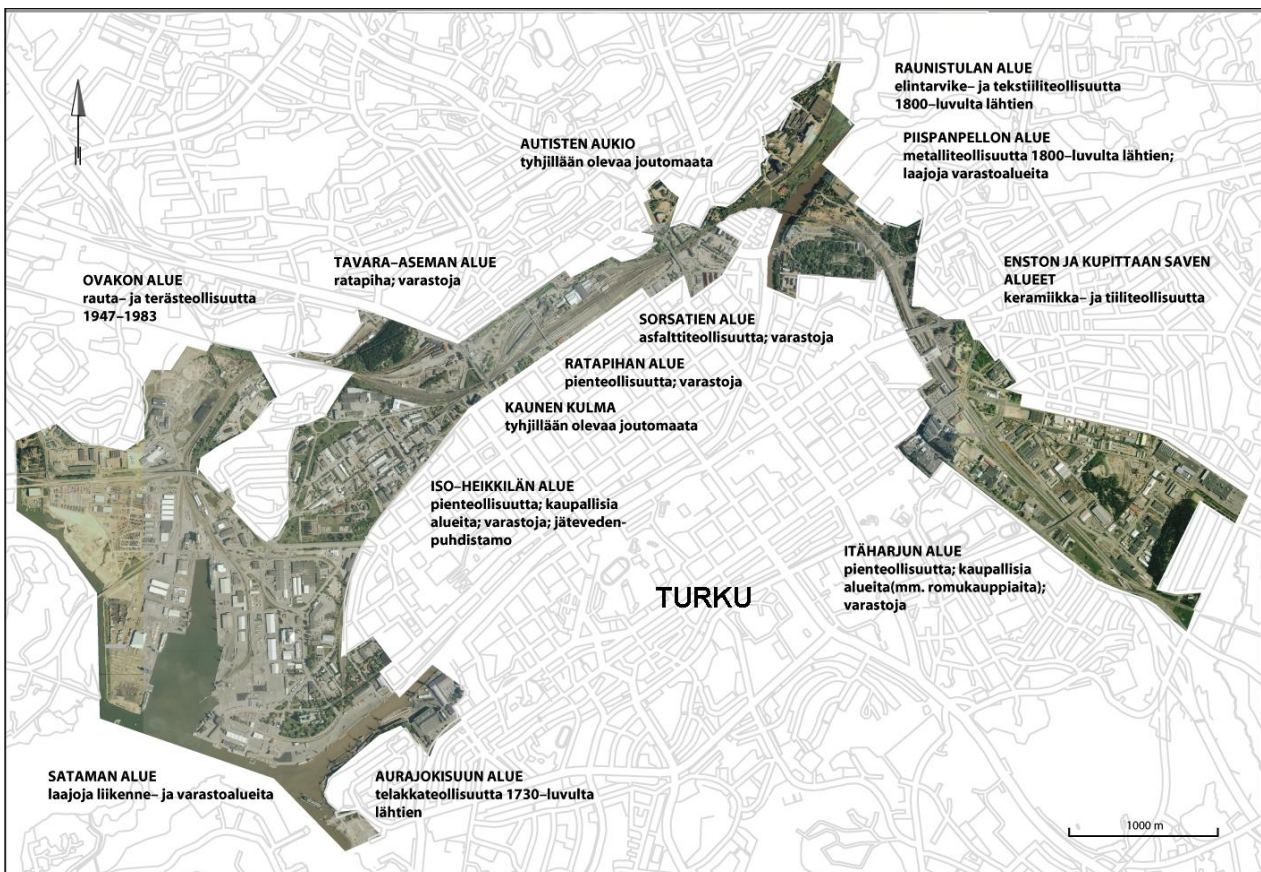
Rehutehtaalla on ollut merkittävä asema erilaisten alakulttuurien kokoontumispaikkana. Niin graffitimaalarit, kaupunkiseikkailijat, elämäntapa-alkoholistit kuin lapsetkin ovat viettäneet aikaa hylätyssä tehtaassa ja sen liepeillä. Alueelle ja tehtaan sisälle on vartioinnista huolimatta ollut useimmiten mahdollista päästä sisään yhdellä tai toisella tavalla. Yksi Joutomaa-näytelmää varten haastatelluista urbaaneista löytöretkeilijöistä kuvaili Raunistulan tyhjillään seisonutta rehutehdasta yhdeksi Suomen merkittävimmistä nähtävyyksistä kaupunkiseikkailijoiden keskuudessa.

Kuva 5. Raunistulan rehutehdas purkuvaiheessa (S. P. 2010).

6. Turun joutomaat

Tämä tutkimus sijoittuu pääosin Turkuun, mutta osittain haastateltavat ovat myös toimineet ainakin Helsingin ja Tampereen joutomailla. Kuten monissa kaupungeissa, myös Turussa joutomaat ovat pitkälti teollista joutomaata, mutta toki myös Turkuun mahtuu monenlaisia maakaistaleita ja hoitamattomia metsätilkkuja tai kesittyviä ja kaavoittamattomia alueita, jotka eivät ole olleet teollisten toimintojen tai muun ihmistoiminnan intensiivisessä käytössä. Näiden alueitten joukossa on teollisuusalueitten lisäksi esimerkiksi kallioisia alueita, joihin olisi ollut hankalaa kehittää liiketoimintaa tai rakentaa tiheää rakennuskantaa. Nykyään esimerkiksi vanhan vankilan alue Kakolanmäessä ja sen viereiset kalliot houkuttelevat lähialueen asukkaita ulkoilemaan ja viettämään aikaansa kiinnostavan alueen liepeillä. Turun keskustan läheisyydessä erityisesti junaradan varrella ja joen varressa on paljon vanhaa teollisuusaluetta.

Kuva 6. Turun ruutukaava-alueita reunustava joutomaavyöhyke. Kuvassa mainitut eri alueiden luonnehdinnat kuvaavat 2000-luvun vaihteen tilannetta, mikä joidenkin alueiden kohdalla on nykytilanteessa muuttunut (Andersson s.a.: 12, muokattu S.P. 2013).

Harri Anderssonin ympäristöministeriölle toimittamassa selvityksessä Turun ympäristövaurio-alueista tutkimusalue ulottuu Turun satama-alueelta ja Aurajoen suulta sataman läheisen Ovakon alueen ja Iso-Heikkilän alueen kautta ratapihalle ja sen ympäristöön sekä siitä Raunistulan, Piispanpellon ja Kupittaaan kautta Itäharjulle asti. Kaupunkien joutomaat sijaitsevat eri puolilla kaupunkia sen mukaan, missä vanhaa teollisuutta on ollut. Perinteisesti ranta-alueet ja radanvarret ovat saavuttavuutensa johdosta alueita, joihin teollisuutta on muodostunut helppojen kulkuyhteyksien ääreen (Andersson s.a.: 6–7, 83). Karttakuva Turun keskeisistä joutomaa-alueista on esitetty kuvassa 6.

Omassa tutkimuksessani esiin tulleita ihmisten vapaa-ajan käytössä olevia tai olleita joutomaita kaupungissa ovat Kakolan alueen lisäksi muun muassa ratapiha ulkoilupolkuineen, Wärtsilän nyt jo myllätty telakka-alue ja sen näköalakallio, Raunistulan rehutehtaan entisten siilojen alue ja läheinen jokivarsi sekä esimerkiksi vanha nyt jo purettu Radiumkoti. Erityisesti vanhan rehutehtaan alue Raunistulassa on houkutelut haastattelemiani ihmisiä tutustumaan ja oleilemaan alueella, ja kuten aiemmin todettu, rehutehdas oli purkamiseensa asti joutomaaharrastajien keskuudessa omanlaisensa nähtävyys.

Korvenpää ym. (s.a.: 45) toteuttivat Turku 'brownfields' -selvitystä varten Turun keskeisten joutomaiden kasvillisuuden kartoituksen ja jaottelivat joutomaat seuraavasti: tutkimusalueesta, joka rajataan ylempänä, varsinaisen teollisen joutomaan osuus pinta-alasta oli 30 %, niityt mukaan lukien 40 %. Ratapiha- ja satama-alueita oli tutkimuksen pinta-alasta yhteensä lähes 30 % ja ”metsäisiä kuvioita” runsas 5 %, joskin tekijät mainitsevat näillä näkyneen vahvan ihmisvaikutuksen polkujen ja pihakasvien muodossa sekä joidenkin luonnonkasvien tallautumisena olemattomiin.

7. Aineistot

7.1. Aineistojen keräys

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu haastatteluista ja sähköisestä kyselystä. Aineisto on kerätty osittain itsenäisesti ja osittain yhteistyössä Joutomaa-hankkeen työryhmän kanssa, ja tarkastelukulma on laadullinen ja syväluotaava. Näytelmän käsikirjoitusta varten haastateltiin kahta urban exploreria (UE) eli kaupunkiseikkailijaa yhteishaastattelussa, kolmea vanhan polven raunistulalaista yhdessä ja yhtä erikseen, yhtä raunistulalaista nuorta miestä sekä viittätoista vanhanpolven raunistulalaista ryhmähaastattelussa tai työpajassa, jossa haastateltavat saivat muistella kokemuksiaan yhdessä ja vuorotellen. Joutomaa-työryhmän toimesta tehtyjen haastattelujen menetelmä lähenteli avointa tai strukturoimatonta haastattelua, joka merkitsee keskustelunomaisuutta ja avoimia kysymyksiä sekä sitä, että haastattelun kulkua määrittävät pitkälti haastateltujen vastaukset, jotka kirjoittavat haastattelijalta taas lisäkysymyksiä (Hirsjärvi ym. 2001: 45–46). Näistä haastatteluista aineistona käytetään ainoastaan kaupunkiseikkailijoiden haastattelua, nuoren miehen haastattelua sekä työpajan materiaalia. Tämä johtuu siitä, että muissa haastatteluissa ei tullut ilmi omalta kannaltani oleellista joutomaihin liittyvää tietoa, vaan haastattelut keskittyivät Raunistulan alueen historian muisteluihin. Edellä mainitut haastattelut tehtiin Teatteri Tarmon tiloissa, ja kuvattiin videonauhalle ammattimaisella videokameralla, jonka jälkeen nauhat muutettiin digitaaliseen muotoon ja litteroitiin tekstiksi. Videokuva auttoi haastateltujen vastausten tulkittamista.

Yllä mainituista haastatteluista olin itse läsnä urban explorerien haastattelussa sekä ryhmähaastattelussa; Joutomaa-työryhmän haastattelut veti pääosin Maija Paunio. Sain kuitenkin esittää lisäkysymyksiä, ja Paunion kanssa keskustelimme teemoista yhdessä etukäteen. Paunio teki joitakin haastatteluja ilman minua, joten näiden haastattelujen osalta omaa ääntäni ei ole kuuluvissa. Korkeintaan aiemmin esittelemäni tutkimusidea ja siinä esille nostamani kysymykset ovat saattaneet vaikuttaa työryhmän kysymyksenasetteluihin. Joka tapauksessa niissäkin haastatteluissa, joissa en ollut läsnä, oli nostettu tutkimukseni kannalta mielenkiintoisia asioita esiin.

Joutomaa-työryhmän toimesta tehtyjen haastattelujen lisäksi tein itse 5 haastattelua, jotka olivat kahta yhdessä haastattelemaani graffititaiteilijaa lukuun ottamatta yksilöhaastatteluja. Haastattelujen etu on mielestäni siinä, että haastateltava saa muotoilla näkemyksensä parhaaksi katsomallaan

tavalla valmiiksi rakennettujen vastausvaihtoehtojen sijaan. Myös väärinkäsityksiä on mahdollista oikoa ja toistaa haastattelukysymykset toisin sanoin, jos kysymys jäi haastateltavalle epäselväksi (Tuomi ym. 2009: 73). Haastateltavien etsinnässä käytin pääosin lumipallo-otantaa, jossa avainhenkilöt johdattavat seuraavan haastateltavan luo. Otannassa oli myös piirteitä eliittiotannasta joidenkin kohdalla, sillä lähestyin joitakin henkilöitä sillä perusteella, että heiltä näin saavani ryhmänsä edustajina ”parhaiten tietoa tutkittavasta ilmiöstä” (lumipallo- ja eliittiotannasta Tuomi ym. 2009: 86).

Haastateltavina oli graffititaiteilijoiden lisäksi kaksi talonvaltaajaa, yksi joutomaaviljelyä harrastava kaupunkiviljelijä sekä yksi joutomaita aktiivisesti kuvaava taiteilija. Haastattelut olivat puolistrukturoituja haastatteluja (esim. Hirsjärvi ym. 2001: 47), jossa haastattelu perustui ennalta määritellyyn kysymyslistaan, mutta jossa en pyrkinyt kuitenkaan kovalla kädellä ohjaamaan haastateltuja pysyttämään vain tiettyyn kysymykseen vastaamisessa, jos he kokivat, että jokin muu asia oli olennainen tai heille tuli kysymyksestä jotakin muuta mieleen. Tällä tavoin pyrittiin löytämään uusia ajatuskulkuja ja ajattelutapoja. Pidän tätä avointa ja kuuntelevaa lähestymistapaa haastateltujen luottamuksen saavuttamisen ja ylläpitämisen sekä aineiston kattavuuden kannalta tärkeänä – haastateltavan henkilön näkemyksiä ja mielipiteitä ei pyritä rajaamaan liikaa heti kättelyssä, vaan oikean kuvan saamiseksi asioista haastatelluille annetaan mahdollisuus vastata kysymyksiin monipuolisesti.

Käyttämäni puolistrukturoitu haastattelu voi eri tulkitsijoiden mukaan merkitä muun muassa haastattelua, jossa: 1. kysymykset ovat samoja kaikille, mutta niiden järjestys voi vaihdella; 2. kysymykset ovat samat, mutta vastaukset voi antaa avoimesti ilman että täytyy valita jokin vastausvaihtoehto; 3. kysymykset on määritelty valmiiksi, mutta niiden sanamuotoja ei ole lyöty lukkoon. Käyttämäni haastattelumenetelmä on oikeastaan yhdistelmä näistä kaikista, sillä kysymykset ovat pääosin olleet samat kaikille, mutta niiden järjestys on vaihdellut, vastaukset on voinut antaa avoimesti, ja pidätin myös itselläni oikeuden muokata omia sanavalintojani kysymysten asettelussa, jos se tuntui haastattelutilanteessa sopivalta. Tässä mielessä haastattelut lähenivät teemahaastattelua, jossa edetään tiettyjen ennalta päätettyjen teemojen mukaan tarkkojen haastattelukysymysten ja järjestyksen sijaan ja käytetään tarkentavia kysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2001: 47–48; Tuomi ym. 2009: 75). Teemahaastattelunomaisesti kysymysten järjestys saattoi vaihdella ja niiden muoto muuttua hieman puhekielisemmäksi tai selittävämmäksi. Kysymysrunko oli kuitenkin sama kaikille.

Haastattelut tehtiin kahviloissa, ja halusin pitää ne keskustelunomaisina kysymyslistasta huolimatta. Aina haastattelun lopuksi kysyin myös haastatelluilta, olisiko vielä jotakin, jota he haluaisivat sanoa, mitä en itse ymmärtänyt kysyä tai mikä ei tullut haastattelun aikana ilmi. Haastattelut olivat kestoltaan 1–2 tuntia, ja ne taltioitiin joko kameralla videona siten, että kuva oli haastatellusta pois päin, tai sitten mp3-soittimella. Yhdelle haastateltavalle lähetin haastattelukysymykset etukäteen.

Periaatteena minulla on haastatteluissa ollut avoimuus. Haastattelutilanteessa kerroin hieman omasta tutkimuksestani alkuun, ja jos haastateltavalla oli kysymyksiä, vastasin niihin. Haastateltavat ovat siis haastattelun alussa olleet tietoisia siitä, että haen tutkimuksessani joutomaan tai hylätyn tilan erilaisia käyttäjiä, joutomaan merkityksiä ja sitä, miksi joutomaalla oleillaan. Olen haastatteluja sopiessani korostanut, että haastattelu on nimetön ja antanut haastatellulle mahdollisuuden myös sopia siitä, mitä tietoa hän haluaa julkaistuksi. Toisaalta haastateltavat puhuivat avoimesti, eivätkä pyytäneet minua sensuroimaan puhettaan jälkeenpäin. Haastattelukysymykset ovat liitteenä työn lopussa (liite 1). Haastatteluissa kysyttiin myös joitakin Joutomaa-kyselyssä esitettyjä kysymyksiä (liite 2).

7.2. Haastattelujen litterointi

Maija Paunion kanssa litteroimme Joutomaa-työryhmän tekemät haastattelut tekstiksi. Paunio litteroi yhden vanhan polven raunistulalaisen haastattelun sekä työpajan tallenteen, ja itse litteroin loput haastattelut. Litteroinnit pyrittiin tekemään sanatarkasti, mutta sanojen toistoja ja täytesanoja jätettiin pois. Myös haastatteluun kuulumatonta puhetta jätettiin pois, esimerkiksi haastattelijan ja haastateltavan asianvierestä menevää jutustelua tai haastateltavan puhelinkeskustelua ei litteroitu. Keskustelimme Paunion kanssa litteroinnista, ja myös hän pyrki purkamaan tekstin sanatarkasti. Hän ei kuitenkaan kirjoittanut omia kysymyksiään täydellisinä tekstiin, ja teki litteroinnin luonnollisesti Joutomaa-työryhmän tarpeita varten, kun itse tein litteroinnit sekä omaa tutkimustani että näytelmää varten.

Myös itse tekemiäni haastattelujen litterointi on tehty muuten sanatarkasti, mutta siitä on jätetty pois jotkin täytesanat, toistot, keskenjäävät tavut ja yksittäiset äänneet. Osa täytesanoista tai lyhyistä täytelauseista (et sit, et kuitenki, mut et tota, niinku, sillee, emmäsit tiä, tai jotain tällast, et tota, tyyliin, just, joo joo, niin niin) on jätetty litteroimatta, jos niillä ei ole koettu olevan merkitystä asian tai lauseen kannalta. Tekstinpurkutaitoni myös kehittyivät työskennellessäni, ja jotkin haastattelut

on tämän vuoksi litteroitu hyvin sanatarkasti, kun taas toisissa uskalsin jo jättää pois jotkin toistuvat hokemat. Joidenkin haastattelujen äänet ovat osittain hiljaiset, joten mutinalla tuotettu puhe on jäänyt joissain kohtia epäselväksi. Nämä kohdat merkittiin tekstiin. Jotkut hyvin puhekielisen ilmaisut on muutettu hieman yleiskielisempään muotoon, esim. ”emmä” vrt. ”en mä”, ”semmonen” vrt. ”semmonen”, ”tiädä” vrt. ”tiedä”, mutta puhekielisyys on pyritty pääosin säilyttämään.

Litterointiin suuntaviivoja etsin kirjallisuudesta ja internetistä (mm. Hirsjärvi ym. 2001: 138), mutta en käyttänyt mitään tiettyä koodistoa täydellisenä, vaan muokkasin ohjeiden perusteella oman. Käytin litterointiin VLC Mediaplayeria ja Wordia; Mediaplayeriä käytin haastattelutiedostojen kuunteluun ja katseluun, ja Wordiin kirjoitin haastattelut puhtaaksi.

LITTEROINNISSA KÄYTETYT MERKIT

Merkit:

((taputtaa)) litteroijan huomiot

(he he) nauru

(-) sana, josta ei ole saatu selvää

(--) pidempi jakso, josta ei ole saatu selvää

Urban explorerien haastattelussa käytin myös sulkeita ”[]” kuvaamaan päällekkäin olevaa puhetta ja merkkiä ”...” kuvaamaan taukoa, mutta myöhemmin ymmärsin, että tavoitteitteni kannalta nämä merkit ovat epärelevantteja varsinkin muissa haastatteluissa, joissa ei paljon puhuttu päällekkäin, ja joissa yhdessäkään tauoilla ei ollut lauseiden merkityksen kannalta suurta merkitystä. Tässä tutkimuksessa ei analysoida haastateltavien puhetta ja sen muotoa sinällään vaan analyysi perustuu haastattelujen sisältöön, joka on täsmällisesti dokumentoitu.

Haastattelujen lisäksi ihmisten joutomaakokemuksia kerättiin sähköisen kysymyslomakkeen muodossa Joutomaan toimesta. Sain vaikuttaa kyselylomakkeessa esitettyihin kysymyksiin ja lomakkeen muotoiluun, ja kysely oli kannaltani oikein hyödyllinen. Kyselyyn sai vastata omin sanoin, ja monet vastasivatkin useammalla lauseella. Kyselyyn vastasi Turku 2011 -ohjelman alaisen Joutomaa-näytelmän internetsivulla 17 ihmistä.

Lisäksi lisätietoa olen saanut omista joutomaavierailuistani Kakolan entisen vankilan alueelle, Wärtsilän satama-alueelle, junaradan ja joen varteen, keskustan hylättyihin taloihin ja

osallistuessani talonvaltauksiin. Myös lukuisat keskustelut ihmisten kanssa ovat auttaneet muodostamaan kuvaa tutkimusaiheesta. Näistä keskusteluista on erityisesti ollut hyötyä erilaisten joutomaiden käyttäjäryhmien määrittämisessä. Oli myös erittäin hedelmällistä tehdä yhteistyötä luovan teatteriryhmän kanssa, sillä he ovat osanneet nostaa joutomaista esiin sellaisia näkökulmia, joita en itse olisi tullut ajatelleeksi. He ovat osanneet kysyä kysymyksiä joutomaihin liittyvistä tunteista ja aistimuksista, joita en olisi ehkä ymmärtänyt kysyä, mutta jotka ovat tärkeitä joutomaan olemuksen kannalta.

Yhteistyön kautta työstäni tuli huomattavasti monipuolisempi kuin mitä se olisi ollut ilman Joutomaa-ryhmää. Kyselyn tulokset olivat hyvin mielenkiintoisia, ja vastaukset kielivät selvästi siitä, että joutomaahan liittyy paljon muistoja, tunteita ja tuntemuksia sekä hyvin laaja skaala erilaisia kokemusmaailmoja. Kyselyn perusteella voidaan todeta, että joutomailla näyttäisi olevan vastanneille todella monipuolisesti merkityksiä.

7.3. Haastattelut

Haastatteluista jokaisella oli oma piirteensä ja muotonsa, vaikka kysymykset olivat pääosin samoja kaikille. Haastattelut erosivat luottamuksellisuudeltaan, keskustelutahdiltaan ja tunnelmaltaan. Jotkut haastateltavista olivat ennestään jonkin verran tuttuja esimerkiksi talonvaltausten ja muunlaisten tapahtumien yhteydestä, ja toiset tapasin ensimmäistä kertaa vasta haastattelutilanteessa.

Graffititaiteilijoiden haastattelun koin haastavaksi sen vuoksi, että emme olleet tavanneet aiemmin, ja aihepiiri vaati luottamuksellisuutta. Toiminnan luonne ja maalaamisesta nykyisin annettavat kovat tuomiot saattoivat vaikuttaa taiteilijoiden pieneen varautuneisuuteen. Välillemme ei syntynyt samanlaista yhteyttä kuin esimerkiksi talonvaltaajien ja taiteilijan haastatteluissa. Voi olla, että näkökulmani vaikutti heille erikoiselta, tai jokin muu asia kuten haastattelutaitoni vaikuttivat keskustelun luonteeseen. Haastattelu onnistui kuitenkin hyvin, ja alun varautuneisuus muuttui haastattelun edetessä.

Muissakin haastatteluissa toki alku oli useimmiten varautuneempi, mutta esimerkiksi juuri valtaaja 1 ja taiteilija innostuivat kertomaan näkemyksiään hyvin perinpohjaisesti, ja selvästi alkoivat haastattelun edetessä pohtia asioita syvemmin. Myös kuvailevuus lisääntyi, kun vastaajat pääsivät

vauhtiin näkemystensä kertomisessa. Huomasin toisaalta myös, että esimerkiksi talonvaltaaja 1:n haastattelussa oma näkemykseni joutomaasta saattoi vaikuttaa haastatellun vastauksiin varsinkin haastattelun alun kysymyksissä. Kerroin haastatelluille omasta tutkimuksestani ennen haastattelua ja koin, että tämä saattoi vaikuttaa muun muassa valtaajan muotoiluihin. Esimerkiksi se, miten itse käytän joutomaa-käsitettä yhdistäen siinä hylätyn ja käyttämättömän tilan erilaiset aspektit luonnontilaisesta laikusta hylätyihin rakennuksiin, oli monelle monelle uusi lähestymistapa. Kuitenkin haastatellut usein omaksuivat oman käsitteeni joutomaasta ja heijastelivat näkemyksiään ainakin osittain sen kanssa yhteneväisesti.

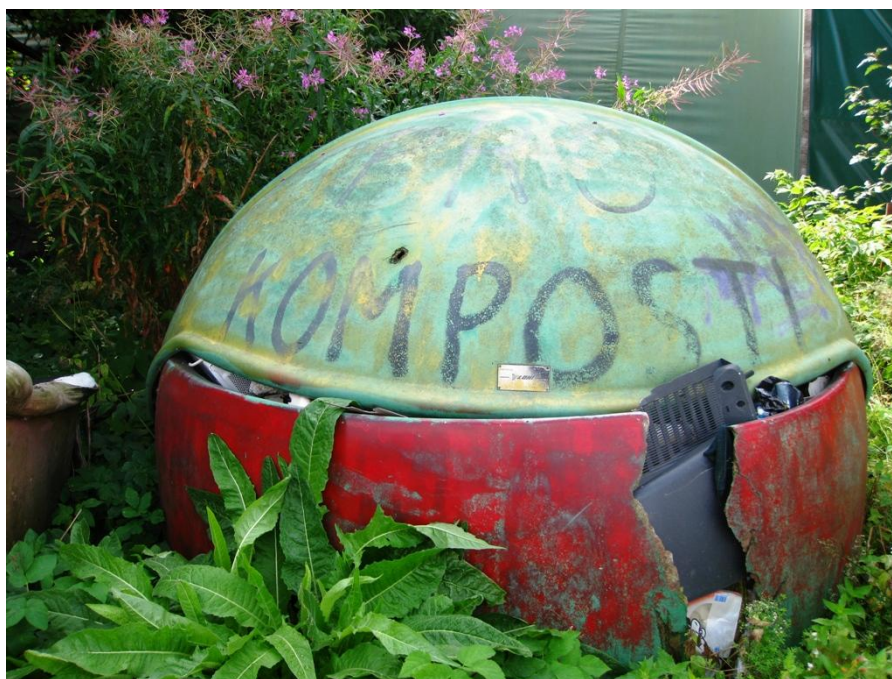
Taiteilijalle oli ennen tapaamistamme näytetty joutomaan määritelmä, jonka olin esittänyt Joutomaa-näytelmän yhteydessä järjestetyssä luentotilaisuudessa. Taiteilija totesikin, ettei aiemmin ollut ajatellut joutomaata samalla tavoin myös hylätyt rakennukset kattavina, vaan ajatteli jouto- tai jättömaata nimenomaan saastuneena ja roskaisena paikkana, ja käytti vierailemista paikoistaan käsitettä hylätyt rakennukset. Hän kuitenkin käytti omia määritelmiäni haastattelun alussa, kun kysyin häneltä, miten hän ymmärtää joutomaan.

Kaupunkiviljelijää en graffititaiteilijoiden lailla tuntenut entuudestaan, mutta haastattelu sujui mukavasti tästä huolimatta. Tietty asiallisuuden aste oli ehkä suurempi kuin joissain muissa haastatteluissa, ja esimerkiksi UE-harrastajiin ja talonvaltaajiin verrattuna viljelijä ei ollut pohtinut joutomaita yhtä paljon. Tässä haastattelussa oli laitteiden kanssa ongelmia; ensin käytin kameran videotointia, mutta muistikortti tulikin yllättävän nopeasti täyteen. Onneksi minulla oli myös mp3-soitin matkassa, eikä haastattelusta jäänyt mitään tallentamatta.

Haastatteluissa, joissa haastateltiin kerralla useampaa kuin yhtä ihmistä (graffititaiteilijat, kaupunkiseikkailijat, työpaja), tunnelma ja haastattelun kulku poikkesi yksilöhaastatteluista. Haastateltavat täydensivät paljon toisiaan, ja mahdollisesti myös vaikuttivat toistensa näkemyksiin ja yhtenäistivät niitä sosiaalisista syistä. Haastatellut esittivät kuitenkin toisistaan eriäviäkin mielipiteitä, vaikka olivat myös paljon yhtä mieltä asioista. Molemmissa yhteishaastatteluissa toinen haastateltu oli enemmän äänessä kuin toinen. UE-harrastajia ja nuorta seikkailijamiestä haastatteli Maija Paunio, joka osasi esittää lisäkysymyksiä ja tarttua mielenkiintoisiin näkemyksiin sekä eläytyä vahvasti haastateltavien kertomuksiin. Joutomaa-teatterin kiinnostuksena olivat erityisesti tarinat joutomailta ja joutomaiden herättämät erilaiset tuntemukset. Haastatteluissa kysyttiin myös joutomaan kuulokuvia, hajuja ja tunnelmia. Tämän vuoksi haastatteluista tuli erittäin

monipuolisia ja vivahteikkaita, ja myös itse käytin Joutomaan näkemyksiä apuna omia haastatteluja rakentaessani.

Valtaaja 2:n tunsin osittain aiemmasta, ja haastattelussa keskustelu ajautui tämän vuoksi jonkin verran sivuraiteelle. Tämä ei kuitenkaan haitannut haastattelua, vaan koin yleensäkin haastatteluissa, että rento tunnelma auttoi haastateltuja avautumaan ja kertomaan asioista syvällisemmin. Minun on vaikea kuvitella, että ilman mahdollisuutta muokata kysymyksiäni ja sovittaa haastattelua kuhunkin haastateltavaan haastatteluista olisi tullut yhtä pitkiä ja perusteellisia. Puolistrukturoitu haastattelu palvelikin erinomaisesti tätä näkemystä.

Kuva 7. Eräs kyselyyn vastanneista kertoi käyttävänsä joutomaata kaatopaikkanaan (S. P. 2011).

7.4. Turkulaisten kertomukset joutomaista kyselylomakkeella

Haastattelujen lisäksi joutomaakokemuksia kysyttiin Turku 2011 -hankkeen omilla Joutomaa-näytelmän sivuilla. Joutomaa-työryhmä laati kyselyn, jonka jälkeen he kysyivät minulta, haluaisinko omia kysymyksiäni lomakkeeseen. Kyselyyn tuli 24 kohtaa, ja siihen vastasi 17 ihmistä. Kun mainostin haastattelua tutuilleni, jotkut totesivat, että kysely oli pitkä, eivätkä kaikki olleet osanneet vastata siihen. Tuntuukin, että kyselyyn vastasi sellaisia ihmisiä, joilla oli selkeä mielipide joutomaista ja jotka olivat aiheen kanssa kosketuksissa jotakin kautta. Jos henkilö ei aiemmin ollut ajatellut joutomaita, hänen oli myös luultavammin hankalaa vastata kysymyksiin.

Vastauksiinsa aikaa käyttäneet 17 ihmistä olivat sitäkin perusteellisemmin analysoineet suhdettaan erilaisiin joutomaihin. Kysely oli avoin, ja myös vastaukset olivat monessa tapauksessa usean virkkeen mittaisia. Monenlaisia ihmisiä oli vastannut kyselyyn, ja vastauksissa esitettiin vahvojakin tunteita ja mielipiteitä.

8. Menetelmät

8.1. Aineistojen analysointimenetelmistä lyhyesti

Eräs mahdollinen lähtökohta aineistojen analysoinnissa on teoriaohjaava analyysi, jossa aineistoa analysoidaan teoriaan tukeutuen kuitenkin niin, että teoria on analyysin lähtökohtana vain epäsuorasti. Teoria toimii siis ennen kaikkea analyysin apuna toisin kuin ”teorialähtöisessä” aineiston analyysissä, jossa jokin teoria tai malli on määräävänä tekijänä ja usein myös testattavana tai ”aineistolähtöisessä analyysissä”, jossa aineiston pohjalta luodaan kokonaan uusia teorioita (Tuomi ym. 2009: 95–98).

Tutkimuksen lähtökohtia voidaan pohtia myös induktiivisen, abduktiivisen ja deduktiivisen päättelyn kautta. Tuomi ja Sarajärvi (2009: 95, 97) erottelevat aineistolähtöisen, teoriaohjaavan ja teorialähtöisen analyysin suhteutumista induktiiviseen, abduktiiviseen ja deduktiiviseen päättelyyn. Aineistolähtöisessä analyysissä harjoitetaan induktiivista päättelyä, jossa yksittäistapauksesta pyritään luomaan yleistyksiä. Deduktiivisessa päättelyssä yleisellä pyritään selvittämään yksittäistä eli teorian pohjalta tarkastellaan yksittäistapauksia. Tämä päättelytapa vertautuu teorialähtöiseen analyysiin. Abduktiivinen päättely taas merkitsee Tuomen ja Sarajärven mukaan sitä, että ”tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit”, ja tutkija sekoittaa näitä tutkimuksen teossa. Abduktiivinen päättely liittyy usein tässäkin tutkimuksessa käytettyyn teoriaohjaavaan analyysiin.

Tuomi ja Sarajärvi (2009: 99–100) näkevät kuitenkin ongelmallisina aineiston analyysimuotojen yhtymäkohdat induktiiviseen, deduktiiviseen ja abduktiiviseen päättelyyn varsinkin juuri teoriaohjaavan analyysin osalta. Teoriaohjaavaa analyysiä on vaikeaa sijoittaa induktiivisen tai deduktiivisen päättelyn piiriin. Ensi näkemältä kirjoittajat sijoittaisivat teoriaohjaavan analyysin deduktiivisen päättelyn alakategoriaksi teorialähtöisen analyysin rinnalle, sillä teorian rooli korostuu molemmissa. He näkevät kuitenkin ongelman näiden deduktiivisen päättelyn alaluokkien samankaltaisuudessa. Tuomi ja Sarajärvi esittävätkin teoriaohjaavan analyysin sijoittamista induktiivisen päättelyn piiriin, jolloin myös induktiiviseen päättelyyn liitetyt ongelmat – kuten oletus puhtaasta aineistolähtöisyydestä ilman suhdetta teoriaan ja valmiisiin malleihin – ratkeavat.

8.2. Aineistojen analysointi tässä tutkimuksessa

Haastattelujen ja sähköisen kyselylomakkeen analyysi tapahtui sisällönanalyysin keinoin. Tuomi ja Sarajärvi (2009: 91) puhuvat sisällönanalyysistä ”kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysin väljänä teoreettisena kehyksenä”: aineistoa voidaan esimerkiksi luokitella, teemoitella ja tyypitellä. Tässä pro gradu -työssä aineistosta pyritään löytämään yhtäläisyyksiä ja vastauksia tutkimuskysymyksiin jaotteleamalla aineistoa erilaisiin teemoihin ja hahmottamaan tätä kautta ihmisten näkemyksiä joutomaista.

Sisällönanalyysin käyttö tässä tutkimuksessa merkitsee sitä, että käsittelen aineiston teemoittain. En siis käsittele jokaisen haastatellun näkemyksiä erikseen, vaan olen muodostanut pääteemoja ja niiden alaluokkia, jotka toimivat analyysirunkona. Haastateltavien ryhmänimitykset kuten ”graffititaiteilija” perustuvat niihin pääasiallisiin joutomaan käyttöihin, joita haastatellut harrastavat. Tämä ei sulje pois joutomaan monipuolisempaa käyttöä, ja usein haastatteluissa nousikin esiin myös muita kuin tietyn otsikon mukaisia käyttöjä. Analyysissä keskitytään niihin näkemyksiin, jotka vahvimmin nousivat aineistosta esiin. Aineiston käsittelyssä käytetään tekstiotteita haastatteluista ja kyselyistä. Haastattelujen puhekielisiä, pääosin sanasta sanaan litteroituja tekstiotteita on muutettu vain hieman, kuten edellä kerrottiin. Puhekieltä on muutettu hieman yleiskielisempään muotoon, jotta teksti olisi sujuvampaa. Lauseisiin on myös lisätty pisteitä ja pilkkuja, jotta virkkeet eivät olisi niin pitkiä.

Aineisto on koodattu kahden pääteeman ympärille. Nämä ovat:

1. Joutomaan käytöt ja käyttäjäryhmät
2. Joutomaan luonne ja merkitykset

Lisäksi tarkastellan lyhyesti omassa kappaleessaan joutomaan muokkautumista sosiaalisissa suhteissa ja relationaalisena tilana.

9. Aineiston analyysi

9.1. Joutomaan käytöt

Tässä osuudessa tarkastellaan, millaisia erilaisia joutomaiden käyttäjiä tutkimuksessa paljastui. Tarkoituksena on luoda kokonaiskuva siitä, missä erilaisissa merkeissä joutomailla aineiston mukaan liikutaan. Joutomaalle luotuja merkityksiä tarkastellaan omana asiakokonaisuutenaan.

Yleisimpinä joutomaan käyttäjinä haastattelussa nousivat esiin lapset, jotka uteliaina hakeutuvat totutusta poikkeavaan tilaan, missä leikkimahdollisuudet ovat monipuolisemmat ja mielikuvitus saa lentää. Jotkut ovat jatkaneet tätä leikkiä myös vanhempana, ja seikkailevat hylätyssä tilassa löytääkseen jotakin totutusta elämänpiristä poikkeavaa. Joutomaita käytetään myös yleisesti ulkoiluun, koiran ulkoiluttamiseen ja läpikulkuun. Toisaalta tutkimuksessa tuli esiin paljon erilaisia vaihtoehtoisempia joutomaiden käyttäjiä kuten graffitimaalaus, talonvaltaus, kaupunkiviljely, päihteiden käyttö ja taiteen tekeminen. Jotkin joutomaiden käytöt ovat vaihdelleet viimeisen viidenkymmen vuoden aikana, mutta toisaalta jotkin käytöt ovat hyvin samankaltaisia kuin nykyään. Vanhanpolven raunistulalaisille pidetyssä työpajassa tuli ilmi, että Aurajoen rannassa ja Raunistulan joutomaalla on 1900-luvun puolivälissä muun muassa pidetty kilejä, kalastettu, hiihdetty, juopoteltu ja joenrannassa harjoiteltu uimataitoja.

9.1.1. Leikki ja seikkailu

Ehdottomasti eniten haastatteluissa ja kyselyssä esiin tuli se, miten lapset hakeutuvat jännittäviin ja virikkeellisiin ympäristöihin leikkimään. Joutomaa-työryhmän järjestämässä muistelutyöpajassa Turun Raunistulassa asuneet ikäihmiset tarinoivat kaupunginosastaan ja lapsuudestaan ja nuoruudestaan Aurajoen rannassa, teollisuusalueiden vieressä ja rautatien varrella. Parhaat leikit leikittiin ulkona lautapinoissa ja kallioilla, niityillä, joen rannassa ja junaradalla. Eräs haastateltava kertoo:

”[T]os oli semmoset lautatarhat silloin. Ei ne mittää aidattu oltu, mut tottakai me sit pikkupoikana siel kiivettiin, et se oli semmonen mielenkiintonen kohde sinällään. Siel viihdyttiin aika paljon kiipeilemässä. Joku sielt aina putos, mut ei siit sit oikestaan valitettu missään, ku ei siel oikestaan saanu olla ja me vaan oltiin.”

Myös Auraajoen rannassa leikittiin ja uitiin, ja sillan rakenteita käytettiin kiipeilyyn:

”Sieltä me jatkettiin kylä, ja mäkkään en olisi saanu mennä, jokirantaan ja Koroisten koskel, mikä on semmonen pieni koski, ni sinne, hyppelemään sinne kiville. Ja siel oli tommosii iilimatoi. Joku niit saiki sit, ku kyl me siel uimaski vähä sit oltiin.”

Myös 1990-luvun lapset ovat leikkineet teollisuusalueiden liepeillä ja joutomailla. Seikkailijaksi nimetty nuori aikuinen kertoi vanhasta rehutehtaasta, jonka pihalla lapset alasteikäisinä ”hengasivat” ja räjäyttelivät papatteja. Kun tuli tylsää, lapset menivät koittamaan hylätyn tehdasrakennuksen ovea ja saivat sen reiän kautta avattua.

Myös graffitimaalareista toinen muisteli käyneensä lapsena pyöräilemässä vanhan teollisuusalueen pihalla ja kurkkineensa hylätyn rakennuksen ikkunoista sisään. Kyselyyn vastannut keski-ikäinen mies muisteli myös pyöräilleensä joutomailla ja leikkineensä sotaleikkejä. Sotaleikkejä tai ”pum pum -sotaa” kertoi leikkineensä myös muutama työpajaan osallistunut. Joutomailla on myös hiihdetty ja laskettu mäkeä, hännätty joutomaalla oleilevia alkoholisteja ja toisaalta ystävystytyt heidän kanssaan. Haastattelemani taiteilija kertoi, että hylätyt alueet ovat kiehtoneet häntä aivan pienestä asti. Hän on aloittanut joutomaalla kuljeskelun jo lapsena, ja on etsinyt joutomailta erityisesti ”arkeologisia löytöjä”:

”[S]iis no jostain tietkö viiden vanhasta asti mennyt niissä taloissa ja semmosissa, se on ollu jotenki aina sellanen ehkä mielenkiintoinen juttu. Tai sit mul oli vaan niin [...] vähän kavereita, et mun touhu oli sellast yksinäist. [...] se on ollu semmonen ihmeellinen pakkomielle ihan penskasta asti.”

”Mä liikuin aika paljon yksin siellä, menin jonnekin vanhoihin latoihin dyykkaa vanhoja tällasia, siis leikin jotain arkeologia ja löysin jotain 70-luvun maitopusseja ja olin ihan fiilikissä niistä. Niin se vanha lato, jota oli käytetty henkilökohtaisena kaatopaikkana [...] ja kaikki sorakuopat mihin on dumpattu jotain ikivanhoja putkiradioita ja tällasii, niin niit oli kiva löytää. [...] yks semmonen rotko, mitä mä leikin et se on joku ihmeellinen, [...] se oli millon mikäkin, niis oli kaikkea jännää semmost romua. Mä kiinnostuin, ehkä just sen takia kun siel oli niin paljon [...] keskustas semmosia paikkoja [...]. Mä lopulta pääsin joihinkin niist taloista sisään. No kyl keinot ei aina ollu välttämättä maailman turvallisimmat mutta mun lempipaikkoja oli sellaset paikat mihin ei missään tapaukses saa mennä.”

Joutomailla nykyäänkin seikkaileva haastateltu seikkailija näki yhteyden lapsuuden leikkien ja aikuisuuden joutomailla kulkemisen välillä. Ne molemmat ovat oikeastaan leikkiä. Seuraavassa haastatteluotteessa ”Rehu” viittaa Raunistulan rehutehtaaseen joka purettiin vuonna 2010:

”[T]otta kai siis kaikilla nyt jossain vaihees ne legot ja nuket jää sinne kaapin perälle ja jossain vaihees sitä lakkaa vaan leikkimästä. Mut et seikkaileminen, se on ehkä yks niistä harvoista asioista joka ei oo jäänyt läheskää niin paljon. [...] jos me ollaan lukiossa jaksettu vielä tehdä sitä, et me ollaan käyty jossain Rehulla seikkailee, ja myös näis jossain muissa ympäristöissäki, kohtuullisen vanhana ja edelleenki [...]. Ja mä luulen, et siinä on ehkä enemmänki se, [...] et ku on ollu tosi pieni, ni esimerkiksi mitä kallioita täällä on ollu ja mitä niissä on hengailtu, niissä on tavallaan kasvanu pois, kun ne on vaikuttanu ihan hirvittävän jättimäisiltä silloin pienenä, ja sit nyt on vaan, et ’tääkö hiton pieni kallio se nyt on mis me ollaan oikeesti leikitty jotain vuorikiipeily’. Sit taas kun Rehu ei oo koskaan tehny sitä, et se on vaan jättimäinen ollu edelleenki, et se ei oo tavallaan muuttunu siitä. Ehkä sen takii siel on vaan jaksanu käydä. Ja sit ku se on toisaalta ollu sellanen, et sieltä on aina löytyny vähän jotain uutta, et se ei oo ikinä menettäny sitä vetovoimaansa.”

Seikkailija mietti myös yhteiskunnan asettamia paineita aikuistumiselle. Hän totesi aikuistumisen olevan toisaalta luonnollista, mutta toisaalta myös yhteiskunnan asenteissa ja tietynlaisessa ryhmäpaineessa siitä, millainen pitäisi olla. Ihmisiin on hänen mukaansa iskostunut asenne, että leikki ei kuulu aikuisuuteen. Kuitenkin muutkin kuin seikkailijaksi nimetty haastateltu leikkivät joutomailla aikuisena. Urban exploring eli kaupunkiseikkailu on harrastus, jossa löytöretkeillään erilaisissa hylätyissä rakennuksissa. Urban exploring -nimitys tulee Yhdysvalloista, mutta Suomessa puhutaan usein kaupunkiseikkailusta.

Seikkailija totesi, että internetin tulon myötä tiedon saanti helpottui, ja myös Yhdysvalloista peräisin oleva urban exploration -käsite tuli alun perin tutuksi internetistä. Kuitenkin harrastus on ollut samanlaista leikkiä ja seikkailua vanhoissa teollisuuskomplekseissa ja erilaisissa rakennelmissa ilman hienoa nimitystäkin. Haastateltu seikkailija ei varsinaisesti kokenut olevansa urban explorer, vaikka tuntee UE-kulttuuria, mutta haastattelemani kaksi kaupunkiseikkailijaa ovat omaksuneet termin ja tietyt UE-harrastukseen kuuluvat käyttäytymissäännöt, vaikka hekin näkivät termissä tiettyä keinotekoisuutta. He puhuivat itse mieluummin seikkailusta tai ”homeen haistelusta”. Lähtökohtana on kuitenkin nimenomaan urban explorationiin liittyvä ajatus ”ota vain valokuvia, jätä vain jalanjälkiä”, joka on eräänlainen UE-harrastajien käyttäytymiskoodi. UE-harrastajia on haastateltujen arvioiden mukaan satoja Suomessa, aktiiveja ehkä parikymmentä. Ydinajatuksena on kolme kiinnostavaa hylättyä rakennusta, etsiä jälkiä vanhoista toiminnoista ja monesti myös valokuvata paikkojen esteetiikkaa. Ilman valokuvausta esteettisesti ja historiallisesti mielenkiintoisista paikoista ei jäisi mitään jäljelle. Kuvia jaetaan harrastajien internetsivuilla.

Lapsuusleikkien ja kaupunkiseikkailun lisäksi toinen talonvaltaajaksi nimeämistäni haastatelluista (TV1) kertoi käyttävänsä joutomaata valtausten ohella eräänlaiseen kaupunkileikkiin tai

elämyksellisyyden metsästyksen, jossa on vaikutteita situationistien ja Guy Debord'n ajatuksista kaupunkitilassa tuuliajolla olemisesta ja ajelehtimisesta, jota kutsutaan termillä *dérive* (Pyhtilä 2005: 53). *Dériven* ajatus on tavallisten ympäristöjen ulkopuolella liikkuminen ja ”psykomaantieteellinen” tutkimus, jossa tutkitaan ”kaupunkimiljööseen liittyviä tiedostamattomia elementtejä” sekä haetaan mielihyvää ympäristöstä. Psykomaantiede ei liity maantieteeseen tieteenalana, vaan sitä käytetään nimityksenä situationistiselle kaupunkikokemukselle. Situationistien ajattelussa kaupunki nähdään Pyhtilän mukaan leikkikenttänä, ja kaupungissa kulkemisessa korostuu suunnittelemattomuus ja päämäärien muokkaantuvaisuus.

Haastateltu talonvaltaaja piti mahdollisuudesta ”eksyä” kaupungissa, ja kokea sitä kautta uusia asioita. Joutomailla oli tärkeä rooli tilana, jolle saa itse luoda merkitykset vastakohtana valmiiksi tuotetulle kaupunkitilalle. Valtaaja vertasi kaupungissa liikkumista päämäärähakuisesti – esimerkiksi kulkureitin valitsemista sen mukaan, mistä saa halpaa ruokaa tai pääsee ilmaiseksi vessaan – siihen, kun ajatteleekin kaupunkia leikkikenttänä. Silloin kulkee jonkin päämäärän sijasta sinne, missä näyttää kauniilta tai sinne, missä tietää voivansa kokea erilaisia tuntemuksia kuten joutomaalla. Toisaalta valtaaja saattaa valita päämäärän sen mukaan, missä on potentiaalisia vallattavia hylättyjä taloja. Tällöin hylätyssä tilassa kulkemisen motiivi on käytännöllinen. Toisaalta haastateltu vertasi omaa tapaansa käyttää joutomaata samankaltaiseksi kuin urban exploreereilla; hän kävi katsomassa mielenkiintoisia paikkoja, joista oli kuullut, ja piti myös kameraa mukanaan.

Myös toinen talonvaltaaja koki talonvaltauksiin osallistumisen lisäksi seikkailevansa joutomailla. Lapsena hän kiipeili hylätyllä Raunistulan rehutehtaalla, ja oli tämän lisäksi käynyt katselemassa kaupunkia suljetulla alueella Wärtsilän telakan yläpuolisilla kallioilla, jossa oli vielä pari vuotta sitten vanhoja teollisuusrakennelmia ja komeat maisemat sataman ja kaupungin suuntaan. Toisaalta myös haastattelemani graffititaiteilijat tunsivat UE-harrastusta ja pyrkivät käymään paljon hylätyissä paikoissa. He vertasivat joutomailla liikkumistaan myös urban exploreereiden joutomaan käyttöön, vaikka tarkoitus joutomailla oleiluun on graffititaiteilijoilla hieman erilainen:

G2: ”[J]os kuulee, et on joku uus paikka, niin pyrkii, tai siis kaikissa mahdollisissa tämmösissä hylätyissä paikoissa koittaa käydä, mitkä tässä nyt silleen suht helpon matkan päässä on. Ja sit tietysti jos kuulee, et jossain kauempana on joku paikka, niin sit täytyy erillinen reissu tehdä sinne. Mut kyllä tässä on kaikennäköisiä hökkeleitä ja maakellareita ja mitä jostain mettän keskeltä löytyy, niin semmosia ihan laidasta laitaa.”

G1: ”Niin. Semmosta urban explorig meilläkin on.”

9.1.2 Tiloja taiteen tekemiseen: valokuvaus, graffiti, teatteri ja elokuva

Leikin ja seikkailun lisäksi joutomaiden rujoa estetiikkaa on hyödynnetty erilaisten taiteilijoiden toimesta. Helsingin Arabianrannan jättömaata pohtinut Tuula Isohanni (2002: 121) paljastaa, että monenlaiset taiteilijat ja suunnittelijat kuten Helen Mayer Harrison ja Newton Harrison sekä Mel Chin ovat olleet kiinnostuneita jättömaan elementeistä taiteessaan. Helen Mayer Harrison ja Newton Harrison ovat käyttäneet rakennustyömaiden tieltä kerättyjä vanhoja niitynpohjia näyttelyissään tuomaan viestiä niittyjen kauneudesta ja uhanalaisuudesta, ja Mel Chin on muovannut saastuneen joutomaan ekologiaa kasvien avulla.

Myös esimerkiksi valokuvaus näyttää olevan joutomailla ja vanhoissa teollisuuskiinteistöissä jokseenkin yleistä. Muun muassa amerikkalainen Robert Smithson on jo 1960-luvulla kuvannut tietyömaan aikaansaamaa karua maisemaa ja poiminut kuviin erilaisia joutomaamaisia elementtejä kuten myllerretyn jokitörmän ja sen ruoppaajan (Kivi 2004: 146–147). Smithsonista kirjoittanut suomalainen taiteilija Jussi Kivi on itse kolunnut joutomaita ja erämaita ja myös kuvannut niitä. Suomessa hänen lisäksi esimerkiksi valokuvaaja Kai Fagerström ja kuvataiteilija Thomas Nyqvist valokuvaavat joutomaita ja marginaalisia tiloja, ja Nyqvist on myös käyttänyt joutomaan maisemia hyödyksi kuvataiteessaan. Kai Fagerströmiltä ilmeistyi vuonna 2010 laajalti tunnustusta saanut valokuva- ja runokirja Viimeiset vieraat, joka koostuu ihmisten hylkäämissä asumuksissa majailevien eläinten kuvista.

Haastatelluista joutomaita valokuvasivat kaupunkiseikkailijat, toinen talonvaltaajista, taiteilija sekä graffitimaalarit. Myös kaupunkiviljelyn harrastaja kertoi, että Pasilan radanvarsiviljelyksillä pidettyjen juhlien kuvista tuli erityisiä ympäristön takia, ja toinenkin valtaajista oli harkinnut kuvien ottamista erityisten kuvakulmien ja estetiikan vuoksi.

Haastatelluista taiteilija oli kuvannut tiloja lähes viisitoista vuotta. Hän on koulutukseltaan kuvataiteilija eikä ole erikoistunut valokuvaukseen, mutta hylätyissä tiloissa seikkailusta ja harrastusmielessä otetuista kuvista on syntynyt myös installaatioita:

”Huomasin et alko toistua tietyt kuva-aiheet, tietyt värit ja tietyt elementit, mitä mä aloin hakee niistä taloista. Ja sit kun niit kuvia alko kertyy niin paljon, niis oli samaa jotain, niin sit mä sain siit yhen tekosyyntä pitää näyttelyitä siitä, ja sit tietysti rakentaa myös installaation, koska totta kai mä rakastan kaikkee sitä kulunutta pintaa ja rapistunutta maalia.”

Valokuvauksen lisäksi joutomaalla luodaan myös muunlaista taidetta. Graffititaiteilijat tekevät teoksiaan hylättyihin rakennuksiin, ja usein he myös valokuvaavat tehdyt työt, sillä kuva on usein ainoa asia, mikä taideteoksesta itselle jää. Teokset saattavat nopeastikin peittyä seuraavan alle. Haastattelemani kaksikon pääasiallinen syy koluta hylättyjä rakennuksia oli maalausten tekeminen. Tässä tutkimuksessa haastatelluista käytetään nimitystä ”graffititaiteilija” ja ”graffitimaalari”, mutta toinen haastatelluista ei kokenut varsinaisesti kuuluvansa enää graffitikulttuurin piiriin vaan koki olevansa taiteilija, jonka työvälineenä on aerosoli. Toinen taas koki tekevänsä nimenomaan graffiteja. Haastatellut puhuivat kuitenkin enemmän ”taiteen tekemisestä” ja ”taiteilusta” kuin graffitien maalaamisesta.

Graffititaiteilijat tekivät maalauksiaan joutomailla, sillä siellä on yleensä sellaisia mahdollisuuksia, joita ei ole missään muualla. Inspiroivia paikkoja oli heidän mukaansa paljon, ja eri paikoissa oli erilaisia hyviä puolia tekemisen kannalta. Paikoissa, joissa on isoja seiniä, olosuhteet ovat töiden tekemisen kannalta paremmat, ja toisaalta joissain paikoissa on rauhallisempaa ja vähemmän ohikulkijoita kuin toisissa. Tilan sopiminen taiteiluun riippui myös siitä, paljonko siellä oli käynyt muita. Haastatellut kertoivat olevansa usein ensimmäisiä, jotka paikan löytävät. He myös etsivät paikkoja, joita ei ole tuhottu, sillä siellä on parhaat mahdollisuudet tekemiseen. Myös muut kuin graffitimaalari olivat tietoisia siitä, että joutomailla maalaukselle on tilaa.

Kuva 8. Wärtsilän telakan hylätty konehuone oli täynnä graffiteja (S. P. 2011).

Valokuvauksen ja graffitien maalaamisen lisäksi joutomaat ovat myös monella muulla tapaa taiteen tilaa. Sen lisäksi, että joutomailta haetaan inspiraatiota omaan taiteeseen, elokuvia ja niiden kohtauksia, musiikkivideoita ja tv-tuotantoa (muun muassa elokuva Tyttö sinä olet tähti, Kakola-tv-sarja ja Vares-elokuvien kohtauksia) on kuvattu esteettisessä tehdasmiljöössä ja hylätyissä taloissa. Yksi joutomaakyselyyn vastanneista kertoi, että joutomaalla oli kuvattu ”[s]arja saman päivän aikana tehtyjä tanssihaasteita jotka videoitiin aution tehdasrakennuksen ympäristössä”.

Toisaalta vanhoissa, uudelleen käyttöön otetuissa rakennuksissa on usein teatterille, pienyrittäjyydelle ja käsityöläisyydelle tilaa. Joutomaa-esitys rakennettiin Raunistulan rehutehtaan purkutyömaan viereen entisen Barkerin kutomon pihalle. Teatteriryhmä kokoontui ja harjoitteli Barker-teatterin tiloissa samassa tehdasrakennuksessa, ja Helsingissä harjoitukset pidettiin vanhalla teollisuusalueella Kalasatamassa. Kalasatamaa uudistetaan parhaillaan kovaa vauhtia taiteen, pienyrittäjyyden, tv-tuotannon ja nuorison käyttöön sekä osittain asuinkäyttöön, ja saneeraamattomissa teollisuusrakennuksissa on vielä tällä hetkellä tilaa pienimuotoiselle kulttuuritoiminnalle. Turussa Barkerin lisäksi esimerkiksi entinen viina-, remmi- ja köysitehdas Manilla majoittaa teatteria, tanssia sekä kuvataiteilijoita, suunnittelijoita ja arkkitehteja. Muita turkulaisia kulttuuritiloja ovat poikkitaiteellinen nykytaidetila Kutomo ja vanha köysitehdas, joka on nykyään Turun ammattikorkeakoulun taideaineiden eli taideakatemiaan opinahjo. Myös entisessä VR:n junahallissa eli nykyisissä Logomon tiloissa on kuvattu lyhytelokuvaa ennen rakennuksen korjaamista ja saneeraamista yleisö- ja kulttuuritapahtumien käyttöön.

Kuva 9. Joutomaa-näytelmä esitettiin Barkerin vanhan kutomon pihalla, entisen rehutehtaan joutomaan reunalla (S. P. 2011).

9.1.3. Talonvaltaus

Talonvaltauksia tehdään Turussa motiivina ensisijaisesti autonomisen kulttuurikeskuksen perustaminen ja taiteilijoiden työtilojen saaminen. Haastatelluista ja kyselyyn vastanneista talonvaltauksiin olivat osallistuneet paitsi valtaajat, niin myös taiteilija ja yksi kyselyyn vastanneista. Valtaaja 1 kertoi, että tiloja tarvitsevat Turussa muun muassa nukketheateritaiteilijat, kuvataiteilijat, muut teatteritaiteilijat sekä bändit. Tämän lisäksi valtaaja 1:n poliittiset motiivit olivat vahvat:

”[S]e on kans mulla aika vahvana siinä se poliittinen juttu. Tääl Turussa [...] vallataan taloja autonomisiks kulttuurikeskuksiksi, mikä toisaalta ehkä pehmentää vähän sitä imagoa, koska kulttuuri on vaan jotain semmosta kaunista ja semmosta jotenkin vähän naiivia, tai et sitä ei pidä ottaa kauheen vakavasti. Siinä missä etenkä Euroopassa kun on tämmösii vallattui taloi, sosiaalikeskuksii, niin osa on tosi yhteiskunnallisii paikkoja. Tanskassakin esimerkiks kävin tuolla Ungdomshusetissa Köpiksessä, se esimerkiks oli huomattavan semmonen, suorastaan päällehyökkävän poliittinen paikka. Se on just semmonen paikka mistä kaikki vallankumouksellinen toiminta organisoidaan, ja se on kans ehkä mikä mua kiinnostaa semmoses autonomises tilassa, et ois tavallaan tukikohta tämmöselle yhteiskunnalliselle toiminnalle, ja semmoset materiaaliset edellytykset myös sille.”

Kuva 10. Kakolan vankila-alueella sijainnut vanginvartijoiden kerrostalo oli pitkään tyhjillään ennen purkuaan vuonna 2013 (S. P. 2011).

Valtaaja 1 kertoikin päämääräkseen autonomisen tilan luomisen. Hän määritteli joutomaan olevan vapaata tilaa, kun taas autonominen tila oli hänelle sellaista tilaa, jonka käyttäjät itse määrittelevät.

”[Joutomaalla] voi periaatteessa ihminen tehdä mitä hän haluaa, siinä missä autonominen tila on enemmän semmonen, jonka sen käyttäjät määrittelee. Ja autonomisen tilan, mikä siinä on, ei se, että siinä on se, että siellä ehkä syntyy sellanen joku yhteisöllisyys, tai se on semmonen projekti, jota ihmiset rakentaa ja johon ne tulee mukaan. Ja talonvaltaus on yksi semmosista keinoista, aika konkreettinen keino luoda semmonen autonominen tila. Et se on just ehkä se mun tärkein motivaatio [...], että valjastetaan tila johonkin semmoseen yhteisölliseen käyttöön, ja et ois ylipäättään semmonen tila, joka ois yhteinen ja kumminki oma.”

Motiiveja talonvaltauksille voi olla useita. Valtaaja 2 kertoi, että oli lukenut vanhoista puutaloista, ja oli aluksi kiinnostunut nimenomaan vanhoista rakennuksista ja niiden suojelemisesta. Hän kertoi, että lähti alun perin talonvaltaukseseen ”enemmän semmosella rakennussuojelullisella mielellä kuin millään kulttuurikeskus tänne nyt -ajatukseksi”. Sitten valtaukseseen oli tullut valtaaja 1:n tavoin mukaan yhteisöllinen aspekti. Valtauksilla tavataan tuttuja ihmisiä ja tutustutaan uusiin, ja toisaalta nautitaan spontaanista, maksuttomasta ja itse tehdystä kulttuurista kuten musiikista ja runoudesta.

Valtaaja 1 kertoi, että tiloja on joskus vallattu myös juhlamielessä. Tästä ovat esimerkkinä niin kutsutun Terassitalon valtaus, jossa järjestettiin vuonna 2011 vapaan kulttuurin festivaali, sekä erääksi juhannukseksi juhlapaikaksi otettu talo. Talon käyttö venähti, kun paikka oli niin hyvä, ja siellä majoitettiin niin ulkomaalaisia kuin suomalaisiakin vieraita.

9.1.4 Tilapäinen ja pitkäaikainen asuinkäyttö

Väliaikaisesta majoituskäytöstä on myös muita esimerkkejä kuin edellisessä kappaleessa esitetty asunnon väliaikainen haltuunotto eräänlaiseksi juhla- ja majoituspaikaksi. Hylätyn tai tyhjillään olevan tilan käyttö väliaikaiseen majoittumiseen tuntuukin olevan varsin tavallista. Aineistosta käy ilmi, että suuressa osassa hylätyistä taloista on havaittu asumisen ja yöpymisen merkkejä. Haastateltu Helsingissä asuva kaupunkiviljelijä kertoi, että kaupunkiviljelijät ovat rakentaneet viljelmälle pienen varastomökin, jonka eräs asunnoton oli löytänyt:

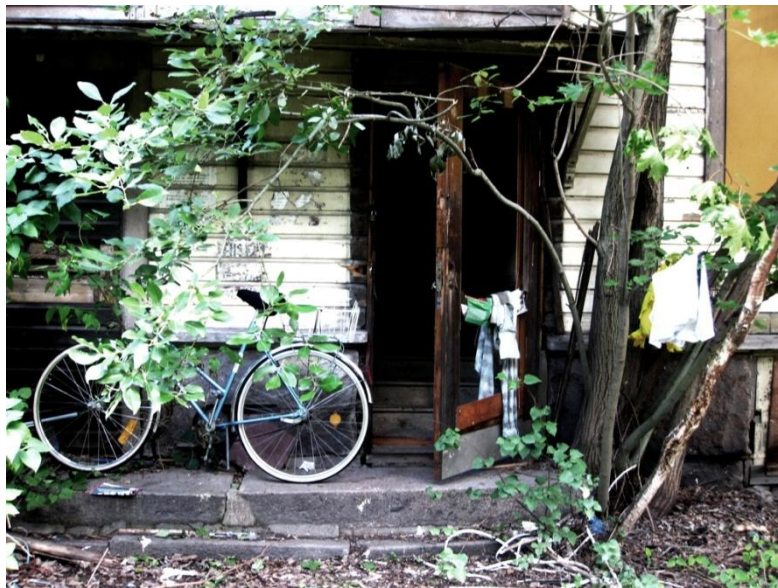
”[S]ielä asuu semmonen yksikodin tyyppi viime kesän, se oli ottanut sen omatoimisesti käyttöönsä ja tuonut sinne myös sängyn.[...] ihan siinä se oli tosi siististi, ja sit se hoiteli niitä viljelyksiä kans, ja ne oli siisteimmäs kunnos kun se on koskaan ollut, kun se harvoin siellä päivät pitkät ja teki kaikkee semmost. Se oli ihan kiva.”

Toinen kaupunkiseikkailijoista totesi, että

”mitä lähempää keskustaa esimerkiksi joku paikka on, ni sitä todennäkösemmin siel joku asunoton viettää aikaansa. Ja usein monis paikois näkyy et on asuttu muutama päivä ehkä, hiukan jotai uusii roskii, uus, muutaman kuukauden vanhan makkarapaketin kuoret, ehkä jotain roskia, lehtii minkä pääl on nukuttu”.

Yksi työpajassa tarinoineista raunistulalaisista kertoi, että lapset auttoivat myös romaneja perustamaan väliaikaisen leirin joutomaalle 50–60-luvulla:

”Ni, tuli mustalaiset sinne. Niit tuli kärrykaupal, paljo. Ja siin Tryge Haminas asus simmoses pienes talos mustalaisii kans. Ne saattoi olla niitten sukulaisii tai ystävii. Nää oli tämmösi kiertävii ja tulivat ja pistivät leirin pystyyn siihen. Me sällit oltiin tietysti heti siel [...]. Me oltiin oppaina niille ja rakennettiin niiden kans se leiri. Ne oli varmaa pari-kolme viikkoo siellä, ja koko ajan me oltiin siel leiris, vähän niinku tutustuttiin niiden elämään. Se oli ihan sosiaalist meininkii, ku niil oli siel. Äiti ja isä oli ain kiukkusii, ku me siel pyörittiin. Se ei ollu oikein sopivaa heidän mielest.”

Kuva 11. Hylätyssä talossa on asukkaita (S. P. 2011).

Myös nykyään romanit majoittuvat hylätyissä tiloissa ja joutomailla, he ovat vain kotoisin muualta kuin Suomesta. Helsingissä omaehtoisen sosiaalikeskus Sataman pihalle majoittui pitkäksi aikaa romaneita, ja myös aivan Turun yliopiston takaa, junaradan varresta, olen löytänyt suojaisan leiripaikan, jossa oli majoituttu ehkä pidemmänkin aikaa. Eräässä hylätyssä rakennuksessa käydessäni tapasin myös maahanmuuttajia, jotka olivat tulleet Suomeen etsimään töitä. He kertoivat, että samassa rakennuksessa asui myös narkomaani.

Haastattelujen ohessa järjestetyssä työpajassa puhuttiin myös alkoholistien ”liekkimajasta”, joka sijaitsi rehutehtaan lähellä joutomaalla, ja jonka ympäristössä alkoholistit oleilivat. Työpajassa kerrotun mukaan 1970-luvulla tehtaan liepeille joutomaalle rakennettiin yömaja Sillankorva, joka on edelleenkin käytössä.

Jotkut ovat ottaneet hylättyjä tiloja myös kodeikseen niin sanotuissa hiljaisissa valtauksissa, joista puuttuu julkisuuden hakemisen elementti. Tiloja vallataan yksinkertaisesti asumiskäyttöön ilman, että asiasta huudellaan kenellekään. Tämä on Euroopassa ja muualla maailmalla yleistä, mutta Suomessa kaiketi aika harvinaista. Molemmat valtaajat totesivat kuulleen, että sitä tapahtuu. Tammikuussa 2013 uutisoitiin, että Espanjassa ihmiset ovat menettäneet talojaan pankeille Euroopan talouskriisin johdosta, kun he ovat menettäneet tulonsa ja sitä kautta pankit ovat ottaneet talot haltuunsa. Yleistyneet häädöt ovat aiheuttaneet sen, että monet perheet ovat joutuneet valtaamaan asuntoja, joita ei ole saatu talouskriisin puhjettua enää myytyä (Helsingin Sanomat 2013).

9.1.5. Tapahtumat

Panu Lehtovuoren (2005: 174) mukaan tapahtumat tuovat esiin tilan salattuja tai piilossa olevia piirteitä ja sallivat *Toiseuden* näyttäytymisen ja sen vaikuttamisen tilan tuottamiseen. Hän toteaa, että tapahtumat muuttavat ihmisten suhtautumista kaupunkiin, luovat uusia mielikuvia ja uusia käyttökulttuureita (Lehtovuori 2005: 179). Kymäläinen (2009: 97) taas katsoo, että kaupunkitilan tilapäisyys liittyy ”odottamattomuuteen tai yllätyksellisyyteen: tilaa käytetään toisin kuin sitä on totuttu käyttämään tai kuin sitä on suunniteltu käytettäväksi”. Tästä syntyy myös joutomaatapahtumien viehäytys – tapahtuma viedään alueelle, joka antaa vapauden käyttää tilaa totutusta poikkeavalla tavalla.

Kuten talonvaltaaja 1:n kertomuksesta kävi ilmi, taloja on vallattu Turussa lähinnä festivaali- ja juhlaikäyttöön eli tapahtumien järjestämiseen lähinnä siksi, että pitkäaikaisemmat valtauksset eivät Turussa ole olleet mahdollisia. Myös kaupunkiviljelijä kertoi, että heidän joutomaaviljelmällään on pidetty sadonkorjuujuhlia, joissa on ollut bändejä soittamassa ja valotaiteilija tekemässä pimeään taideteoksiaan. Lisäksi yksi kyselyyn vastanneista kertoi, että on käyttänyt joutomaata ”erilaisten produktioiden järjestämiseen ja ihmisille ilmaiseksi tarjoamiseen”. Esimerkkinä hän esitti konsertit, työpajat, näyttelyt ja muut kokoontumiset, muun muassa Pro Raunistula -festarit entisen rehutehtaan alueella vuonna 2007, sekä erilaiset vaihtoehtokulttuurin bänditapahtumat Turussa vuosien mittaan.

Tilaa on vallattu keskustan alueelta myös joka vuosi järjestettävään Taideslummi- alakulttuuritapahtumaan vuodesta 2007, jossa ajatuksena oli alun perin kritisoida taiteilijoiden työtilojen ja bändikämppeiden vähäisyyttä. Ylen verkkouutisessa (2012) kaksi taideslummilaista kertoi ideana olevan kulttuurin vapaudesta muistuttaminen. Tämä tapahtuu rakentamalla omaehtoisen kulttuurin slummi keskelle kaupunkia ja järjestämällä siellä erilaisia tapahtumia. Slummi on pystytetty keskusta-alueelle useimmiten puistoon, ei varsinaisesti joutomaalle, mutta tapahtumassa on paljon samoja piirteitä kuin joutomaille ja vallattuihin taloihin tuodut alakulttuuritapahtumat. Keskustelimme myös valtaaja 2:n kanssa Jokikadun teollisuusrakennuksen pitkäköstä valtauksesta vuonna 2006, jossa esiintyi paljon bändejä ja oli monenlaista toimintaa. Myös Joutomaa-teatteriesityksen voisi luokitella taiteen lisäksi tapahtumakategoriaan.

Toisaalta syksyllä 2011 Kakolan historiallisella vankila-alueella pidettiin tapahtumanmuotoinen mielenosoitus, jossa oli muun muassa musiikkia, kirpputori ja katutaideita liiduilla piirtäen. Tapahtumassa vastustettiin sitä, että suojellun 1800-luvun lopulta asti vankila-alueena toimineen Kakolanmäen alueelle päätettiin rakentaa merkittävä määrä muutamakerroksisia uusia kerrostaloja.

Kuva 12. Kakolassa pidettiin Free Kakola mielenosoitus ja alakulttuuritapahtuma syyskuussa 2011 ennen kuin alueen uudisrakentaminen aloitettiin (S. P. 2011).

Kuva 13. Flyeri mielenosoituksesta ja "urban tribal gathering" -tapahtumasta (Blogi 2013).

9.1.6. Päihteiden käyttö

Päihteiden käyttö tuntuu liittyvän kiinteästi joutomaihin. Joutomailta löytyy pulloja ja tölkkejä, ja joskus myös huumeiden käytön merkkejä. Kuten edellisessä kappaleessa todetaan, Raunistulan joutomaalla oleili kaikenkarvaista kansaa jo 1900-luvun alussa. Näin eräs työpajaan osallistunut muistelee menoa 50-luvulla:

”Siel oli juoppoi kans ja viinaa myytiin. Kerranki mä muistan, ku siel oli niit juoppoi ja yks oli sammunu ja me ajateltiin, et tehdään joku kuje sille. Ja jonkun ihmisen jätöstä oli siinä lähellä ja me pantiin kepil sitä tämän kätteen ja sit kutitettiin heidän kans naamaa. Me oltiin ilkeitä. Oltiin me avukskin joskus. Siihen aikaan oli tää Lindholmin pulituuri. Siinä kiillotteessa, millä kiillotettiin heidän tuotteensa, ni siin oli pirtua. Ja oli semmonen rappioalkoholistiryhmä ja niit sanottiin puliukoiks. Ja ne osti sitä pulituuri rautakaupast, mut sitä myytiin vaan sillä tavalla, et myytiin pullo ja pensseli. Koskaan ei saanu ostaa sitä, ain piti ostaa kylkiäisenä pensseli.”

”Heil oli hyvin paljo tarinoita siellä, ku ne liikuttunees tilas kertoi niitä sotajuttuja ja muita. Ku ne oli osa rintamamiehii, jotka oli palanneet sinne. Mää muistan, ku oli nuotio, sit oli pikkupoikii siinä ympärillä ja kolme puliukkoo kertos niitä juttuja siinä, keikkee mitä heille on tapahtunu. Jotkut oli haavottuneet, et ontus jalkaansa ja kaikkee. Ja liikuttuivat sitten ja rupesivat itkemään. Ja me pojatkin tietysti sitten mentiin mukaan tämmöseen tunteeseen. Me tunnettiin heidät hyvin. Me oltiin myöskin vartiossa, ku poliisit heit jaagas, he olivat irtolaisia tavallaan. Välillä me nähtiin, et poliisiauto tuli ja ne pääs piiloon. Siel oli Alfan tehtaillaki semmonen iso pihlajapusikko, minne pääsi. Vaiks siin oli aita ympärillä, ni siin oli isoja reikiä mist pääsi piiloon. Täällä ne oli aina sitten jokirannas siin Pumppuhuoneen vieres. Siin oli niitä notkoja, missä ne vietti aikaa. Ne oli yötä päivää siellä sitten. Joskus niil oli jotain majojakin.”

Raunistulan alkoholisteista on tarinoita myös nykyajalta. Valtaaja 1 kertoo, että nyt jo puretun rehutehtaan alueella oleili usein alkoholisteja. Rehutehtaan lastauslaiturilla oleilivat haastatellun mukaan erityisesti ne, jotka olivat liian huonossa kunnossa viereiseen alkoholistihoitolaan mennäkseen, tai sitten heidät oli heitetty sieltäkin ulos. Hän kertoi tarinan rappioalkoholistista, joka oli päättänyt muuttaa elämänsä suuntaa jouduttuaan pois yömajasta riehuminen takia ja löydettyään tämän jälkeen itsensä yksin viereiseltä joutomaalta, vailla henkistä tukea.

Myös muut haastatellut kuten graffitiimaalarit, valtaaja 2 ja taiteilija mainitsivat, että hylätyissä rakennuksissa ja joutomailla on usein merkkejä juomisesta, ja monet ovat tavanneet myös alkoholinjuojia joutomaakäynneillään. Graffitiimaalarit kertoivat myös itse nauttivansa silloin tällöin pullon olutta retkiensä yhteydessä, ja monesti joutomailla järjestettävissä tapahtumissa ja illanvietoissa ihmisillä on omat juomat mukanaan. Monelle vähävaraiselle, opiskelijalle ja nuorelle

tällainen vapaa tunnelma ja omaehtoinen alkoholinkäyttö sopii paremmin kuin baarien kalliit hinnat, ennalta määritelty ohjelma ja tarkat säännöt. Seikkailija kertoi toisaalta myös, että hylättyihin paikkoihin tuli joskus mentyä keskellä aamuyötä baarireissulta kotiutuessaan. Kaupunkiseikkailijat olivat joutomaalla törmänneet myös aggressiivisiin ja epäluuloisiin ihmisiin, jotka uhkailivat heitä puukolla. He epäilivät, että kysessä saattoi olla huumekaupan harjoittaminen.

9.1.7. Kaupunkiviljely

Omatoimista sissiviljelyä harjoitetaan eri puolilla maailmaa, mutta Suomessa järjestäytynyt käyttämättömän tilan haltuunotto kaupunkiviljelyksiä varten on uusi asia. Haastattelin ympäristöjärjestö Dodossa toimivaa aktiivia, joka kertoi, että kaupunkiviljely aloitettiin järjestössä vuoden 2009 keväällä, kun vuoden teemaksi oli järjestössä päätetty ”kaupungit ja ruoka”. Viljelys sai suurta huomiota julkisuudessa, ja ihmiset innostuivat osallistumaan toimintaan:

”[M]e haluttiin vaan niinku vähän kokeilla, ku me tiedettiin, et ulkomail on paljon kaupunkiviljelyä, [...] et onnistuaks se. Ja sit me pystytettiin Pasilaan ratojen väliin semmosel joutomaalle viljelys [...], 20 metrii semmost laarii me sinne pystytettiin, ja meit oli 20 suunnilleen tyypei sitä tekees. [...] oikeestaan me ajateltiin vaan tehdä semmonen kokeilu [...], mut sit se jotenki sai kauheesti huomioo julkisuudes se pieni viljelmä, ja sitten ne ihmiset kauheesti innostu ja otti meihin yhteyttä”.

Ensimmäisen viljelmän jälkeen viljelystä innostuneet ovat laajentaneet toimintaa. He ovat myös vuokranneet kaupungilta maata viljelyyn Kalasatamasta, jonne kaupunki yrittää haastatellun mukaan aktiivisesti keksiä väliaikaiskäyttöä. Dodo on edistänyt myös pihaviljelyä, ja dodolaiset auttavat muita viljelystä kiinnostuneita perustamaan omia viljelmiään keskelle kaupunkia. Tarkoituksena on juurruttaa ihmiset omaan kotiseutuunsa ja tehdä kaupungista viihtyisämpi paikka:

”Dodo on kaupunkilainen ympäristöjärjestö ja meidän päämääränä on tehdä kaupungeist onnellisempii paikkoi, koska ihmiset asuu kaupungeis nykyään enemmän ku maaseudul. Kaupunkielämä noin pääpiirteittäin yleensä on ekologisempaa ku maaseudul asuminen, ni sit me halutaan promota sitä kaupungis asumist. Ja sit ku jotenki Suomes ainaki tuntuu, et ihmiset ei viihdy kaupungeis, ni sit me yritetään tehdä niist semmosii et niis viihdyttäis paremmin.”

Toisaalta ympäristöjärjestö haluaa tukea ja edistää kasvisruokavaliota sekä ekologista ruoantuotantoa. Myös yhdessä tekeminen on tärkeä osa toimintaa. Joutomaa ei ole toiminnassa

itseisarvona, vaan ajatuksena on kaupunkitilan parempi hyödyntäminen. Haastateltu toteaa toisaalta, että

”[o]n siin tietenkii se joutomaan puoli, et kylhän me sitä sanotaan, et me joutomaal tehdään ja ollaan alotettu, et vaik ne pihat on alikäytettyi, ne joutomaat vast onki alikäytettyi”.

Joutomaalla tekemisellä otetaan tilaa niille, joilla sitä ei ole:

”Joutomaata käytetään sen takii, et kaupunkilaisel kerrostaloasujal ei kauheesti oo semmosii tiloi, mitä se vois laillisesti käyttää ja muokata (-), ni sit kun on samaan aikaan semmosii tiloi mitä ei käytetä, ni sit ne yhdistyy.”

Vaikuttaisi siltä, että nykyään Dodo ry:n Pasilan veturitalleilla sijaitseva viljelys on kehittynyt kokonaiseksi kaupunkiviljelykeskukseksi ja kohtaamispaikaksi, joka on saanut nimekseen Kääntöpöytä (Kääntöpöytä 2012). Viljelyksellä järjestetään talkoita, työpajoja ja brunseja ja opiskellaan luomuviljelyä. Helsingin kaupunginosayhdistykset ry Helka palkitsti Dodo ry:n kääntöpöydän vuoden 2012 tekona.

9.1.8. Kävely, ulkoilu, läpikulku

Kaupunkiviljelijä kertoi, että heidän joutomaansa on radan varressa paikalla, jota ihmiset usein käyttävät oikotienä matkalla esimerkiksi töihin. Joskus työmatkalaiset myös pysähtyvät juttelemaan ja ihmettelemään viljelyksiä. Myös kyselyssä ja työpajassa tuli ilmi, että joutomaata käytetään tiuhaan läpikulkuun. Eräs työpajaan osallistunut kertoi heidän retkistään junaradan ja joen yli tansseihin, ja sähköisessä kyselyssä läpikulku mainittiin joutomaan käyttönä jopa 11 kertaa. Haastatelluista ainakin valtaaja 2 kertoi oikaisevansa joskus joutomaan kautta, ja toisaalta kävelevänsä ja viettävänsä vapaa-aikaa ystävien kanssa joutomaanomaisessa ympäristössä. Myös ulkoilu oli tärkeä joutomaan käyttömuoto. Sen oli joutomaan käytöksi maininnut kyselyssä 14 vastaajaa 17:stä, ja työpajassa tuli ilmi, että Raunistulaa ympäröivällä ranta- ja ylijäämäalueella oli tapana muiden käyttöjen ohella muun muassa hiihdellä, hypätä korkeutta ja laskea mäkeä.

Paljon joutomailla kulkevat myös koiranomistajat, ja rakentamattomat alueet nähtiin hyvänä paikkana koirien juosta vapaasti. Eräs kyselyyn vastannut kertoi seuraavasti: ”[M]inulla on kaksi koiraa, joita treenaan joutomaalla. Niitähän ei vapaana saisi oikein pitää, mutta tuon alueen olen kokenut sellaiseksi, että siellä voi välillä käydä esim. tottelevaisuustreeniä tekemässä.” Myös monet

haastatelluista ja kyselyyn vastaneista kertoivat, että olivat tavanneet lenkkeilijöitä ja koiran ulkoiluttajia joutomaaretkillään. Seuraava näkemys on kyselystä poimittu:

”Peltolan kaatopaikanmäelle noustessa ensimmäistä kertaa takuulla yllättyy. Nousee paljon, ja vieläkin pääsee ylöspäin, ja laki vasta näkyy. Ihan tunturimaista maisemaa, ihanaa ulkoilualueita. Koiran ulkoiluttamiseen mitä parhainta, ei punkkeja, kavereitakin useimmiten samoissa puuhissa lenkkeilemässä – siis koiran kavereita. Näkymät laelta yli kaupungin kauneimmat Turun seudulla. Uutenavuotena väkeä kokoontuu mukavasti paukuttelemaan ja katselemaan raketteja, hyvä fiilis uutenvuotena. Joskus mukava paikka hiljentyä ja ottaa nöyrästi vastaan maailman tuulet...”

Kuva 14. Aurajoen ja rautatien lähimaastossa kulkee monia polkuja (S. P. 2011).

9.1.9. Luontoharrastus

Joutomaista puhuessaan monet viittasivat luontoon kertoessaan kokemuksiaan ja vaikutelmiaan hylätystä tilasta. Aineistosta käy myös ilmi, että joutomaita käytetään myös varta vasten luonnon ja eläinten bongaukseen. Yksi kyselyyn vastanneista kertoi seuraavasti: ”Olen lintu- ja luontoharrastaja. Joutomaat tarjoavat [...] betoniviidakon väleissä erilaisen ja rikkaamman ympäristön luonnolle.” Myös kaupunkiviljelijä kertoi haastattelussa, että on eri mieltä biologien kanssa joutomaiden kaavoituksesta ja käyttöönotosta. Eräs biologi oli ollut haastatellun mukaan sitä mieltä, että on joutomaan kaavoittaminen ja käyttöönotto on törkeää, sillä siinä tuhoutuu ruderaattiekosysteemejä. Termi viittaa nimenomaan joutomaille tyypillisiin ekosysteemeihin. Haastateltu itse oli taas sitä mieltä, että joutomaita pitäisi hyödyntää, ellei nyt rakentamiseen, niin sitten ainakin johonkin muuhun.

Tässä tutkimuksessa aiemminkin viittaamassani Turku Brownfields -selvityksessä kartoitettiin joutomaiden lajistoa, ja aihetta on myös tutkittu useissa tutkimuksissa. Joutomailla on sellaista lajistoa, mitä ei muualta kaupungista löydy. Toisaalta joutomailta löytyy paljon vieraslajeja, mutta toisaalta myös omaperäistä kasvistoa. Lisäksi joutomaat ovat tärkeitä turvapaikkoja kaupunkien eläimille (Andersson s.a.: 43, Korvenpää ym. s.a.: 44–51). Monet haastatelluista olivat tavanneet joutomailla eläimiä, ja olen myös itse törmännyt joutomaaretkilläni muun muassa rusakkoon, lintuihin, kettuun ja sammakoihin.

Kuva 15. Rusakko hylätyllä teollisuustontilla junaradan vieressä (S. P. 2011).

9.1.10. Laiton kaatopaikka

Hämmentävänä kontrastina luontokokemukselle jotkut käyttävät joutomaata kaatopaikkana, jonne hylätään vaarallista jätettä ja tarpeetonta tavaraa. Termi *jättömaa* tuntuu viittaavan tähän aspektiin joutomaissa. Olen joutomailla kuljeskellessani kiinnittänyt huomiota roskaamiseen, johon joutomaiden tietynlainen syrjäinen ja hylätty luonne näyttäisi kannustavan. Moneen syrjäiseen paikkaan kaupunki on myös pystyttänyt kylttejä, joissa kielletään roskaaminen. Tämä oletettavasti sen vuoksi, että alueelle on toistuvasti kuljetettu jätettä asianmukaisen käsittelyn sijaan. Kyselyssä eräs vastaaja kertoi suoraan, että käyttää joutomaata siellä kulkemisen ohella roskavarastona. Ilmiö on yleinen kaikkialla maailmassa; jätteitä dumpataan kulkureittiemme varsille ja liepeille, kaupunkien marginaaliin, sivuun ja syrjään kulkuväyliltä ja pois asuintiloista.

Haastatteluissa ja kyselyssä erittäin monet liittivät vanhat esineet ja ihmisen toiminnan jäljet joutomaihin. Näillä esineillä ja roskilla oli myös vetovoimaa. Joutomaat eivät kuulu samalla tavoin kaupungin järjestyksen piiriin kuin muut alueet, joita huolletaan ja kiilloitetaan jatkuvasti. Joutomailla voikin nähdä tietynlaista rappiota ja tähän liittyvää romantiikkaa. Kyselyyn vastannut kertoi joutomaan olevan ”peltoaukea, joen varsi, metsäläntti, jossa lojuu sattumanvaraista hylättyä kamaa kuten jääkaappi, autonrenkas, kanisteri, oluttölkkejä, sohva”. Myös haastateltu taiteilija teki lapsena löytöretkiä soramontuille, vanhalle sahalle ja latoon, joista oli mahdollista löytää ihmisten hylkäämiä ikivanhoja tavaroita ja roskia, jotka kutkuttivat mielikuvitusta.

Kuva 16. Roskaamista on yritetty hillitä kieltokyltein (S. P. 2011).

Roskista voi päätellä joutomaan käytöistä, arvostuksesta ja siitä, miten joutomaalla on olennaisesti erilainen luonne kuin muulla kaupunkitilalla. Roskaamisessa näkyy aineistossa usein toistunut määritelmä joutomaasta vapaana tilana, jossa sääntöjä voidaan taivuttaa ja kiertää, sillä myös valvonta on vähäistä. Tietynlainen sosiaalinen kontrolli puuttuu joutomaalta, joka sallii tilassa vapaammin toimimisen ja siten myös roskaamisen. Roskaamisessa tiivistyy myös hyvin se, miten ihminen muokkaa ja merkitsee tilaa, jossa toimii. Siellä, missä ihmisen jälkiä ei siivota pois kuten kaupungissa, ne jäävät näkyviin ja muodostavat omalla tavallaan paikan historiaa ja kertovat ajan kulusta. Haastattelemillani ihmisillä oli erilaisia mielenkiintoisia näkökulmia siihen, minkä verran käyttämäänsä hylättyä tilaa saa muokata. Tätä pohdin tarkemmin kohdassa 9.3.

9.1.11. Hengailu, parkour ja skeittaus

Talonvaltaaja 1 kertoi käyttävänsä hylättyä tilaa kaupunkileikkiin ja talonvaltauksen, mutta hän totesi myös, että kaikkein yleisintä joutomaan käyttöä on hengailu:

”[J]oskus vaan [...] vie jonkun uuden ihmisen kattoo sitä paikkaa tai muuten vaan kavereiden kaa hengaa ja kattoo, et ’ai, tos on toi kiva talo, mennäänks tonne sisäpihalle, siel on hyvii omenii, voidaan käydä vähän omenavarkaissa ja polttaa tupakkaa tos terassilla’ ”.

Seikkailija kertoi, että on kuullut ystäviensä olleen useammankin kerran Raunistulan tyhjillään olleen rehutehtaan katolla grillaamassa, ihan siilojen korkeimmalla paikalla. Myös graffititaiteilijat kertoivat hengaillevansa joskus maalaamisen ohessa joutomaapaikoilla ja juovansa olutta taiteilun lomassa. Parkourin harrastajat käyttävät kaupunkitilaa luovasti, ja hakevat tilasta fyysisiä esteitä ja haasteita. Kaupunkiviljelijä pohti, että skeittarit ja parkouraajat käyttävät varmaan paljon hylättyä rakennettua ympäristöä hyväkseen. Skeittarit rakentavat joutomaille rampeja, joihin materiaaleja ja puitteet löytyvät sieltä, missä on ollut teollisuutta ja toimintaa. Graffitimaalarit totesivat myös, että usein maalauksia ja taiteilua katsomaan ilmestyy nuorempia poikia, jotka tulevat ihailemaan vanhempien poikien tekemiä töitä.

Nuoriso mainittiin useammankin kerran joutomailla oleilijoiksi ja hengailijoiksi, ja heidän ja ”pikkupentujen” (UE1) kontolle myös säilytettiin aika johdonmukaisesti tilojen tuhoaminen ja sotkeminen. Kaupunkiseikkailija 1 kuvailee rehutehtaalle pääsyä: ”[Siinä oli] vanha ovi, mis oli lasi-ikkuna, ja siit se lasi-ikkuna oli rikottu. Oli se siin vaihees sit jo, siel oli sisäl aika paljon vandalisoitu. Huomas, et nuoriso on käyny leikkimäs.”

Myös graffitimaalarit, taiteilija ja valtaaja kertoivat, että tiloja sotketaan, ja että nuoriso oleilee ja käy juomassa alkoholia hylätyissä rakennuksissa. Graffitimaalarit kertoivat, että nuoret rikkovat paikkoja, ja taiteilija kertoi, että eräs paikka oli palanut nuorison käsittelyssä. Toisaalta myös asunnottomat mainittiin mahdollisina tulipalojen sytyttäjinä, ja esimerkiksi Kakolan varaston palon vuonna 2010 tunnustivat alueella tulella leikkineet 9–13-vuotiaat pikkupojat, jotka olivat sytyttäneet nuotion varastorakennuksen sisälle (Yle uutiset 2010). Toisaalta useammassa haastattelussa ihmeteltiin, miten kätevästi hylätyt rakennukset palavat juuri silloin, kun niiden purkamista suunnitellaan.

9.1.12 Lemmenleikit

Eräs mielenkiintoinen joutomaiden käyttö liittyy erilaisiin fyysisiin rakkaudentunnustuksiin. Valtaaja 1 muisteli, että autiotaloihin on kirjoitettu rakkaudentunnustuksia, ja työpajassa tarinoinut kertoi, että lapsena käytiin vakoilemassa pariskuntia joutomaalla:

”[N]uorin sälllein tehtiin just näit uimareissui ja hiihdettiin talvel. Ja sit vähän semmosii jännempii juttui, käytiin uutsaamas. Nii, ku siel oli semmosii pariskuntii. Muun muss semmost harrastettiin. Mentiin sinne ylös, siihen penkal. Joskus, ku nähtiin, et pariskunta sinne menee, ni mentiin sit peräs ja kiivettiin sinne joenpenkal ylös kattoon. Siel sit seurattiin, et mitä se semmonen touhu on. Kerran oli yks tapaus, meit harmitti joku, ja heitettiin sit multakokkareit päähän, ja ne oli just alottanu.”

Myös Cupers ja Miessen (2002: 92–95) kertoivat, että joutomaalla on rooli myös seksin harrastamisen paikkana erityisesti homomiesten keskuudessa. Kirjoittajien mukaan ei-kenenkäänmaalla voi olla suojassa ja sinne voi piiloutua, se on paikka ”sosiaaliselle kompensatiolle”, paikka missä ”yhteiskunnan liiallisia paineita puretaan” ja jossa ”mukautumattomuus hyväksytään normaalina”. Cupersin ja Miessenin mielestä paikan neutraalius häviää tällaisen joutomaan käytön myötä, ja paikka menettää viattomuutensa. Tästä voi tietysti olla monta mieltä, ja jo paikan ”neutraaliuden” ajatuksen voi helposti kyseenalaistaa.

Vantaan kaupunginmuseon Sateenkaari-Suomi-verkkonäyttelyssä kerrotaan, että miehet ovat eri aikakausina ”tavanneet toisiaan kaupunkien tietyissä puistoissa ja niiden käymälöissä anonyymien seksin merkeissä. Homoseksuaalisuuden tultua yleisempään tietoisuuteen homomiehet siirsivät puistotapaamisensa kauemmas kaupunkien keskustoista.” Tämä on liittynyt siihen, miten homoseksuaalisuuteen on yhteiskunnassa suhtauduttu. Asenteet ovat olleet suvaitsemattomia, ja

homous oli pitkään laissa rikos. Oras Tynkkynen (2012) kirjoittaa internetsivuillaan aiheesta, viitaten Waldemar Melangon Puistohomot-kirjaan:

”Melangon haastattelemat miehet hakevat seuraa tarkoin varoen ja omintakeista tapakoodistoa soveltaen baareista, puistoista ja pisuaareista, koska vaihtoehtoja ei käytännössä ollut. Tuon ajan miehillä ei ollut homobaareja, internetin keskustelusivustoja tai Maaseudun Tulevaisuuden mies etsii miestä -palstaa.”

Aiemmin sama päti varmaankin toisaalta myös heteropariskuntiin – kaikilla ei ollut paikkaa, missä tunnustaa rakkauttaan, kun ajan asenteet avioliiton ulkopuolista seksiä kohtaan olivat aivan toiset kuin nykyään.

9.2. Joutomaan moninaiset merkitykset aineistossa

Joutomaat paljastuivat haastatteluissa ja kyselyssä hyvin monimerkityksellisiksi, kokemukselliseksi ja elämyksellisiksi alueiksi. Esiin nousivat erityisesti joutomaan historiallisuus ja tarinallisuus, tietynlainen joutomaan henkilökohtaisuus, rauhallisuus ja vapaus sekä toisaalta joutomaan merkitys jännittävänä, pelottavana ja mieltä kutkuttavana seikkailu- ja leikkipaikkana. Joutomaata katseltiin myös eräänlaisena urbaanina erämaana ja kaupunkiluonnon tyyssijana, jossa ovat samalla läsnä ajan kulku ja toisaalta pysähtyneisyys. Joutomaissa nähtiin rumuutta ja rosoisuutta ja jonkinlaista aitoutta ja alkuperäisyyttä, joka koettiin omalla tavallaan myös kauniiksi ja mieleenpainuvaksi. Toisaalta joutomaa nähtiin kontrolloimattomana ja vähän valvottuna vapaana alueena, jossa on tilaa omaehtoiselle toiminnalle ja yhteisöllisyydelle. Aineistossa joutomaita kuvailtiin hyvin moninaisesti, ja vastauksista kuvastui juuri kokemuksellisuus. Haastatteluissa ja kyselyssä kysyttiin muun muassa sitä, miten vastaajat ymmärtävät joutomaan, mitä merkityksiä joutomaalla heille on ja millaisia tuntemuksia, kuulokuvia ja hajuja he joutomaahan liittävät.

Työpajassa poikkeuksena muihin haastatteluihin suoria kysymyksiä ei kysytty juurikaan, mutta osallistujilla riitti juttua Raunistulan alueesta ja lapsuudesta viereisen joutomaan äärellä. Tarinoista oli mahdollista löytää sekä joutomaan käyttöjä että merkityksiä ilman, että osallistujat pakotettiin käsitteellistämään kokemuksensa tietynlaisen kysymyksenasettelun mukaisiksi. Joutomaa-työryhmä osasi myös haastatteluissa tunteita, ääniä, hajuja ja tarinoita kysymällä kaivaa esiin konkreettisia ja kuvailevia vastauksia, jotka olivat monipuolisuudessaan hyvin hedelmällisiä sekä näytelmän että tämän tutkimuksen kannalta. Tarinoista ja muistoista muodostui näkökulmia joutomaahan, jotka

ovat enemmän kuin osiensa summa. Niistä muodostui kokonainen ”joutomaailma”, joka jää välttämättä akateemisen rajatun tutkimusasetelman tyypistämäksi ja tiivistämäksi. Tarinallisuus Joutomaa-työryhmän lähtökohtana monipuolisti tutkimustani, ja lopputuloksesta tuli yhteistyön kautta rikkaampi.

Aineistossa joutomaa-termi koettiin yllättävänkin yhtenäisesti, vaikka näkemyksissä oli myös eroja. Joutomaa liitettiin vanhaan teollisuusalueeseen tai tyhjään tonttiin kaupungissa, ja haastattelemi taiteilija näki joutomaassa myös saastumisen elementin. Monet liittivät myös erilaiset vanhat hylätyt esineet joutomaihin, ja myös pelto- ja metsätilkut sekä kalliit, ojanpientareet ja niityt määriteltiin joutomaaksi. Joutomaa oli myös karu pläntti ja hyödytön alue, joka odottaa uutta käyttötarkoitusta vanhan loputtua. Valtaaja 2 kuvaili joutomaata seuraavasti:

”[M]ä en tiedä mikä on joku semmonen korrekti määritelmä, mut mulle tulee mieleen sellanen kaupunkialueel tai taajama-alueel oleva vähän epämääräinen tila, jolla ei oo mitään varsinaist käyttöä. Esimerkiksi jotain vanhoi teollisuusalueit tai sit jotain radanvarsii ja sellasii, et siellä saattaa olla jotain rakennettuuki, mut ei kuitenkaan mitään puistoo tai jalkakäytävää tai semmost niin selkeesti määrittyvää käyttöä.”

Kyselyssä eräs vastanneista näki joutomaan tilojen välissä olevana tilana ja jopa paikkana, jota ei ole edes olemassa ja jota aika ei aina koske. Toinen kyselyyn vastannut taas totesi joutomaita olevan kaiken kokoisia ja niiden käsittävän viidakoituneita ojia, teiden ali meneviä betoniputkia, kulkemattomia kallioisia metsiköitä teiden ja asutusalueiden välissä, umpeen kasvaneita junaradan pätkiä, tienvälisiä kaistaleita ja rikkinäisiä ikkunoita. Joutomaa nähtiin siis moninaisena, tarkkaan määrittämätömänä ja monen kokoisena alueena tai jopa yksittäisenä elementtinä, joka oli joko rakennettu tai rakentamaton. Tilan epämääräisyys korostuu myös Cupersin ja Miessenin (2002: 86) hahmotuksessa, jossa he näkevät joutomaan välitilana, joka on helppo olla huomaamatta ja johon ei myöskään ole varsinaista sisäänkäyntiä merkitsemässä tilaan siirtymistä.

Itse olen yhdistänyt joutomaan käsitteeseen myös hylätyt rakennukset ja niiden villiintyneet puutarhat, koska tällaiset alueet ovat luonteeltaan monessa mielessä samanlaisia kuin joutomaaksi usein mielletyt teollisen toiminnan jättömaat ja ruostevyöhykkeet. Näen joutomaan ikään kuin laajemmin kuin pelkkien alueen fyysisten ominaisuuksien kuten teollisuuden jälkien määrittämänä. Joutomaa-työryhmän ajatus joutomaasta mielentilana ”jossa ihminen näkee itsensä kenties toisin, oivaltaa ja muistaa jo unohdettuja asioita” (Turun Sanomat 2011b) antaa joutomaalle ajatuksissani aivan uuden ja erilaisen merkityksen, joka saa vahvistuksen haastateltujen ja kyselyyn vastanneiden

näkemyksissä. Joutomaan ajatteleva mentaalinen tila avaa käsitettä laajemmaksi kuin joutomaan ajatteleva pelkkänä tietynlaisena alueena. Käsite saa symboliarvon jollekin, joka on villiä ja vapaata, rajoja tuntematonta ja riippumatonta joutomaan muodollisista omistussuhteista. Esimerkiksi talonvaltaaja 1:n joutomaatila yhdisteli näitä elementtejä; joutomaa oli toisaalta inspiroiva ja tunteellinen, mutta myös hyvin konkreettinen, jonkinlainen utopioiden ja ideoiden sekä perinteisesti ymmärretyn kaupunkitilan välitila.

Olen seuraavassa jaotellut aineistossa esiintyvät joutomaiden erilaiset merkitykset kymmeneen kategoriaan, jotka vastaavat aineistossa esiintyneitä teemoja. Teemoja ovat 1. joutomaa elämyksellisenä ja kokemuksellisenä tilana, 2. joutomaa henkilökohtaisena itsen toteuttamisen ja rauhoittumisen tilana, 3. joutomaa historiallisena ja mielikuvitusta kirvoittavana tilana sekä tarinoiden lähteenä, 4. joutomaa esteettisenä, visuaalisena ja inspiroivana taiteen tilana, 5. joutomaa luontokokemuksen lähteenä ja luonnon tilana, 6. joutomaa leikkipaikkana, jännityksen ja pelon lähteenä sekä vaarallisenä ja kiellettyinä alueena, 7. joutomaa rumana ja rosoisena tilana, 8. joutomaa vapaana, kaupunkitilan kontrollin ulkopuolisena tilana, 9. joutomaa yhteisöllisenä tilana sekä 10. joutomaa jonkin päämäärän tavoittelun välineenä.

9.2.1. Joutomaa elämyksellisenä ja kokemuksellisenä tilana

Kokemuksellisuus ja joutomaihin liitetyt tunnelmat tulivat hyvin aineistosta esiin, ja joutomaita kuvailtiin värikkäästi. Eräs kyselyyn vastanneista liitti joutomaahan pitkän, katkeilleen ruohon, kuivuneet oksat, halkeilleen maan ja hylätyt esineet kuten ”lahoava pattinki, tyhjennetyt pullot, autonrengas ja vanha sukka”. Taustalle vastaaja kuvaili vaalean autiotalon puhjennein ikkunoin.

Myös ihmisten mielikuvista joutomaan hajuista ja äänistä piirtyi kuva joutomaan erityisominaisuuksista. Haastatellun kaupunkiviljelijän vastauksissa painottuivat Pasilan junaradan läheisen viljelyksen hajut ja äänet kuten mullan haju ja rakentamisen ja junaradan kirkkaus ja kalkkaus. Urban explorerit kertoivat tippuvasta vedestä, kengän askeleista, kaiusta ja tuulesta sekä rotista ja pulujen siipien äänistä sekä käyneen rehun, homeen ja maakellarin hajuista. Sähköisessä kyselyssä joutomaan hajuiksi kerrottiin savun haju, maan ja mullan, syksyn lehtien, rikkaruohojen, heinän, nurmen, raikkaan ilman ja hiekan haju. Kyselyyn vastanneet taas liittivät joutomaahan liikenteen etäisen huminan, tuulen, koirien haukun, höyryjunan puksutuksen, eläinten ja hyönteisten äänet ja hiljaisuuden.

Joutomaata myös ”fiilisteltiin”, ja sen tunnelmallisuus kuvastui aineistosta. Vastaavaa tunnelmaa ei kaupunkiseikkailija 1:n mukaan pysty kokemaan missään muualla, ja juuri tämä kiehtoi:

”Usein monis autiois rakennuksis on semmonen... rauhallinen ja seesteinen tunnelma [...] mä pidän esimerkiks semmosist isoist rakennuksist, koska siel on [...] sen rakennuksen äänet ja siel on tietty haju ja tietty atmosfääri. Mikä sit ainaki ittee kiehtoo.”

Kokemisen voimakkuuteen liittyy myös haastavuus ja haasteiden voittaminen, joka tulee esiin myös erityisesti käsiteltäessä joutomaan merkitystä leikkikenttänä ja seikkailupaikkana. Haasteet luovat kokemuksesta syvemmän ja merkityksellisemmän, ja niiden voittaminen saa aikaan elämyksen (kaupunkiseikkailija 2):

”Semmoset hetket on hienoi just syksyllä, ku on vähän semmonen hiukan myrskyinen ilma, tuulee ja hiukan tihuttaa vettä ja sit ihan pilkkopimeet, ja sit jossain mettäs, kun sä oot jostain saanu tietää et jossain siellä, keskellä jotain olis mahdollisesti joku paikka, sä siel pimees mettäs kävelet monta tuntii ettien jotain paikkaa, ja sit sä vihdoin löydät sen paikan, ni se on kaikkein, ne on hienoi hetkii. Siin on jotain niin tunnelmallist siin syysmyrskys, keskel yötä kävelee, ja sit sä löydät vaan sen jonkun paikan ensimmäist kertaa.”

Myös talonvaltaaja 1 liitti hylättyihin rakennuksiin vahvasti elämyksellisyyden, ja kertoi hylätyllä alueella kuljeskelun hyväksi pitkästymisenkarkoituskeinoksi. Jos tunsu itsensä masentuneeksi tai tylsistyneeksi tai halusi kokea jotakin ihmeellistä, voi hakeutua joutomaalle tai tuttuun hylättyyn paikkaan. Vaikka paikka olisi tuttu jo ennestään, valtaaja kuvaili, että siihen kuuluu silti ”semmonen tietty kummastus ja semmonen arjen ihme tai semmonen ’sense of wonder’”. Taiteilija puolestaan kuvaili joutomaatuntemuksiaan monipuolisiksi:

”[J]oskus on ihan tippa linssissä, koska tulee vaan, siis joskus liikuttuu, joskus vaikuttuu, joskus siis tulee tosi voimakkaita elämyksiä, semmosii, menee siis fyysiseks, se on ihan mieletöntä, mä saan ihan mielettömät kiksit niistä, ja sit mä kuvaan ne mistä tulee semmonen, mitä helvettiä tai vau tai mitä tahansa.”

Talonvaltaaja 2 puolestaan liitti hylättyyn tilaan nostalgisuuden ja toisaalta vihankin tuntemukset, kun vanhoja rakennuksia puretaan ja päästetään huonoon kuntoon.

9.2.2. Henkilökohtainen ja oma tila, itsensä toteuttamisen, mietiskelyn ja rauhoittumisen tila

Aineistosta nousi esiin, että monelle joutomaa on hyvin henkilökohtainen ja oma mietiskelyn tila. Toisaalta joutomaa nähtiin rauhoittumisen ja hiljaisuuden tilana. Erityisesti graffititaiteilija 1 ja taiteilija korostivat joutomaakokemuksen henkilökohtaisuutta ja mahdollisuutta mietiskelyyn. Myös kaupunkiviljelijä, kaupunkiseikkailija 1 ja yksi kyselyyn vastanneista kertoivat joutomaasta rauhoittumisen paikkana. Graffititaiteilijalle kysymys oli nimenomaan omien tunteitten purkamisesta ja itseä varten tekemisestä. Tilan henkilökohtaisuus, rauhallisuus, kokemuksellisuus ja terapeuttisuus korostuivat vastauksissa:

”[M]ulle se on varmaan semmoinen terapiatoimi ollu, ja just näihin tämmösiin joutomaapaikkoihin erityisesti liittyen. Sinne kun mennään,[...] just sen tunnelman takia ja sen tekemisen kanssa, [...] sit saa keskittyä hyvään asiaan, ainoastaan yhteen asiaan [...]. Kun sä meet semmoseen paikkaan, missä ei oo ketään muuta, ja on sellasta vähän rosoisuutta ja sottaisuutta, siitä tulee jotenki semmoinen hyvä mielentila. Ja sit kun sä saat keskittyä pelkästään siihen yhteen asiaan, kun sä teet sitä sun omaa työtä vaan, niin [...] saa semmosen pienen tauon siihen normaalin arkeen siitä asian tekemisestä.”

Haastatellun mukaan maalaamisen terapialuonne korostuu, kun on yksin, ja tällaiset kerrat olivat hänen mukaansa juuri niitä parhaimpia joutomaakäyntejä. Silloin ei tarvinnut ajatella kiirettä tai sitä, että muut joutuisivat odottelemaan. Yksin ollessa taiteiluun sai käyttää niin paljon aikaa kuin halusi, ja voi lähteä silloin kun halusi. Myös taiteilija etsi joutomaalta muun muassa vapautta ja yksin oloa. Hän ei vierailut joutomailla ensisijaisesti taiteilijan roolissa työnsä puolesta, vaan etsii hylätyistä rakennuksista henkilökohtaista kokemusta. Hylätty tila oli hänelle tilaa, missä voi ajatella ja missä oli ”vapaa olo”. Nimenomaan yksin olo oli tärkeää hänelle, ja joutomaalla voi nauttia siitä, ettei siellä ole muita. Lisäksi eräs kyselyyn vastannut koki joutomaan hyvin henkilökohtaiseksi oman itsen ja elämän tarkastelun paikaksi. Hän muotoili syvällisesti, että on joutomaalla kohdannut ennen kaikkea itsensä ja elämän tarkoituksen, ja toisaalta myös elämän tarkoituksettomuuden.

Joutomaihin liittyy myös rauhallisuuden ja hiljaisuuden kokemus. Tämä liittyy läheisesti siihen, että joutomaalla liikkuu harvoin muita, ellei kyse ole esimerkiksi joutomaalla järjestettävä tapahtuma. Urban explorer 1 kuvaili tunnelmaa autioissa rakennuksissa rauhalliseksi ja seesteiseksi. Toinen kaupunkiseikkailija lisäsi, että koska valtaosa ihmisistä ei pidä hylättyä paikkaa ”kauniina ja tarpeellisena”, he eivät myöskään kulje siellä, ja siellä saa sen tähden olla ”rauhas, pois muitten

ihmisten häiriöstä”. Kaupunkiviljelijä taas totesi, että ohikulkijoista huolimatta Pasilan joutomaaviljelyksestä oli tullut yllättäen hänelle tärkeä rauhoittumisen paikka kaupungissa:

”Ja sit se on myös yllättäen semmonen tosi hyvä rauhoittumisen paikka, sinne on tosi kiva vaan mennä, vaikei tekiskään mittään, ni vaan istuu sinne ja kattoo.[...] jos ei siel olis sitä viljelyst, ni en mä varmastikaan olis ikinä menny sinne, istumaan sinne ratojen väliin siihen, se on viel semmonen, et siit kulkee polku läpi siit, et siit menee ihmisii ohi. Et ei varmaan ne ohikulkijat näe, et se voi olla semmonen rauhoittumisen paikka.”

Myös kyselyssä joutomaa nimettiin hiljaisuuden paikaksi, ”jossa saa olla rauhassa hälyltä”, ja joutomaahan liitettiin myös sähköisessä kyselyssä sanat rauhallisuus, tyyneys ja tyhjiys. Seikkailijaksi nimetty nuori mies totesi puolestaan, että paikasta tulee hylkäämisensä jälkeen aika hiljainen.

Panu Lehtovuori on todennut, että pidättäytymällä kaupunkisuunnittelusta mahdollistetaan ihmisille vapaus tehdä tilasta omaansa ja annetaan vapaus asettaa tilalle merkityksiä (Lehtovuori 2010: 142). Tilan tietynlaiseen henkilökohtaisuuteen liittyvä aspekti, omistajuuden kokemus, kuvastuikin aineistosta useamman ihmisen kohdalla. Tilan henkilökohtaisuus liittyy mielestäni siihen, miten ihminen luo merkityksiä paikoille, joissa kulkee, ja kokee vapautta omistaa edes pienen ”mentaalisen” osan tilasta, johon tutustuu. Joutomaa antaa omistajuuden kokemukselle hyvät puitteet siksi, että tilassa liikkuu yleensä vähän muita ihmisiä, jolloin kilpailua tilan ”henkisestä” haltuun ottamisesta syntyy vähän. Toisaalta omistaminen on tällaisesta näkökulmasta tarkasteltaessa enemmän kokemusperäistä, ei välttämättä niinkään konkreettista. Sähköisessä kyselyssä eräs vastaaja totesi, että joutomaa on ”seikkailu, urbaani dekadenssi, autio tila joka on vain sinulle vaikka ei suostu kenenkään omistamaksi. Joutomaa antaa luvan tunnelmoida ja syventyä ajatuksiin; joutomaalla olet vieraana. Jos joutomaalla näet jonkun muun, saatat yllättyä ja miettiä, mitäköhän nuo täällä tekevät.”

Vastaaja siis koki, että joutomaa on tavallaan olemassa vain joutomaakävijän henkilökohtaista kokemusta varten, mutta tila ei suostu kuitenkaan kenenkään omistamaksi. Joutomaakokemus on siis henkilökohtainen ja siitä voi ikään kuin tuntea omistajuutta, mutta tilaa ei kuitenkaan voi omistaa, vaan se on muillekin avoin. Joutomaakokemuksessa joutomaasta voi tehdä omaansa ja kokea omakseen, ja näin voi tehdä useampikin henkilö toisesta tietämättään, sillä joutomailla oleillaan usein lyhyitä aikoja. Vierailut limittyvät toisiinsa ajallisesti, joilloin toiseen ei välttämättä lainkaan törmää. Toisaalta yhden ryhmän läsnäolo joutomaalla voi sulkea toisen käyttäjän sieltä

pois, jos kulkijat kohtaavat toisiaan useammin tai jättävät itsestään merkkejä ja jälkiä, joista seuraavat voivat tulkita, kuka tilaa ”hallitsee”.

Valtaaja 1:n puheissa korostui selvästi jyrkkä raja hylätyn tilan ja muun kaupunkitilan välillä. Hän puhui kahdesta eri maailmasta, ja pohti myös autiotalojen sijoittumista näiden maailmojen välille erityisesti omistussuhteiden kautta. Hylätty rakennus on jonkun omaisuutta aina, mutta omistajuus ei niin helposti konkretisoidu autiossa paikassa, koska kukaan ei ole läsnä sitä omistamassa. Omistajuus häivyyttaa taka-alalle, ja se mahdollistaa tunnun sääntöjen ja normien vapautumisesta ja vapaamman merkitysten luomisen tilalle:

”[J]oku autiotalo, sillä on semmoinen kaksjakonen rooli, että toisaalta on tietoa siitä, että se kuuluu tämmöseen viralliseen maailmaan, et se aiotaan purkaa tai et sen omistaa joku, joka ei halua, että sinne mennään [...] [Nämä asiat] ei sinänsä liity sen talon kokemiseen tai siihen paikkaan, vaan ne tuntuu täysin irrationaalisilta sillä hetkellä ku on siellä sisällä tai on vallannu sen tai jotain. Siellä tapahtuu jotain merkittävää.”

Myös kaupunkiviljelijä muodosti viljelemälleen maalle omia merkityksiään ja koki omistajuutta Pasilan junaradan varteen pystytetystä viljelmästä. Hän totesi, että kun pienestä alueesta on tehnyt omansa, niin sillä on yhtäkkiä ”niit merkityksiä ihan hirveesti”. Hän myös kuvasi joutomaan tuoksua ”ei niin kauheen miellyttäväksi”, mutta kuitenkin samalla miellyttäväksi, joka mielestäni kuvastaa juuri tätä tunnesidettä. Hieman epämiellyttäväkin tuoksu muodostui miellyttäväksi, kun paikkaan kiintyi, joutomaasta muodostui hyviä muistoja ja tuoksulle loi positiivisia merkityksiä.

Kuva 17. Dodo ry:n viljelylaareja Turun yliopiston Kasarmi-alueen vierisellä joutomaalla (S. P. 2011).

Kaupunkiviljelijä kertoi, että viljely on saanut aikaan henkisiä muutoksia suhteessa viljeltyyn maahan. Hänen puheissaan joutomaa saikin merkityksen onnellisuuden paikkana. Ympäristöjärjestö Dodossa pyritään tekemään kaupungista parempi paikka asua, ja kaupunkiviljelijä näki tärkeänä, että ihmisellä on mahdollisuus juureutua asuinympäristöönsä. Kaupunkiviljelijän lisäksi myös talonvaltaaja 1 ja taiteilija näkivät joutomaapaikat itselleen tärkeinä tiloina. Talonvaltaaja 1 kertoi, että autio tila voi muuttua todella rakkaaksi, ja siihen voi kiintyä paljon, ja haastatteleman taiteilija jopa vertasi hylätyn rakennuksen menetystä ystävän menetykseen.

Ihmiset siis muodostavat merkityksiä tilalle, ja tekevät siitä omaansa liikkumalla ja toimimalla tilassa eri tavoin. Tämän takia haluankin kyseenalaistaa oletuksen siitä, että jonkin paikan omistajuus liittyisi pelkästään asiakirjoihin siitä, kuka on paikan virallinen omistaja. Virallinen omistajuus on oma asiansa, mutta paikan käytännön tason omistajuus ja tuntu paikan omuudesta voi kuulua myös jollekin muulle kuin omistajalle. Kaupungin omistamista alueista voimme vielä perustellummin kysyä, kelle tila kuuluu. Kuuluuko tila sinulle ja minulle, jotka ovat kaupunkilaisia vai jollekin muulle kuten päättäjille tai jollekin muulle taholle? Toisaalta voimme kysyä, onko paikan omistajuuden tuntu pois keneltäkään, vai onko se oikeastaan loppumaton voimavara?

Yksi käyttö tai omistajuuden kokemus ei välttämättä sulje toista kokemusta tai käyttöä pois, vaan erilaiset omistajuudet ja käytöt voivat elää tilassa ajallisesti limittyen siten, että eri aikaan tapahtuvat lyhytaikaiset toistuvatkin käytöt eivät häiritse toisiaan eikä mikään niistä valtaa tilaa kokonaan itselleen. Yksi ihminen voi ajatella omistavansa paikan aina sen hetken ajan, kun siellä oleilee. Toinen voi myös ajatella samaa; monta ihmistä voi siis mielessään tavallan yhtäaikaisesti kokea omistajuutta tilasta, vaikka todellisuudessa tilaa voi käyttää useita omistajuuden kokijoita.

Toisaalta on mahdollista, että siinä vaiheessa, kun erilaiset ryhmät alkavat aktiivisesti käyttää yhtä ja samaa paikkaa yhtä aikaa ja luoda siitä kukin omaansa omistajuutta ei riitäkään kaikille, vaan paikassa vahviten läsnä oleva ryhmä ikään kuin valtaa tilan omakseen, pois muulta käytöltä. Talonvaltaus voisi olla yksi esimerkki tästä, sillä läsnäolo on onnistuessaan pysyvämpää, ja tilan käyttö esimerkiksi kulttuurikeskuksena saattaa sulkea pois joitakin käyttäjiä ja käyttäjäryhmiä siitä huolimatta, että tämä ei olekaan ideana. Autonomisen kulttuurikeskuksen ajatus on, että se on kaikille avoin paikka olla. Kuitenkaan esimerkiksi asunnottomat ja graffitien tekijät eivät todennäköisesti voisi enää käyttää tilaa tottumallaan tavalla, vaan etsisivät mieluummin autonomisen kulttuurikeskuksen sijaan muita käyttökohteita, joista voivat tehdä omiaan.

9.2.3. Joutomaan ajattomuus ja ajallisuus: paikan historia ja kerroksellisuus, joutomaa tarinoiden lähteenä ja mielikuvitusstimulanttina

Aika ja ajan kulumisen tai kulumattomuus liitettiin vahvasti joutomaihin, ja historian ja menneisyyden kokeminen ja näkeminen on aineiston perusteella joutomaan tärkeimpiä viehätuselementtejä. Joutomaista muodostuu ikään kuin elävän elämän kaupunkimuseo ja mielikuvituksen aarreaitta, jossa voi käydä itse tonkimassa ja kokemassa historiaa. Joutomailta löytyneet ihmisten jäljet ja roskat herättivät paljon ajatuksia ja kiinnostusta haastatelluissa, ja myös kyselystä heijastui ihmisen jättämien jälkien merkitys joutomaakokemuksen yhtenä peruselementtinä. Ihmisten jättämät jäljet ja toisaalta luonto loivat myös tarinoita.

Erityisesti haastattelemani taiteilija näkee joutomailla tarinoita ja visioita tulevaisuudesta ja menneisyydestä, ja hän on erityisesti kiinnostunut prosesseista, joita hylätyissä paikoissa on käynnissä. Luonto valtaa ihmisen rakentamaa takaisin itselleen, ja rakennuksilla on tietty oma elinkaarensa, joka päättyy, kun talo puretaan tai se lahoaa tai palaa pois:

”Tulee tällasii postapokalyptisii visioita siitä, minkälainen maailma olis, jos ihmiskunta tuhoutuis täältä, ja mun nihilismi joskus pääsee lietsomaan näitä tämmösiä romanttisia kuvitelmia siitä, että must on kaunista vaikka, jos talon läpi kasvaa puu. Must se on helvetin kaunista, kuinka luonto ottaa takasin ne paikat.”

Myös muussa aineistossa tulee esiin joutomaan kehityskaari ja ajan kulku. Jotkut haastatelluista ja kyselyyn vastanneista pohtivat sitä, miten paikat elävät ja niiden käytöt vaihtelevat ajan kuluessa. Kyselyyn vastannut toteaa, että ”alueet elävät, kukoistavat ja kuolevat sekä uudistuvat”, ovat siis osa aluekehitystä. Toinen kyselyyn vastannut totesi, että joutomailla on merkitystä, sillä ”ilman niitä ihmiset kadottaisivat kokovaikeuden käsityksen elämästä. On hyvä, että on olemassa jotain, joka kertoo menneestä ajasta ja tarpeettomuudesta.” Urban explorer 2 on myös pohtinut asiaa, ja huomannut joutomaa-alueiden väliaikaisuuden:

”[O]n huomannu täs vuosien aikana, et se on kuitenkin aika väliaikast, et se maa kehittyi koko ajan, vaik se on näennäisesti hylätty, mut siis vuosien saatos siihen kuitenkin sit jotain yleensä rakennetaan, tai se alue siistitään tai jotain. Harvemmin ne tuol ihan yksinään kymment vuotta enempää saa metsitty, mikään alue. Et se sit kuitenkin on vaan semmost väliaikast aluetta ja tilaa. Ja se on ehkä se juttu, mikä sit ajaa ite ettimään uusiä vastaavii paikkoi, se et koska tietää, et ne vanhat mestat, mitä on käyny kattelee ja ihmettelemäs, ni jossain vaihees ne häviää. Pakko löytää semmost jotain uutta vastaavaa jostain.”

Myös talonvaltaaja 2 ja graffititaiteilija 2 toteavat ajan kulun joutomaihin läheisesti liittyvänä:

TV2: ”Kai niil on semmonen merkitys, et sellaselle alueelle tai sellaseen tilaan ku eksyy, ni tavallaan just pystyy ehkä näkee sitä, miten asiat on joskus aiemmin ollu, ja ne ehkä osottaa myös, no tavallaan ajan kulkuu, ja [...] kai se on jonkinlainen semmonen historiallisuuskin ja ne kerrokset, joista mä puhuin tän tilan suhteen. Kaupungissakin näkyy sellast, et on vaiks joku hylätty bensa-asema. Niin tavallaan pystyy kuvittelee, et minkälainen se on ollu esimerkiks 30 vuotta sitten, kun ne maalit ei oo vielä olleet haaleentuneit ja siel on ehkä ollu ihmisii, kun nykypäivänä se saattaa vaan olla joku semmonen huonokuntonen hökkeli, jos on jotain tägei seinäs. Niin tavallaan miten se tietyn tyyppinen elämä on ehkä kadonnut sieltä. Ja siihen on vaan jääny semmonen monumentti. [...] ihan kiehtovaa miettii sitä maailman muuttumista.”

G2: ”Jotkut paikat on silleen, et on kerinny näkee, et siellä on jotain toimintaa – asutust tai jotain – niin on se sit ihan hauska, kun se on ollu tyhjillään jonku aikaa, kun sit sinne pääsee sisään. [...] Sit [...] voi kuvitella, et mimmosta se on ollu se meininki siellä, tai se, et miten ihmiset on eläny siellä talossa [...] Joka paikastahan löytyy sit aina jotain [...] tavaroita ja muuta, mistä voi just kuvitella sen [historian]. Jos nyt paikkoi voi mainita, esimerkiksi toi Soinnun talo, mikä on siinä Myllytunnelin vieressä, kun siellähän aika pitkään oli kuitenkin jotain pajatoimintaa ja asutusta ja muuta, [ja kun se sitten] tuli tyhjilleen, ni sieltä löyty kaikennäkösiä käsitöitä ja jotain lastenleluja. En mä ollu aikasemmin edes tienny, et siinä on ihmisiä asunut. Et tommostakin paikoista, mitkä on pitempään ollut hylättynä, [...] niin on se jollain tavalla kiva, kun näkee sen ympäristön, pääsee kaikkiin pieniinkin nurkkiin siellä käymään ja muuta. Hauska kyllä kuvitella, et mimmosta se on ollu, kun siellä on oikeesti ollu sitä toimintaa.”

Kuva 18. Entisen tehtaan alueella on purkujätettä (S. P. 2011).

Joskus ajallisuuden läsnäolo herättää myös voimakkaita tunteita. Taiteilija kuvailee, miten hylätyt talot vaikuttavat, liikuttavat ja tekevät joskus myös surulliseksi, jos vaikka näkee, että autiotalo on pysähtynyt hetkeen, jonka pystyy täysin määrittelemään. Hylätyssä talossa voi nähdä vaikka, että asukkaat ovat läheteneet matkalle, eivätkä ole palanneet. Tällaiset kokemukset herättävät ihmisissä paljon kysymyksiä ja laittavat mielikuvituksen liikkeelle, ja erilaiset ajan merkit kuten vanhat kaavakkeet ja asiakirjat, esitteet, kyltit ja roskat sekä vaikka lääkepurkit ja parkitut niille sijoilleen jätetyt lampaannahat kuten taiteilijan kertomuksista käy ilmi, ovat ehkä yksi jopa mielenkiintoisimpia asioita, joita joutomaalta etsitään ja joita siellä käydään kummastelemassa.

Joutomaiden ajallisuuden ja historiallisuuden ohella myös tietynlainen ajattomuus kiehtoo nykyajan kiireessä. Kyselyssä kuvailtiin joutomaata paikkana, ”jota normaali aika ei aina koske”. Taiteilija toteaa, että joutomaat ovat ajan kannalta aivan omanlaisiaan todellisuuksia, joissa tietyn ajan hetken määrittämisen vastapoolina on ajattomuus. Hän kuvailee joutomaatunnettaan seuraavasti:

”[S]e tunne siitä, et siellä ei oo aikaa. Siel ei oo kiirettä, siel ei oo ihmisiä, siel ei oo sitä, se on jotenkin samanlainen, se on joku pysyvyys jota muuttaa ainoastaan luonto. [...]Kaikki joutomaat on sellasia paikkoja, missä sitä aikaa ei oikeesti, sitä ei tunnu olevan siellä, sen voi unohtaa ihan täysin. Sammuttaa kännykän ja nauttii vaan siitä, et joku viiniköynnös kasvaa ikkunasta sisään ja siis jotain tällasta. Siis semmosta, et leikitään että ’olen viimeinen ihminen maan päällä ja katselen kun luonto valtaa takaisin kaiken’. Jotenki se on niin siistiä.”

Urban explorereiden, seikkailijan ja taiteilijan kokemuksissa korostuivat paikoista löydetty esineet. Myös kyselyssä esineistä kysyttiin, ja niitä myös oli löydetty. Yksi vastanneista kertoi tarkkailevansa joutomaalla kulkiessaan vanhoja esineitä ja kertoi, että esimerkiksi maitopussista ja vanhoista elintarvikepakkauksista tulee mieleen paljon kaikenlaista. Tarinallisuus on esineiden kautta vahvasti läsnä. Vaikka UE-harrastajat pohtivat muiden lailla paikkojen historiaa esineiden kautta tuntuu, että he myös tavallaan luovat ja omakohtaisesti kokevat tarinoita seikkaillessaan sen sijaan, että vain kuvittelisivat niitä ja historian tapahtumia. Bunkkerin sisällön kirvoittamien tarinoiden lisäksi hylätyssä bunkkerissa käynnistä muodostuu uusi oma tarinansa, jota voi kertoa eteenpäin. Kaupunkiseikkailija 1 kertoo:

”Yks hienoimpia paikkoi, mis mä oon ikinä käyny, oli semmonen vanha, toisen maailmansodan aikainen, [...] se ei pelkästään ollu väestösuoja, vaan se oli varmaan jonkunnäkönen johtokeskus samas. Se oli ehkä pinta-alaltaan [...] kaks-kolmesataa neliötä, ja se oli siit hieno, et siel oli polveen saakka vettä. Jääkylmää vettä. [...] sit siel oli kuitenkin kaikki ne kamat viel paikallaa, mitä sinne oli joskus 40-luvul varastoitu. Siel oli kerrossänky, [...]

vanhoi karttoi seinil, kaikki se vanha väestönsuojatavara. Varastos oli vanhoi paarei, ja sit oli semmosii homeisii vilttei ihan helvetisti. [...] siis siel oli kaikki kamat viel paikallaa, [...] kaikki yltäpäältä homeisia, ja vettä polveen saakka lattial ja niin kylmä, ettei tuntenu enää omii jalkojaan, mut ihan törkeen hieno paikka.”

Myös seikkailijaan hylätyn tehtaan historiallisuus oli tehnyt vaikutuksen, ja taiteilijan ohella postapokalyptiset visiot olivat päässeet valloilleen. Raunistulan rehutehtaan valvontahuoneessa näkymä vanhoista hylättynä lojuneista tietokoneista herätti mielikuvia ydinsodan jälkeensä jättämästä tuhosta, ja näky oli hienoimpia, mitä seikkailija oli rehutehtaalla kokenut. 70-luvun tietokoneet ja ”rupuinen”, ”scifin näköinen” valvontahuone jäivätkin elävästi haastatellun mieleen.

Nimenomaan alkuperäisen käytön jäljet ja vanhimmat elementit ovat monesti kiinnostavimpia juuri ajan kulun viehätysten takia, vaikka toisaalta monet menevät joutomaalle myös ihaillemaan uudempia jälkiä kuten graffiteja. Joillekin toisaalta juuri ajan kerroksellisuus on viehättävin piirre. Talonvaltaaja 1 näkee historian inspiroivan vaikutuksen vahvana, ja pohtii ihmisen jättämien jälkien merkitystä:

”Kauheen inspiroivaa ainaki. Siin on se, et ku astuu johonki semmoseen paikkaan, ni sitte sitä heti alkaa kertoa tarinaa ittensä pään sisällä, alkaa ettii semmosii kaikkii, et onks tääl asunu joku, et mitä tääl on tapahtunu, miks tää on tyhjillään. Ja sit on kauhee tarve nähdä kaikki, et onks täällä viel joku ovi, tai et mitä tän oven takana on, et katotaaks tonne ja mistäs sinne pääsis. [...] Ja ehkä se historia, kiehtovinta on käydä semmosis paikoissa, jotka on esimerkiks just ollu vallattuna joskus aikasemmin tai muuten, et niis on jotain seinäkirjotuksii. Ja yhdes paikas me käytiin just joitain kuukausii sitten, ja sit mä huomasin, et siel on asunu joku viime kesänä. Sillee jotenki hassuu, tai et nykyään autiotalos joku on siis asunu ja muuta, niinku semmost mikrohistoriaa mikä siin on taustalla”.

Toisin kuin esimerkiksi talonvaltaaja 1, taiteilija on erityisesti kiinnostunut ihmisten jättämistä alkuperäisistä käytön jäljistä, muttei varsinaisesti niistä ihmisen jäljistä, jotka on jätetty alkuperäisen käytön loppumisen jälkeen. Hän valokuvaa nimenomaan sitä, mitä asukkaista on jäänyt jäljelle, sillä nimenomaan edellisen käytön tai asukkaiden jäljet saattavat pysäyttää:

”[T]avallaan mua kiinnostaa se, et mitä se paikka kertoo itestään. Joskus on kiva tiedätkö istuu jonkun vanhan tehtaan vintillä, ja kattella jotain lomakkeita. Ja kattella jotain vuosilukuja niistä. Tai tilikirjanpitoo jostain 50-luvulta, ja kattella niitä. Se on vähän semmosta, leikkii turistia kotikaupungissaan tai ihan missä tahansa. Siis jos löytää semmosen paikan, niin siel viihtyy yksin tosi kauan.”

9.2.4. Inspiraation ja taiteen lähde, esteettinen ja visuaalinen ulottuvuus

Hylättyjen tilojen historia ja tarinat voivat olla myös inspiraation lähde taiteen tekemiseen, ja joutomailla voi paikan historiaan liittyen olla mielenkiintoisia yksityiskohtia ja esteettisiä elementtejä. Joutomaita on tarkasteltu elämyksellisesti ja subjektiivisesti nimenomaan taiteilijoiden taholta. Muun muassa arkkitehti Panu Lehtovuori ottaa kaupunkitilaan ja joutomaahan kokemuksellisen lähestymistavan, jota hän on kuvannut kirjoituksessaan Paikka on merkityksenannon hetki (2002). Hän korostaa paikan kokemisen henkilökohtaisuutta ja kuvailee vaikutelmiaan kulkiessaan vielä vuonna 1998 rakentamattomalla Helsingin Arabianrannalla. Lehtovuori vetoaa kokemuksellisen kaupunkisuunnittelun puolesta, jossa tuotetaan ”koeteltujen mallien asemesta ainutkertaista, kovan asemesta herkkää, tyhjän asemesta merkityksellistä kaupunkia” (Lehtovuori 2002: 87). Hän näkee joutomaassa mahdollisuuksia:

”Mielenkiintoista [...] on tarkastella unohdettujen, syrjäisten, tyhjillään olevien ja määrittämättömien kaupunkitilojen potentiaalia. Minusta tuntuu, että siistien ja säädelyjen keskustojen sijaan aito, idiosynkraattinen kokeminen on mahdollista urbaaneilla joutomailla, nimettömällä maakaistaleilla, alikäytetyissä rakennuksissa, ’satunnaisilla’ kääntöpuolilla ja ’tyhjiissä’ tiloissa, jotka eivät mahdu mieliekartallemme. Kummalliset toiminnot ja salaiset epäkäytöt kuten myös karnevaalit, tapahtumat ja kaupunkitaide voivat hetkellisesti tarjota erilaisia ja yllättäviä kokemuksia” (Lehtovuori 2010: 2, suom. S.P.).

Lehtovuori onkin kirjoittanut vanhojen teollisuuskompleksien tilapäiskäytöistä ja pohtinut vanhojen rakennusten uusiokäyttöä. Lehtovuoren lisäksi paljon joutomaita taiteen näkökulmasta on analysoinut taiteilija Tuula Isohanni. Hän kertoo vuoden 2000 Helsingin kulttuuripääkaupunkihankkeessa Töölönlahden joutomaalle rakennetuista taidepuutarhoista, jotka hän näki mahdollisuutena, uutena ulottuvuutena keskustassa ja taideteoksena, joka herätti kaupunkilaisissa ”odotusta ja innostusta”. (Isohanni 2002: 105). Isohanni on työskennellyt Helsingin Arabianrannan jättömaan rakennusprojekteissa ja vastannut taiteen prosenttiperiaatteen toteuttamisesta rakentamisessa. Hän on taiteen tutkijan näkökulmastaan pohtinut sitä, tulisiko nyt jo rakennetussa Helsingin Arabianrannassa jättömaan luonne säilyttää, sillä siellä kuitenkin yhdistyvät rakennetun ja luonnon elementit. Hän toteaa Arabianrannasta seuraavasti:

”Jättömaalla on täällä maagisen, pyhän paikan ominaisuuksia; jo sen rantaviivassa yhdistyvät veden, maan ja ilman elementit”. Hän jatkaa: ”Vaikka alue on keinotekoista täyttömaata, se on tavallaan viaton ja aito. Joutomaana se on kaukana elämysmarkkinoista ja ympäristön estetisoimisesta. Sen elämyksellisyys vapauttaa sinne paikkoja ihmisille, kaupunkilaisille, jopa hiljaisuudelle. Jättömaa herättää myös ajatuksia tyhjyydestä,

jonkin puuttumisesta. Se herättää kulkijassa tunteita, luovuutta ja innostusta. Jokainen voi omia alueen ikään kuin reviiiriseen. Taivas on lähellä, mutta tietoisuus ulottuu myös jalkojen alla olevaan maahan, joka kertoo tarinaansa. Siellä näkyvät elämisen ja työn jäljet.” (Isohanni 2002: 123).

Isohanni puhuu joutomaista ja ympäristön monipuolisuuden säilyttämisestä. Isohanni lainaa Gernot Böhmeltä (1989: 24 ref. Isohanni 2002: 119) näkemyksen, jonka mukaan suot ja joutomaat kuuluvat vaikeasti lähestyttäviin paikkoihin, ”joiden kokeminen on esteettisesti vaativaa”. Ihmiset ovat vieraantuneet luonnosta, joka nähdään joko ”kaiken rakentamisen vastamaailmana, menneenä elintilana jota ihmisen vaikuttaminen yhä enemmän syrjii ja heikentää” tai toisaalta varantona, jota kulutamme ja jonka turmeltumisesta podemme jatkuvaa huonoa omaatuntoa (Heinämaa 2000; 16–17 ref Isohanni 2002: 119, 121). Hän ehdottaa negatiivisten elementtien yhdistämistä esteettiseen kokemukseen, jolloin reaktiomme vaihtuisikin hämmästykseksi, kunnioitukseksi ja ihmetykseksi (Carlson 1999: 179–180 ref. Isohanni 2002: 119, 121).

Kuva 19. Joutomaa-teatteriesityksessä löytöretkeiltiin joutomailla, elettiin uudelleen vanhan Raunistulan tarinoita ja pohdittiin joutomaihin kietoutuvia ihmiskohtaloita (S. P. 2011).

Tässä omassa tutkimuksessani taiteilijoiden vaikutus on kuultavissa ja nähtävissä yhteistyön kautta. Joutomaa-teatteria tehneen näyttelijäryhmän lisäksi joutomailla liikkuvat myös muut taiteilijat, kuten jo todettiin. Aineiston mukaan joutomaalta on haettu inspiraatiota niin graffiteihin, runouteen, valokuvaukseen, elokuvatuotantoon kuin tanssiteokseenkin. Haastatteleman talonvaltaaja 1 liittyy joutomaan innoittavan vaikutuksen juuri näiden paikkojen tarinallisuuteen, kun taas graffititaiteilija 1 näki tilojen monet mahdollisuudet taiteen tekemiseen:

”[N]iissä paikoissa yleensä on sellasia mahdollisuuksia, mitä ei oo missään muualla, et on semmosia inspiroivia paikkoja tosi paljon. Siellä tykkää olla, ja sit on just se oma rauha. Ja sit niissä on aina oma tunnelmansa jokaisessa eri paikassa.”

Myös taiteilijalle inspiraation hakeminen sekä rauhoittuminen ovat tärkeitä motiiveja olla joutomaalla, ja nimenomaan hylätyssä tilassa kiehtoo se, että niitä ei ole tehty sinua varten valmiiksi, vaan joutomaalla oleilija saa muodostaa itse merkityksiä paikalle:

”Inspiraatioita siis saan, se on sellanen jännä, mä en hirveesti arvosta semmosii tuotettuja kokemuksia, tai sitä, et kaikki on semmosta valmiiks pureskeltua median maailmaa ja sellast mössöö, mikä on täysin steriiliä. Mä tykkään keksii ne tarinat ite. Ehkä se on vaan se uteliaisuus, sit ne on helvetin kauniita, koska ne on helvetin synkkiä ja jotenki traagisia. Ja jos jotain on tosi pahasti vinossa, niin niist tulee, no siis tosi voimakkaita mielikuvia, tarinoita, mä jotenkin rakastan sitä tunnelmaa, siis se vaan antaa niin paljon kaikenlaista”.

Graffitimaalareiden ja taiteilijan ohella kaupunkiseikkailijat ja erityisesti talonvaltaaja 1 näkivät seikkailukohteissaan estetiikkaa ja visuaalisuutta. UE-harrastajat kuvasivat aktiivisesti joutomaita, ja toinen talonvaltausta harrastavista taas löysi sieltä runoutta. Kun urban exploreilta kysyttiin haastattelussa, mikä joutomaan estetiikassa kiehtoi, UE 1 vastasi, että erityisesti rosoisuus, ja UE 2:n mielestä juuri visuaalisuus oli mielenkiintoista:

”Jos miettii sitä nyt valokuvauksen kannalt, ni ehkä sit tommonen, mitä nyt perus harrastelijavalokuvaajat kuvaa, sorsii ja kukkasii... Ei niin kauheesti kiehdo. Et mun mielest noi paikat on hyvin näyttävii visuaalisesti, et niit haluu ehkä kuvata ja ikuistaa, ja näyttää ihmisille.”

Talonvaltaaja 1 näki joutomaan estetiikan, ja toinen valtaaja taas ”jänniä” yksityiskohtia, jotka tavallisesti jäävät huomaamatta kaupungissa.

”Ja ne ajatukset on ehkä, esimerkiksi mun omalla kohdalla runouden kautta johonki tullut, ne on aika esteettisesti painottuneita. Sehän on ehkä se esteettinen kauneudentaju se, mitä autiot paikat, usein mihin ne vetoaa ihmisessä. Se rappiollisuus ja kaikki semmonen. Normaalista poikkeaminen ja muu.”

9.2.5. Luonnon alue, luontokokemus

Tuula Isohanni kysyy osuvasti, “mitä luonnonpuistot merkitsevät kaupunkilaisille?”. Hän viittaa Richard Mabeyn artikkeliin “Wilderness as an Aesthetic Quality” (1997: 183), jossa Mabey esittää, että ihminen hakee luonnosta vastakohtaisuutta maailmaan, josta hän on “paennut”. Joutomailta “urbaanilta erämaalta” kaupunkilainen voi hakea luontoelämystä, joka on jotain muuta kuin valmiiksi tuotetut, määritellyt luontokokemukset ja tuotetut luontoelämykset. Toisenlaista ja erilaisuutta sekä historiallisia kerrostumia pitäisi Isohannin mukaan löytyä kaupungin rakennetuistakin puistoista. Esimerkiksi Berliinin entisen sotilaslentokenttä Adlershofin kasvisto on spontaanisti muodostunut, ja suunnittelussa ajatuksena on ollut mahdollistaa kaupunkilaisille uuden tekeminen, mutta antaa myös mahdollisuus olla tekemättä ja syventyä ajatuksiinsa. Luonnonpuistoilla on se erityisominaisuus, että alueelle muodostuu omanlaisensa kasvisto ja eläimistö, ja luonto on suojassa kaupungin keskellä (Isohanni 2002: 101, 103).

Joutomaan merkitys luonnontilana ja nimenomaan kaupunkiluonnon keitaana kuvastui myös aineistosta. Monet kuvailivat erilaisia luonnonelementtejä, eläimiä ja hyönteisiä kertoessaan joutomaista, ja luonnolla oli oma merkityksensä joutomaakokemuksen muodostumisessa. Myös ekologiset aspektit nähtiin tärkeinä. Luonto oli toisaalta elementtinä läsnä, vaikka joutomaalle oltaisiinkin hakeuduttu muista syistä kuin luonnosta nauttimisen vuoksi. Moni oli kohdannut joutomaalla eläimiä ja löytänyt erilaisia kasveja:

”[K]etun kohtaamisessa oli satumaisia piirteitä... Silmät vain kiiluivat pimeässä, kun kurvaili minun ja koirien ympärillä.”

”Silloin löysin ratojen välistä valtavasti koulusta tullessa leppäkerttuja, jotka poimin koululaukkuun, siinä vain junaratojen välissä junien porhaltaessa ohi viheltäen nautin ja ihmettelin.”

”[J]outomaa on eläinten aluetta, talventörröttäjät tarjoavat ruokaa linnuille, joutomaalla kuljeksivat luonnoneläimet, kuin luonnon omassa puistossa omassa rauhassaan. Ihmisen toiminnan vaikutus on loppunut ainakin hetkeksi, luonto valtaa sen ainakin hetkeksi takaisin.”

Eläimistä joutomaalla oli havaittu aineiston perusteella ainakin kissoja, koiria, lintuja, siilejä, rottia ja erilaisia hyönteisiä kuten ampiaisia, perhosia, leppäkerttuja ja heinäsiirkkoja. Myös luonnonelementit kuten voikukat, kuiva heinä ja niityt sekä syksyn lehdet, puun oksat, savi ja kivikasat mainittiin joutomaalle kuuluviksi. Eräs kyselyyn vastanneista painotti joutomaan merkitystä kasveille ja eliöille:

”[Joutomaa on] ihana kaupunkiniitty oikeastaan, ja sitähan ne monasti ovatkin. Pienetkin ojanpenkat yms. voivat olla kasvistoltaan ja eliöstöltään vaikka kuinka hienoja siilien temmeltää ja ampiaisten ja perhosten pöristä. Siinä on aina lähiluonto kaupunkilaiselle, toisin kuin pelkkä tylsä nurmikko, joka on asfaltin jälkeen suurin kammutus.”

Ihmisillä oli myös toisistaan poikkeavia mielipiteitä kaupunkiluonnosta. Kuten kaupunkiviljelijä totesi, biologit saattavat haluta säilyttää ruderaatit eli aikaisemmin ihmisen käytössä olleet joutomaa-alueet koskemattomina, jolloin säilytettäisiin tärkeitä ekosysteemejä. Kaupunkiviljelijä taas itse katsoi tilaa hyödyntämättömänä voimavarana, jonka saa ottaa käyttöön. Kyselyssä joutomaahan taas viitattiin ”mitä hienoimpana kaupunkiluontokokemuksena” ja korostettiin kaupunkiluonnon merkitystä kaupunkilaisille:

”Olen aina pitänyt joutomaista, ja mielestäni on erittäin tärkeätä, että niitä jätetään, pieniäkin, niinkuin minun Portsassani oli ennen. Ihmiset alkavat tosissaan pelätä luontoa, jos ei mitään luonnollista jätetä ympäristöön. Asfaltti-ihmiset ovat jo olemassa, eli melkein sydänkohtaus tulee pelkämästä hyönteisen pörinän kuulemisesta saatikka näkemisestä. Nämä joutomaat ovat siten myös hyviä kasvattajia kaupunkilaisten ’luontosuhteen’ ylläpitämiseen.”

Kuva 20. Kettu Kakolanmäellä (S. P. 2011).

Urban explorer 1 yhtyi Jussi Kiven ajatuksiin joutomaasta urbaanina erämaana, ja myös kyselyssä eräs vastanneista vertasi joutomaita luonnonpuistoiksi ja erämaiksi. Urban explorer 1 näki joutomaan edustavan enemmän villiä luontoa kuin luonnonpuistojen valmiiksi tehdyt luontokokemukset:

”Se on just sellanen tosi, ainakin omal kohdal tosi rauhallinen... ehkä jotenki hiukan meditatiivinen kokemus. No esimerkiks toi just siilohan oli hyvä siin, koska se on kuitenkin käytännös kaupungis, lähes keskustassa. Sä näet sielt katolt sinne keskustaan, ja sit siin on niin iso kontrasti siihen et, katot kaupunkii ni siel on kaikki kadut suoras ja siel on säännöt minkä mukaan pelataan. Ikkunat mitä pestään, kadut mitä lakastaan. Ja sit siin on ihan kivenheiton pääs... erämaa. Urbaani erämaa, ihan siin vieres. Ja sit ihmiset lähtee jonnekki monen sadan kilometrin päähän luonnonpuistoihin kävelemään rakennettui polkui ja selittää kuinka siel on villii luontoo.”

Talonvaltaaja 2 pohti myös luonnon läsnäoloa hylätyssä tilassa:

”Ku alue on hylätty, ja sit se alkaa vähän rapistuu, ni tavallaan luonto saattaa tulla sielt jostain asfaltin raosta esiin tai jossain räystääl saattaa kasvaa puu tai jotain tollast, mitä tos huolletus, hoidetus, sliipatus kaupunkitilas ei yleensä näe. [...] varmaan siit nyt vois yleistää, tai siis lähtee miettii jotain semmost diippii ihmisen ja luonnon välisest suhteest ja kamppailust, mut se ois ehkä [...] vähän turhan filosofista. Mä tykkään liikkuu enemmän konkretian tasolla.”

Luonto on joutomaasta erottamaton, sen kanssa kietoutuva ja rakennetun kaupungin reunoilta ja raoista versoava voima, joka kuuluu kaupunkiin oleellisena osana yhdessä suunnitellun ja hallitun kaupunkitilan kanssa. Kaupungin villillä luonnolla on omanlaisensa merkitys ihmisten kokemisessa, ja joutomaat mahdollistavat luontosuhteen ylläpitämisen kaupunkioloissakin.

9.2.6. Joutomaa jännittävänä ja yllätyksellisenä, pelottavana ja vaarallisenakin leikkipaikkana, jossa on kielletyn alueen tuntu

Aiemmin joutomaiden käyttöjä pohtiessani totesin, että leikki on yleisimpiä tapoja käyttää joutomaita. Uteliaisuus johdattelee niin lapsia kuin aikuisia joutomaalle seikkailemaan ja kokemaan jotakin jännittävää ja yllättävää. Joutomaasta puhuttiinkin omanlaisenaan leikkikenttänä. Haastattelemanani taiteilija puhui joutomaasta aikuiselle sallittuna ajatusleikkinä, jossa voi kuvitella, että ympäröivää kaupunkia ei ole olemassa. Talonvaltaaja 1 viittaa puolestaan situationisteihin ja heidän näkemyksiinsä kaupungista leikkikenttänä. Hän näkee, että kaupunki pitäisi suunnitella ihmisten mielihalujen ja estetiikantajun kautta, ei niinkään järkeistetysti:

”[N]iil [situationisteilla] oli ehkä se ajatus siinä, et jos ympäristö on yksipuolinen ja köyhä, niin silloin myös ihmisest tulee yksipuolinen ja köyhä. Joten ainoa keino selviytyä on se, että etsii tai ympäröi itsensä myös sellasilla asioilla tai hakeutuu semmisiin paikkoihin, josta voi imee itseensä vaikutteita. Ja siihen liittyy ehkä semmost tavallaan pyytettömyyttä, et kokee kaupungin leikkikenttänä.”

Mark Augé (1995: 3) on puhunut lentokentistä, joutomaista, rakennustyömaista ja pihoista eräänlaisina satunnaisina kohtaupaikkoina, joissa toteutuu mahdollisuus seikkailuun ja joilla on tietynlaista ”epävarmaa charmia”. Näissä paikoissa on Augén mukaan läsnä tunne siitä, että ainoa asia mitä voi tehdä on odottaa, mitä paikassa tapahtuu. Myös Kymäläinen puhuu odottamattomuudesta ja arvaamattomuudesta kaupunkitilan kontekstissa, mutta liittyy tietynlaisten paikkojen sijaan yllätyksellisyyden kaupunkitilan tilapäisiin tapahtumiin. Kymäläisen (2009: 97–99) mukaan odottamattomuus ja yllätyksellisyys kytkeytyvät kaupunkitilan tilapäisiin elementteihin ja siihen, että tiloja käytetään eri tavalla kuin niitä tavallisesti käytetään. Arvaamattomuus liittyy hänen mukaansa myös ilman lupaa toimimiseen ja arvaamattomuus säilyy, kun vaihtoehtoiset tavat käyttää kaupunkia hyödyntävät tilan tarjoamia mahdollisuuksia.

Myös talonvaltaaja 2 puhuu valtauksen yllätyksellisyydestä ja määrittämättömyydestä itselle tärkeänä elementtinä. Uuden etsiminen ja elämyksellisyys ovat hänelle osa leikkiä ja nimenomaan odottamattomuus kiehtoo joutomaakokemuksessa. Tunnelma talonvaltauksissa on usein jännittynyt, koska ei tiedetä, miten asiat tulevat etenemään. Poliisit voivat tulla häätämään valtausta minä hetkenä hyvänsä, mutta tärkeää hänelle ovat kuitenkin yhteisöllisyys ja tilassa koetut spontaanit, yllätykselliset tapahtumat:

”[O]dotan sitä ohjelmaa mitä siel yleensä on. Et tavallaan pääsee näkee jotain semmost alakulttuuri [...] siel pystyy tekee sellasii asioit joit muuten ei pysty tekee, ja pystyy näkee vaiks jotain bändei tai runoesityksii, jotka esimerkiks jossain baariympäristös on hirveen ennalta määriteltyjä. Tavallaan jos menee baariin kattoo bändii, ni tietää miten se menee. Maksaa sen tietyn summan, ja sit ostaa sitä kaljaa, ja sit istuu siel yleisönä. Mut jollain vallatul talolla sinne vaan mennään, ja sit siel voi oikeestaan tapahtuu monenlaisii asioit. Esimerkiks, kun bändi soittaa, niin sit se saattaakin kääntyä semmoseks avoimiks jameiks, jois kuka tahansa menee soittaa, ja [siellä voi olla] jotain improvisaatiojuttuu ilman, et kukaan on ehkä varsinaisesti ajatellu menevänsä sinne tekemään tai kokemaan jotain improvisaatiomusaa”.

Tila antaa siis mahdollisuuksia johonkin, mitä muualla ei voi kokea. Toimintaa ei ole valmiiksi määritelty, vaan se muodostuu yhdessä tehdessä ja ”leikkiessä”.

Joutomailla ja autiotaloissa kulkemisen jännitys saattaa liittyä juuri odottamattomuuteen ja myös vaaraan. Tilassa, jossa ei kulje paljon ihmisiä ja alueesta ei ole huolehdittu, on helposti vaaran tuntua, ja ihminen valpastuu. Aineistosta käy ilmi, että vartijoita tai muita kuviteltujakin uhkatekijöitä on juostu karkuun tietynlaisessa jännityksen ja kielletyn tekemisen tunnelmassa. Lapset ovat Raunistulan rehutehtaan pihalta juosseet pakoon sinne kurvannutta autoa, nuoret ovat pakoilleet tiloissa kulkevaa vartijaa ja kaupunkiseikkailijat todellista uhkaavaa käytöstä – puukon kanssa uhkaillutta miestä. Joskus uhkia on kuviteltu, pelätty, ja naurettu myöhemmin mielikuvituksen laukkaamiselle. Myös aution rakennuksen edessä seisonutta työmiestä on juostu karkuun, sillä siinä tilanteessa mies vaikutti joutomaaseikkailijalle uhalta. Haastatteleman seikkailija kertoo juuri siitä, miten hylätyllä alueella tulee tarve kulkea hiljaa hiiviskelemällä ja huomiota herättämättä:

”Varmaan yks suurimpia viehätystenaiheit loppujen lopuksi, se mikä siin viehättää olla tollases hylätys rakennukses on, et siit tulee heti se hiippailumoodi päälle. Sama ku pienenä leikittiin piilosta, niin siin tulee siis se sama fiilis saman tien päälle ((puhuu kuiskaten)): ’nyt ollaan hiljaa, mennään, ollaan ihan hiljaa ja katotaan mitä tuol on’. Vaiks tietäis, et ei tätä paikkaa kukaan vartioi, ja vaikka olis sanomattakin selvää, et ei kukaan meistä nyt mihinkään henkiolentoihin tai haamuihin usko, mut siin vaan tulee se joku primitiivinen ihme jännitys ja pelkomoodi heti päälle, ku menee tollaseen rakennukseen. Ja sit sitä tietenki varoo, et ’älä pidä ääntä, et joku tietää et me ollaan tääl’. Vaik ei ois mitään toivookaan et kukaan sinne ikinä tulis samaan aikaan.”

Varovaan kulkemiseen liittyy se, että usein ollaan lain kannalta kielletysti liikenteessä ja mennään tilaan, jossa olo ei ole sallittua. Joutomaalla on hieman häilyvä kielletyn alueen luonne tai ainakin tuntu jostakin kielletystä, joka määrittyy myös siitä, onko kyseessä rakentamaton vai rakennettu alue. Jonkun toisen omistamaan rakennukseen luvattomasti sisään meneminen on luonnollisesti kiellettyä ja laitonta, ja myös kielletymmän tuntuista kuin esimerkiksi hylätyn talon pihalla oleminen. Kielletyn tuntu varmasti riippuu siitä, missä kunnossa rakennus on – jos rakennusta ei ole hoidettu tulee helposti olo, ettei ketään haittaa tai kiinnosta, jos jo sinällään hylätyssä tilassa käy tai oleilee ihmisiä. Kyselyyn vastannut kuvailee seuraavasti omaa joutomaataan:

”Se on aitojen takana, kiellettyä aluetta. Mutta kyllä sinne silti pääsee ulkoilemaan, kun tietää, mistä menee. Siellä tulee varovainen ja valpas olo, kun tietää, ettei siellä saisi olla”.

Kymäläinen toteaa, että ”vaikka julkista tilaa koskevia lakeja ja säännöksiä laaditaan tietyissä paikoissa, niitä tulkitaan ja testataan jossakin muualla”. Sääntöjen kyseenalaistamisen mahdollisuus

tekee Kymäläisen mukaan julkisesta tilasta – ja miksei myös joutomaasta – mahdollisuuksille ja vaihtoehdoille avoimemman (Kymäläinen 2009: 106).

Seikkailija vertasi hylätyissä rakennuksissa kulkemista lapsena leikittyyn piiloleikkiin. Tätä leikkiä leikitään joutomailla todellisuudessakin, kun seikkailijat välttävät muiden katseita, ja pyrkivät toimimaan mahdollisimman huomaamattomasti. Joutomaakävijät saattavatkin nähdä vartijat ja poliisit sekä muut luvallisemmilla asioilla olevat jonakin toisena ja vastakkaisena. Luvattomasti tilassa seikkailevat tulevat oikeastaan jopa eri maailmasta ja todellisuudesta kuin ne, jotka pitäytyvät sallitun ja lain rajoissa. Myös tässä tulee ilmi joutomaan erityinen luonne jopa toisena todellisuutena, johon joutomaille uskaltautuvat siirtyvät tavanomaisemmasta tiukkanormisemmasta kaupunkitilasta, joka antaa vähemmän mahdollisuuksia sääntöjen rikkomiseen. Valtaaja 1 kertoi, että joutomaatilan ”kriminaali” ja lainsuojaton luonne johtaa myös ylireagointiin. Tilassa tulee olo, että ne, joilla on yleisesti hyväksytty syy olla tilassa – kuten tämä tupakalla ollut työmies – ovat uhka niille, jotka liikkuvat tilassa luvattomasti.

Seikkailija muistelee lapsuuden kokemuksiaan siitä, miten rehutehtaan pihalla oleilu tuntui kielletyltä puuhalta lapsena suurten ”ehdottomasti pääsy kielletty” -kylttien takia. Lapsista kielto tuntui hyvin vakavalta, mutta seikkailija toteaa, että todellisuudessahan tehtaan pihapiirissä oleskelu olisi korkeintaan johtanut pois hätistelyyn, vaikka lapset kokivat isot kieltoimerkit merkinä mahdollisimman vaarallisesta alueesta.

Kuva 21. ”Vaarallinen alue – Asiattomilta pääsy kielletty”, rehutehtaan raunioilla (S. P. 2010).

Myös haastatellulle taiteilijalle hylätyn tilan kielletty olemus ja luvattomuus on ollut tärkeä aspekti varsinkin lapsena, kun haastateltava leikki hylätyissä rakennuksissa kielloista huolimatta. Kieltäminen kuitenkin teki paikoista entistä houkuttelevampia. Haastateltava on myöhemmin osallistunut myös talonvaltauksiin, joissa luvattomuus on vahvasti läsnä. Talonvaltaaja 1 taas pohti tarvetta päästä näkemään piilotettuja asioita: ”semmosii tiloi joit pidetään suljettuna ja salaisina, ni kai se on joku semmonen, tarve päästä näkeen sellasii asioit jotka joku koittaa piilottaa”. Hän myös sanoi, että on eräänlainen yhteinen salainen kokemus mennä sellaiseen paikkaan, missä ei saisi olla. Kielletyn alueen tuntu siis luo yhteisen kokemuksen, ja kiellettyyn tilaan liittyy mielestäni vahvasti myös haaste, joka yhdistyy virkavallan ja muiden toisen maailman edustajien päihittämiseen, vaikeiden olosuhteiden ylittämiseen ja oman itsensä ylittämiseen.

Haasteiden voittaminen näyttäisikin aineiston valossa olevan tärkeä elementti joutomailla seikkailussa. Tärkeää näyttäisi olevan mahdollisuus tulla haastetuksi ja koetella omia kykyjä. Haasteiden kohtaaminen ja voittaminen lienee leikin eräs ominaisuus, sillä leikin kautta opimme uusia asioita ja hahmotamme ympäristöämme. Joutomaa ja autiot rakennukset vaihtelevana ja joskus puitteiltaan vaarallisenakin ympäristönä tarjoavat itsensä haastamiseen lukuisia mahdollisuuksia.

Vaaran tuntu ja joutomaan luonne eräänlaisena kiellettyinä ja salattuna alueena toimivat tämän aineiston perusteella mahdollisesta pelon tunteesta huolimatta pikemmin houkuttimena kuin luotaantyöntävänä elementtinä, ja joutomailla seikkailuun voi jopa sisältyä eräänlaisia riitinomaisia piirteitä. Tämä tuli ilmi erityisesti graffititaiteilijoiden haastattelussa, jossa graffititaiteilija 1 hahmotti hylättyyn tilaan siirtymisen eräänlaisena riitinä. Puheenvuorossa korostuu tilaan pääsemisen jännitys ja muutos yleisestä, kaikkien jakamasta tilasta täysin toisenlaiseen, suljettuun tilaan, joka on oma maailmansa:

”Se, et kun sinne mennään, sieltä tullaan ja siellä ollaan, ni se on aina jotenki se juttu. [...] Jotenki aina se tuleminen ja poistuminen jää sillain mieleen. Ja kun sä ryömit sieltä jostain kolosta ja kävelet, et tiedä, et onks silmät auki vai kiinni kun on niin pimeetä, ja sit osuu johdonpätkiä naamaan, ja astuu linnunraatojen ja rottienraatojen päälle. Sit ku sä pääset sinne sisään, niin sekin on jonkunnäköinen suorite tai sellanen siirtymä. Siitä yleisestä tilasta sen pimeän sotan ja lian läpi, semmosen tosi kuumottavan tilan läpi sinne sisälle, ja sit on sellanen tosi turvallinen olo, kun on siellä sisällä ja tietää, et ainakaan tuolta reiän läpi ei tule ketään (he he). Tai ainakaan kauheen moni ei tule. Et nyt mä oon todellaki yksin täällä sisällä.[...] Siinä on jotenki semmosta, sellanen oma fiiliksensä, mikä on varmaan joka paikalla, just se omanlainen fiilis, jokaisella joutomaalla.”

Haasteiden ja pelon voittaminen sekä muille näyttäminen tulivat ilmi myös niin seikkailijan puheissa kuin työpajan kertomuksissa. Seikkailija kertoo kuulemastaan uhkarohkeasta koitoksesta rehutehtaan siiloilla, jossa joku on ylittänyt korkean ja sisältä onton siilon poikkipuita pitkin ”ehkä vaan pätemisen takii tai sit adrenaliinihakuisesti”. Lisäksi työpajassa kerrottiin, miten nuorten miehuuskokeena oli aikanaan uida joen yli toiselle puolelle.

Pelkojen voittamisella on oma roolinsa joutomailla kulkemisessa, ja moni kertookin tunteneensa pelkoa autiotaloissa ja joutomailla, missä ihmisiä kulkee vähän. Seikkailija totesi pelästyneensä useita kertoja retkillään, ja toisaalta kyselyssä naiset kertoivat, että menneinä vuosikymmeninä tansseista tullessa rautatiesillan alue ja sillan alta meneminen pelotti. Kyselyssä joutomaata kuvattiin myös sanoilla ”uhkaava”, ”pahaenteinen” ja ”odottava”. Isohannin mukaan amerikkalainen filosofi Allen Carlson on määritellyt neljä paikkatyyppeä, joihin suot ja joutomaat kuuluvat. Näitä ”vaikean arvostamisen paikkoja” kuvaavat sanat ”paha”, ”vaarallinen”, ”hirviömäinen” ja ”joutava” (Isohanni 2002: 119). Valtaaja 1 kertoo pelontunteistaan autiotalossa seuraavasti, kun häntä pyydetään kuvailemaan millainen hylätty tila on ja millaisena se näyttää:

”Tietty myös se pelko. Joskus silloin aikoinaan, ku tavallaan havahtu siihen tunteeseen, mikä tuli jonku kaverin kanssa – käytiin yhes autiotalossa, ja [...] se tila oli niin semmonen hukuttava, et siel ei tajunnu oikeen, et minkä muotonen se oli, ku se oli täysin pimee. Sit me oltiin jossain pimees huoneessa, ja sit yhtäkkiä kuulu jotain kauheeta rapinaa. Me oltiin ihan että ’onks tääl joku nisti jossain pimeydessä?’. Me oltiin ihan paineis, ja sit joku meidän kaveri soitti meille, ja [...] se oli kauheen sekasortonen tilanne, ja loppujen lopuks kaikki oli tosi huvittunutta, koska se rapinan aiheuttaja oli pressu, joka oli jossain ikkunassa, ja tuuli vähän liikutti sitä. Siin on tietty just se pieni pelkoelementti myös. Siit saa jotain adrenaliiniä varmaan, ku ei tiedä, mitä siel talossa on.”

Pelko on liittynyt myös lapsuuden kokemuksiin hylätyistä rakennuksista, ja tilat ovat samanaikaisesti sekä kiinnostaneet että aiheuttaneet pelkoa. Vanhemmat ovat varoitelleet lapsia Raunistulan joutomaa-alueista, ja lapsia peloteltiin, että siellä tapahtui kaikenlaista. Pelkoon liittyy aineiston perusteella ainakin pimeys ja erilaiset äänet ja toisaalta se, että jotakin yllättävää voi tapahtua ja tiloissa voi kohdata vaikka laitapuolen kulkijoita. Haastateltu taiteilija pohtii, että pelko saattaa johtua vieraudesta ja siitä, että ”se vieras asia tulee niin lähelle tai itse menee sen sisään”. Pelko on siis hänen mukaansa pelkoa tuntematonta ja vierasta kohtaan. Toisaalta ahdistavuus ja aavemaisuus liittyvät rakennuksiin, sillä niistä ei tiedä, mitä menneisyydessä on tapahtunut. Taiteilija kertoo eräästä löytämästään vanhasta talosta:

”Yks talo oli semmonen, siellä sängyt oli peitetty sanomalehdillä, jotka oli siis 70-luvun sanomalehtiä. Kaikki kamat oli paikallaan hyllyssä, kirjat, kaikki. Sit siel oli pikkuesineitä, jotain kynttilöitä ja tämmösiä näin, ja kaikki oli jätetty siis silleen, et käydään jossain, ollaan muutama viikko pois, palataan, mut kukaan ei koskaan ollu tullu sinne enää takasin. Niist tulee semmonen todella aavemainen olo, et mitä helvettiä on tapahtunu.”

Haastetellun taiteilijan pelko on kuitenkin hävinnyt iän ja joutomailla seikkailun myötä enemmän ja muuttunut jännitykseksi ja innostukseksi. Yksi kyselyyn vastanneista myös kertoo, että lapsena pelkäsi alueita, mutta myöhemmin pelko on vaihtunut rauhallisuudeksi. Kuitenkin tiloissa kohtaa myös kuolemanpelon, sillä paikat saattavat olla huonossa kunnossa ja oikeasti vaarallisia. Vaara on siis myös yksi joutomaan elementeistä.

Monet joutomaan kulkijat tunnustivat vaaran läsnäolon usein huonokuntoisissa tehdaskomplekseissa ja lahonneissa puutaloissa. Vaara valpastutti tarkkailemaan ja arvioimaan rakenteiden kestävyyttä, mutta ei aina kuitenkaan estänyt menemästä sisälle hylättyyn rakennukseen. Talonvaltaaja 2 totesi, että vaikka talon sisäänkäynti vaikuttaisi huteralta ja tiedostaa, ettei tilaan ole välttämättä viisasta mennä, uteliaisuus voittaa ja sisälle pyrkii joka tapauksessa.

Varovainen pitää kuitenkin olla, ja onnettomuuksiakin on sattunut. Monet turkulaiset muistavat hyvin, kun 12-vuotias pikkupoika tippui korkealta siilon päältä muutama vuosi sitten ja kuoli astuttuaan harhaan. Haastattelemani seikkailija muistaa myös, että häntä pienenä varoiteltiin, kun joku oli Kupittaan suunnalla olleiden siilojen alueella kuollut sähköiskuun. Varoitteletut kyllä muistettiin, ja seikkailija totesi itsekkin, että rehutehtaan vanhoilla siiloilla saattoi olla paikkoja, joissa oven takana oli pelkkä suuri pudotus. Kohtaamiset voivat myös toisaalta olla vaarallisia laittoman toiminnan takia. Hyvin vaaran ja pelon tunteet ja toisaalta niiden kiehtovuuden kiteyttää kyselyyn vastanneen kuvaus joutomaakokemuksesta: ”olin yksin, minua ympäröi ennalta-arvaamattomuus, vaara, elämän mesi ja kuolema”.

9.2.7. Joutomaan rumuus ja rosoisuus

Eräs kyselyyn vastanneista totesi, että ihmisistä on tullut kovin joutomaavastaisia, ja että joutomaat koetaan uhkaaviksi, sekaisiksi ja likaisiksi. Kyselyn vastauksissa joutomaan luonnetta kuvaamaan käytettiin myös sanoja ”karu”, ”onneton” ja ”unohdettu”, ja yksi vastanneista ei keksinyt joutomaalle merkityksiä, vaan se tuntui ainoastaan hylätyltä maalta. Jo itse sana ”joutomaa” sisältää negatiivisia konnotaatioita siinä mielessä, että se sanatarkasti merkitsee joutavaa maata tai jouten

seisovaa maa-alueetta. Tämän lisäksi tunne, joka nousi esiin eräässä vastauksessa, oli epäileväisyys. Haastatelluista kaupunkiviljelijä koki joutomaan epämiellyttäväksi alueeksi:

”[E]hkä mä intuitiivisesti ajattelen et se joutomaa on jottai rumaa, pusikkomaist aluet, mut sit tavallaan, kun sitä hetkeksi pysähtyy ajattelemaan, ni sit se on semmost, mitä ei käytetä, mitä ei myöskään hoideta mitenkää. Kaupunki ei käy siel tekemäs ja haravoimas.”

Toisaalta haastateltu kuvailee puretun rakennuksen pihamaalle perustettua viljelmää ja pohtii, voiko tällaista kaunista pihapiiriä kutsua joutomaaksi, koska alue on ”nätti” ja sijaitsee tiiviin asutuksen keskellä. Kaupunkiviljelijä näkee, että viljelytoiminta on muuttanut kokemusta joutomaan rumuudesta, ja viljelijöiden valtaaman alueen ulkonäkö on kohentunut paljon visuaalisesti viljelyn myötä. Hän kuvaa sanalla ”joutomaa” olevan lähtökohtaisesti negatiivinen merkitys:

”[S]e sana, kyl siin on semmonen negatiivinen kaiku, mut en mä tiä onks muita ku ruma ja hylätty. Orpo tai jotenki vähän semmost 2. luokan kaupunkitilaa. Joo, kyl siin on se huonousaspekti.”

Vaikka joutomaa sanana herätti kaupunkiviljelijässä negatiivisia tunnelmia, hän kertoi Pasilan radanvarressa sijaitsevan viljelmän olevan ”ihan täysin spesiaali”. Hän ei tavallaan niputtanut sitä samaan kategoriaan jonkun satunnaisen joutomaan kanssa, sillä tällä tietyllä joutomaalla oli hänelle aivan erityistä merkitystä.

Myös urban explorer -harrastaja 1 totesi suoraan, että joutomaat ovat monien mielestä ”ihan hirvittävän rumia” ja ”kuvottavia”, ja ne pitäisi monen mielestä äkkiä purkaa. Hän muisteli keskustelleensa teollisuusalueen ulkopuolella erään naisen kanssa, joka oli ihmetellyt, miten nyky-yhteiskunnassa voi olla jotain tällaista, miksei hirveää rakennusta oltu purettu ja miksi kukaan voisi haluta mennä sinne. Kaupunkiseikkailija ei sanojensa mukaan viitsinyt kertoa naiselle, että tuntee kymmeniä aikuisia ihmisiä, joiden mielestä paikka on todella kaunis, ja jotka matkustavat ympäri Suomea päästäkseen tällaisiin tiloihin sisään. Toisaalta UE-harrastaja myönsi, että esimerkiksi Raunistulan rehutehtaan kohdalla paikka olisi pitänyt ehkä purkaa jo ennen, kuin kukaan loukkaa itseään.

Joutomaiden rumuus ja rosoisuus herättivät siis paljon negatiivisia tunteita positiivisten tunteiden ohella. Tämän tutkimuksen aineistossa positiiviset puolet kuitenkin korostuvat ja yhdistyvät negatiivisiin mielenkiintoisella tavalla. Haastattelemani seikkailija kertoi hienoimmasta löydöstään,

vanhoista 1970-luvun tietokoneista rehutehtaan kontrollihuoneessa. Paikan ”ryönäisyys” ja vanhat tietokoneet kiihottivat seikkailijan mielikuvitusta ja saivat yhdessä aikaan visuaalisen vaikutelman ydintuhon jäljistä. Jo laitteet itsessään kuvastivat sitä, miten jokin asia voi olla yhtä aikaa omalla tavallaan sekä ruma että kaunis:

”Ne on vaan niin hyvän näkösiä laitteit. Mä tykkään tosi paljon scifistä, ja muutenki scifileffoist. [...] Toinen mist mä tykkään tosi paljon, mist aika moni muukin tykkää, on DDR:läinen vanha design. Vanhois tietokoneis on melkein aina jotain sellast samaa. Ne on semmosii raa’an näkösiä, et ku [...] nykyään kaikki on, nykyään jos menee tietokonekauppaan ni kaikki on tosi Mac:maisen sliipattuu. Mut et ne on vaan semmosii klohmosiä laitteit, jos on kauhee boksi, jos on semmonen pieni näyttö keskel. Se on vaan jotenki... mä diggaan siit tosi paljon.”

Kuva 22. Vanhan tehtaan mailla (S. P. 2011).

9.2.8. Joutomaa kaupunkitilan kontrollin ulkopuolisena alueena, vapaana tila ja ei-kenenkään-maana sekä pako- ja piilopaikkana

Aiemmin käsittelin joutomaata henkilökohtaisena ja rauhoittumisen tilana, jossa saa olla rauhassa muilta ja vaipua ajatuksiinsa. Tietyssä mielessä joutomaata käytetäänkin omana pako- tai piilopaikkana, jonne paetaan arjen hälinää ja kiirettä. Haastattelemani taiteilija kertoi menevänsä joutomaalle, kun haluaa olla rauhassa muilta ihmisiltä ja kaupungin hälinältä, ja tarvitsee tilaa omille ajatuksilleen. Hän kuvaili joutomaita ”suvantokohdiksi”, ”minne pystyy pakenemaan tai piiloutumaan ja leikkimään että on jossain eri ajassa”. Joutomaan käyttö piilopaikkana voi olla myös konkreettista virkavallan pakoilua tai laittoman toiminnan harrastamista kuten edellä on tullut ilmi.

Hylätyn tilan käyttö piilopaikkana liittyy siihen, että tilassa saa olla useimmiten rauhassa ilman, että oleilijaa häiritään tai että hänen täytyisi käyttäytyä ja olla tietyllä tavalla. Tilan kontrolli on väljempää kuin vaikka kaupungin keskustassa, jossa toimiasi seuraavat lukuisat silmäparit ja jossa myös valvonta on tehokasta. Eräs sana, *vapaus*, esiintyykin tiuhaan aineistossa; sekä haastatteluissa että kyselyssä. Graffititaiteilija 1 mainitsi vapauden kaikkein parhaana sanana kuvaamaan joutomaata, ja valtaaja 1 käytti sanaa ja sen muunnoksia kymmeniä kertoja haastattelussa. Myös toinen valtaaja, explorerit ja taiteilija puhuivat vapaudesta joutomaihin liittyen, ja kyselyssä kahdeksan ihmistä seitsemästätoista vastanneesta mainitsi vapauden, vapaan tilan tai vapaan tekemisen joutomaihin liittyväksi. Vapauden vastapuolena nähtiin usein tilan kontrollointi jonkin virallisen tahon toimesta. Eräs kyselyyn vastannut kirjoittaa seuraavasti:

”Ehdottomasti pitää olla joutomaita, missä ei ole mitään ’yhteiskunnallisesti’ sovittuja tulppaanin ja ruohon paikkoja, vaan kaikki saa rehottaa ja ihmisenkin pitää ymmärtää, ettei kaiken tarvitse olla niin kontrolloitua ja ’siistiä’ vaan on olemassa myös vapaata ja villiä. Ehkäpä tämä onkin se suuri asia, miksi kaupunki haluaa ne nopeasti rakentaa tai kuivattaa, että säilyy ikään kuin myös ’kontrolli’ ihmisiin. Ovatko joutomaat tosiaan uhka? Ehkä siten näin.”

Kaupunkiviljelijä kertoi törmänneensä ongelmaan viljelyharrastuksensa kautta. Ihmiset asuvat nykyään suurimmaksi osaksi kaupungeissa, mutta kaipaavat kuitenkin itse tekemisen tunnetta ja maahan juurtumista. Kaupunkiviljelijä totesi, että esimerkiksi kerrostalojen pihat ovat kuitenkin

”yleensä tai aika usein niin kontrolloitui, et ei siel sit saa kans tehdä. Siel joutuu helpommin hankaluuksiin, jos yrittää tehdä jotain siel omal pihal, ku jos menee jonnekin joutomaal, mikä ei häiritse niin kauheesti ketään”.

Kaupunkiviljelijät käyttävät joutomaita, sillä ”kaupunkilaisel kerrostaloasujal ei kauheesti oo semmosii tiloi, mitä se vois laillisesti käyttää ja muokata”. Kaupunkiviljelijän mielestä myös Suomessa voitaisiin löysätä hieman tilan käyttöä ja purkaa sääntelyä. Tämä mahdollistaisi monenlaista toimintaa. Tällä hetkellä joutomaat ovat niitä alueita, joissa eivät samalla tavoin päde niin tiukat säännöt kuin joissakin muissa tiloissa, ja joissa olisi viljelijän mukaan paljon potentiaalia, jos ihmiset vain uskaltaisivat käyttää niitä. Talonvaltaaja 2 kaipasi sellaista yhteiskuntaa, missä

”ihmisil olis vapaus toimii niin kun ne tahtoo ja itse tehdä asioit sen sijaan, et kaikki ohjautuu ylhäältä päin ja on jotenki kapitalistisen voitontavoittelun sanelemaa. Esimerkiks jos on tiloja, jotka on tyhjillään, niin se toki on Suomen lain mukaan rikos sinne mennä ja ottaa ne käyttöön, mut mun mielest se on huono laki, joka pitäis muuttaa.”

Valtaaja 2 pohti viljelijän tavoin sitä, miten kaupunkitila on niin pitkälti tiettyjen sääntöjen ja normien mukaan toimivaa ja miten ihmiset hämmentyvät, jos jotain odottamatonta tapahtuu. Esimerkkinä hän käytti kaupunkitilassa tehtäviä performansseja, jotka toimivat ajattelutapojen järkyttäjinä ja laajentajina. Valtaaja kaipasi tilojen jonkinlaista vapauttamista ja ajattelutapojen laajentamista sen suhteen, mitä missäkin voi tehdä. Hän näki, että missä tahansa voi oikeastaan tehdä mitä tahansa niillä rajoituksilla, ettei pidä kajota kehenkään muuhun tai rajoittaa muiden vapautta. Hänen mielestään ei ole keneltäkään pois, jos joku esimerkiksi käyttää jotakin tyhjillään olevaa tilaa. Valtaaja näki myös, että on eräänlaisia ”vapaita saarekkeita”, missä tilankäyttöä eivät säätele yleiset kaupunkitilan käytön normit, ja joista ihmiset voisivat löytää vapautta ja erilaisia kokemuksia kaupakeskustodellisuuksiin verrattuna.

Talonvaltaaja 1:n ajattelussa oli samanlaisia piirteitä kuin valtaaja 2:lla. Valtaaja 1 näki joutomaan vastakkaisena tehokkaalle ja jatkuvan kontrollin alla olevalle kaupunkitilalle, josta käsin joutomaa nähdään epäkelpona ja tästä kontrollin piiristä pois pudonneena. Haastateltu totesi, että kaupunkitila on ”kauheen tukittua, kaikki on niin medioitua ja just valvottua, ja kaikki on tarkotettu johonkin”. Hänen mielestään kaupunkitila on tällä hetkellä paikka lähinnä läpikulkuun ja identiteetin rakentamiseen kulutuksen kautta, kun kaupunkitilassa pitäisi oikeastaan voida leikkiä ja kokea niitä asioita, mitä itse haluaa kokea. Tämän sijaan ihmiset saavat hänen mukaansa ainoastaan mahdollisuuden valita ”valmiiksi määritellyist vaihtoehdoista mieleisensä konseptin elää ja toimia”.

Valtaaja kritisoi myös tarkkoja normeja, joiden mukaan kaupungissa tulee käyttäytyä. Kaupunkiviljelijän sekä valtaajien näkemyksissä voi nähdä yhtymäkohtia tiukan ja väljän tilan käsitteisiin (Kuusisto-Arponen ym. 2009: 52–53) ja monofunktionaaliseen tilaan (Cupers ym. 2002: 106–107), joiden mukaan kaupunkitila on tiukkaa, yhden käyttötarkoituksen tilaa, jossa vaihtoehtoisia tilan käyttöjä ei helposti suvaita.

Kuten aiemmin on jo tullut ilmi, muun muassa talonvaltaaja 1 ja graffititaiteilija 1 ovat nähneet joutomaan jopa omanlaisena maailmanaan tai todellisuutenaan. Talonvaltaaja 1 pohti sitä, ettei tätä toista kontrolloitua maailmaa kuitenkaan voi kokonaan sulkea pois joutomaallakaan, vaan se täytyy myös huomioida. Hänen mukaansa tämä osaltaan voi myös lisätä joutomaamaailman kiinnostavuutta. Tällä hän viittaa siihen, että joutomaalla konkretisoituu tietynlainen kilvoittelu esimerkiksi virallisten tahojen ja joutomaakävijän välillä. Kielletty tekeminen ei ehkä olisi aivan niin jännittävää, jos ei olisi edes pelkoa seurauksista.

Urban explorerit näkivät harrastuksessaan tietynlaista eskapismia ja vapauden tunteen hakemista. He kertoivat, että seikkaillessaan autoissa rakennuksissa pääsee ”hetkellisesti pois tästä yhteiskunnasta. Tavallaan pois systeemistä.” (UE1). Urban explorer 2 kertoi, että seikkaillessa tuntee olevansa ”vapaa luonnon eläin, ettei kukaan hallitse sua”, ainakin siihen asti, kun joku tulee häätämään pois. Kaksi kyselyyn vastanneista nimesi joutomaan myös ei-kenenkään-maaksi. Toinen totesi, että joutomaat ovat ”kaupungin luonnonpuistoja, erämaita”, ja että ”[e]i kenenkään maa on kaikkien.” Vastaja koki siis joutomaan olevan kaupunkilaisten yhteistä aluetta, joka ei kuulu varsinaisesti kenellekään yksin.

Toisen vastanneen mielestä joutomaan luonne ei-kenenkään-maana avasi mahdollisuuksia ja vastaaja pohti, että joutomaata voi ehkä käyttää ”toisella tavalla kuin mitään muuta aluetta” juuri tämän takia. Cupers ja Miessen toteavat, että joutomaat, joissa ei ole pysyvää toimintaa kuten monilla Berliinin jäännösalueilla, ovat kirjaimellisesti ”ei-kenenkään-maata”. Tällaiselle joutomaalle jätetään vähän jälkiä, eikä kukaan, eivät viralliset tahot eivätkä yksilötkään altista näitä alueita kontrollinsa alle. Tällaisilla alueilla käy vierailijoita jatkuvasti, mutta kukaan ei muodosta alueelle pysyvää toimintaa. (Cupers ym. 2002: 92).

9.2.9. Yhteisöllinen tila

Joutomaa koettiin vapaaksi ja kontrolloimattomaksi tilaksi, joka ei tavallaan kuulu kenellekään ja toisaalta kuuluu kaikille yhteisesti. Yhteisöllisyys olikin aspekti, joka nousi yhtenä teemana aineistosta esiin. Varsinkin kaupunkiviljelijä painotti yhdessä tekemisen tärkeyttä, joka on hänen mukaansa joutomaaviljelyn tärkeä osa. Pasilan viljelmä on nimenomaan yhteisöviljelmä, ja Dodo ry on myös tukenut naapurien yhdessä tekemää kerrostalojen pihaviljelyä. Haastateltu kertoi, että oikeastaan kaikissa heidän projekteissaan on ollut havaittavissa jonkinlaisia yhteisöllisyyden lisääntymistä. Yhdessä tekemiseen liittyi haastatellun mukaan ”tosi paljon” positiivisia kokemuksia, joita sai aikaan myös se, että on itse päässyt vaikuttamaan lopputulokseen. Monet toimintaan osallistuneista eivät olleet koskaan aiemmin viljelleet mitään, mutta kaikilla oli yhteinen yhdistävä kiinnostus viljelyyn, ja osallistujat opettivat toinen toisiaan. Viljelmillä tapasi siis uusia ihmisiä, ja joskus jopa tuli juteltua ”small talkia” ohikulkijoiden kanssa.

Urban explorereille syyt joutomailla oloon ovat monenlaisia, mutta yksi niistä on se, että seikkailu on ”mukavaa toimintaa ystävien kans”. Harrastajapiireissä tapaa uusia ihmisiä, ja seikkailemaan lähdetään usein ystävien kanssa pienessä porukassa. UE-aktiivit pitävät yhteyttä myös verkossa, joka on mahdollistanut pienen ja eri puolilla maata asuvan harrastajakunnan yhteentulon. Uusiakin ihmisiä harrastuksessa voi tavata.

Talonvaltaaja 2 painotti nimenomaan yhteisöllisyyden kokemusta talonvaltauksen olennaisena osana. Yhteisöllisyys on hänelle tärkeämpää kuin se, millainen tila on, ja kuten kaupunkiviljelijällä, omaehtoinen tekeminen ja asioiden yhdessä sopiminen nousevat esiin:

”[S]e ei ehkä oo niin oleellist, et mikä se tila on tai mis se on, vaan ehkä enemmänkin niin, et ku siel tilas kohtaa jotain ihmisiin, niin sit parhaimmillaan pystyy löytää semmost jonkinlaist yhteisöllisyyden kokemust ja sellast, et on sellanen tila, jos ehkä pystyy luomaan sellasii asioit, jotka tollases peruskaupunkitilas ei onnistu. Tai semmost vuorovaikutust, johon ei ehkä oo olemas varsinaist virallist tilaa. [...] Joskushan se on ihan hirveet, kun se vaan ei toimi, ja ihmiset riitelee keskenään siit, et miten asiat pitää hoitaa. Mut parhaimmillaan se sit taas tuottaa semmosii tosi hyvii kokemuksii siit, et ihmiset pystyy tavallaan itse omaehtosesti järkkää asioit ja sopimaan asioist eri tavalla, kun mitä semmoses perus ylhäält päin hierarkkisesti johdetus tilas pystyy. Et tavallaan pystyy ottaa sellasii roolei, joita ehkä ei normielämäs tuu otettuu.”

Kymäläinen (2009: 104) toteaa, että yhteisöllisyys on kaupunkitilassa kiinnostava ilmiö. Vaikka siihen pyritään suunnittelussa, sitä ei hänen mukaansa useinkaan saavuteta. Hän pohtii:

”Voiko siis olla niin, että yhteisöllisyys ei kaupungissa synny niinkään suunnittelun lopputuloksena vaan edellyttää syntyäkseen jotakin poikkeuksellista?”

Esimerkkinä Kymäläinen käyttää ilman lupaa kaupunkitaidetta tekevien the Barsky Brothersin Albano House -projektia, jossa taiteilijat rakensivat purkujätteestä oman pienen talonsa tukholmalaiselle vanhalle teollisuusalueelle, jota oltiin purkamassa. Veljekset halusivat kiinnittää huomiota kaupunkimuutoksen prosesseihin ja nostaa esiin sen, että kaupungissa on alueita, joita ihmiset eivät tule ajatelleeksi. He tutustuivat alueen naapureihin ja viettivät aikaa talossaan, jonka ympärille muodostui yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyttä on saattanut tuoda myös muualta tullut (muutoksen) uhka (Kymäläinen 2009: 98–104).

Tämän lisäksi yhteisöllisyys muodostuu käytännön asioiden hoitamisesta yhdessä, ja yhteishenki kasvaa, kun täytyy pystyä tekemään yhteistyötä ja reagoimaan paikan olosuhteisiin. Myös tapahtumia ja juhlia järjestettäessä joutomaille tarvitaan talkoohenkeä, jotta tapahtumat saadaan järjestettyä. Joutomaa antaa vapauden käyttää mielikuvitusta, sovittaa tilaan erilaisia rakennelmia ja soittaa musiikkia kovalla naapureiden puuttuessa. Joutomaalla on myös usein paljon tilaa olla ja oleskella. Vähäinen naapurusto antaa vapauksia järjestää tilaisuuksia, kun harva kokee häiriötä tai kiinnittää huomiota toimintaan. Tapahtuman tai juhlan järjestäminen ydinkeskustan alueelle tai tiuhaan asutulle seudulle on paljon hankalampaa, sillä niin naapurustolla, yrityksillä, kaupungin virkamiehillä kuin poliisillakin sanottavansa asiaan. Joutomaalla on potentiaalia uuden ja erilaisen yhteisöllisyyden kasvualustana.

9.2.10. Jonkin päämäärän tavoittelun väline – merkitys muodostuu pyrkimyksistä

Huomasin, että monelle kokemukset muodostivat merkityksen joutomaalle. Joutomaa toimii kuitenkin kokemuslähteen ohella tilana, joka täyttää jonkun käytännön tarpeen ja edistää käyttäjän pyrkimyksiä.

Dodo ry:n tavoitteena on haastatellun kaupunkiviljelijän mukaan edistää kaupunkiviljelyn kautta kasvisruokavaliota ja ekologista ruoantuotantoa sekä lisätä kaupunkilaisten yhteisöllisyyttä. Kaupunkiviljelijä kertoi, että hylätty maa ei kieho häntä itsessään mitenkään muuten kuin mahdollisena viljelysmaana. Haastateltu kertoi tarkastelevansa joutomaita nimenomaan uusien viljelyspaikkojen toivossa. Vaikka tämä oli ensisijainen päämäärä, viljelyksestä muodostui kuitenkin tärkeä paikka:

”[S]e hylätty maa ei sil taval itsellään kiehdo mua kyl mitenkää, muuten ku paitsi ehkä nyt sil taval, et mä kyl näen aika helposti, et tuol olis hyvä paikka perustaa viljelys. [...] Mut sit sen jälkeen, ku siel on se viljelys, ni sit se on kyl semmonen, et se on kyl varmaan yks Helsingin tärkeimmist paikoist mul se viljelys, et sit ku siel tekee jottai, ni sit se paikka saakin tosi voimakkaan merkityksen, ja se on meil kaikil kyl semmonen tosi spesiaali ja tosi tärkeä paikka.”

Myös talonvaltaaja 2 katseli hylättyä tilaa nimenomaan käytännön tarpeen kannalta: jos tiloista on puutetta ja niitä on tyhjillään, niin miksei niitä otettaisi haltuun. Aiemmin valtaaja oli kiinnostunut enemmänkin estetiikasta ja katukuvasta, mutta tilan käyttö ja talojen sisäpuoli alkoi myöhemmin kiinnostaa talojen ulkoasua enemmän. Valtaaja 1 näki talonvaltausten järjestämisen ja tiloissa seikkailun hyvin eriluonteisena toimintana, sillä joutomailla seikkailu ruokkii mielikuvitusta ja antaa tilalle merkityksiä kokemisen kautta. Talonvaltaajat taas katselevat tiloja käytännön näkökulmasta, ja merkitykset luodaan käytännön kautta:

”[V]altaamisen kannalta kiinnittää huomiota ihan semmisiin perusasioihin, et yrittää löytää mahdollisimman ideaalin tilan. Semmosii määreitä, mitkä määrittää hyvää valtauskohdetta, voi olla tietty se, et se rakennus ittessään, onks se mis kunnossa, onks se asuttavas kunnos vai onks se ihan paskanen, vai et toimiiks siel sähköt, vesi, et millanen sen sijainti on, onks se lähel keskustaa, et pääseeks sinne kävellen vai meneeks sinne ees busseja. Tai sitten, et millanen ympäristö se nyt on, et onks siinä seinänaapuri, vai et onks siin kenties iso puutarha ympärillä.”

”[J]os menee jonneki taloon ennen, kun siel on kukaan ehtiny järjestellä mitään, niin se on tavallaan aika jännittävää kiertää se tyhjä tila läpi ja miettii ensinnäkin, et mitä kaikkee siel on ollut aiemmin, [ja] jos vaiks tietää, et siel on ollu jotain tietynlaist toimintaa, et minkälaiselt siel on näyttäny. Mut sit ehkä tärkeempi [on], et koittaa visioida sitä, et mitä missäkin huonees ja missäkin tilas ihanteellisesti vois olla, ja mitä siel vois järjestää.”

Ajatukset kääntyvät valtaustoiminnassa siis käytännönjärjestelyihin ja päämääriin tilan haltuunotosta. Seikkailussa joutomaalla ennemminkin oleskellaan, sitä tutkitaan ja siitä imetään vaikutteita. Seikkailulla ei haeta kannanottoa vaan yksityistä kokemusta, kun taas talonvaltauksessa toiminnassa on usein julkisuusaspekti ja tunnelma vahvasti yhteisöllinen. Haastatellun talonvaltaaja 1:n oman valtaustoiminnan taustalla ovat poliittiset motiivit tilojen avaamisesta myös muuhun kuin kulttuurikeskuskäyttöön, joka Turussa on pääasiallinen talonvaltausten päämäärä. Hän hakee autonomisen yhteisöllisen tilan perustamista, ja vastarinta ja vallankumouksellisuus ovat haastatellun motivoijina. Hän on alkanut katsella kaupunkitilaa uusin silmin valtaustoiminnan myötä:

”[K]u on jonki aikaa ollu mukan tollases toiminnas, niin sitä kaupunkitilas liikkueessaan katsoo tiloi sillä silmällä, et onks tuol jotain, ja voisko siel olla jotain. Ja ehkä keskittyä tai tulee huomioineeks sellasii asioit, joita ei ihan perus kauppamatkal tuu katsoneeks.”

Kuva 23. Jokikadun vuonna 2006 pidemmäksi aikaa vallattu kiinteistö oli rakkauden valtakunta (S. P. 2006).

9.3. Toiminnan vaikutukset tilaan, tilan muokkautuminen

Tutkimuksen aikana on käynyt ilmi, että joutomaa on monella lailla mahdollistavaa tilaa. Joutomaan luonne väljänä, monen käyttötarkoituksen multifunktionaalisenä ja vähän säännöstellynä tilana mahdollistaa toimintaa, joka muokkaa ympäristöään. Joutomaan eräs viehätys perustuu osaltaan juuri mahdollisuuteen muokata elinympäristöämme ja nähdä kättemme tulokset. Tämä on harvinaista keskellä kaupunkia. Elämme yhteiskunnassa, jossa ympäristömme alteroiminen on suurilta osin meiltä kielletty, ja se rajoittuu pitkälti oman kotipiikan kasvimaahan, jos sinnekään. Ympäristöä muokataan ylhäältä käsin suunnittelijoiden ja virkailijoiden toimesta, ja muutokseen osallistuminen rajoittuu kansalaistenkuulemistilaisuuksiin.

Muokkaamiseen liittyy myös omistajuuden kokemus: kun laitamme aikaa ja vaivaa johonkin – maalaamme graffitin betoniaitaan tai istutamme sissivihanneksia niittykaistaleelle – alamme tuntea omistajuutta työmme tuloksesta ja olemme ylpeitä aikaansaannostamme. Omistamme palan maailmaa, johon muuten on verkottuneessa ja sähköistyneessä maailmassa vaikeaa saada kosketuspintaa. Liidämme paljon kulkuvälineissä, naputtelemme tietokoneitamme ja vietämme aikaa internetin julkisessa tilassa. Silti meillä on tarve – ehkä enemmän kuin koskaan – saada itsellemme jotakin käsin kosketeltavaa ja aitoa, kuten kaupunkiviljelijä asian ilmaisi, meillä on tarve “juureutua” kaupunkiin. Joutomaat voivat olla tässä juureutumisessa tärkeä väline. Ne ovat omaehtoisuuden keitaita valmiiksi tehdyssä kaupungissa. Graffititaiteilija 1 totesi seuraavasti:

”[S]emmoseks omammaksi tilaksi se aina muuttuu, mitä enemmän siihen tilaan tutustuu. Mitä enemmän kaikkiin nurkkii käy läpi. Sitä omammakseen sen sit tuntee, mitä enemmän tietysti siel viettää aikaa. Ja sit siitä just huomaa, että kuinka paljon siel käy muuta väkee, et miten kuvat vaihtuu seinillä. Miten paljon ite käy, siit pystyy arvioimaan ehkä myös sitä tilan, et kuinka omaa tila on.”

Ihmisten joutomaalle jättämät merkit, joista Cupers ym. (2002: 95) puhuvat “merkitsijöinä”, luovat eräänlaisen vuoropuhelun eri joutomaakulkijoiden välille kuten graffititaiteilijan kommentista käy ilmi. Merkit viestittävät siitä, että paikassa on käynyt joku muukin. Myös talonvaltaaja 1 kertoi, että on kiinnostavaa ja jopa lohdullista tietää, että hylätty paikka elää. Silloin tietää, että ei ole täysin yksin ja näkee keitä tilassa on liikkunut.

Merkkejä jättävät näkyvästi graffititaiteilijat ja tægääjät, ja talonvaltaajat pyrkivät muokkaamaan valtaamaansa tilaan omaan käyttöönsä soveltuvaksi. Valtauksissa laaditaan kuitenkin aina yhteiset

säännöt, jotka määrittävät käytön ja muokkaamisen rajat ja konkretisoivat tilassa toimimisen puitteet. Kaupunkiviljely taas muokkaa omasta lähtökohdastaan maata käyttöön, mutta sielläkin on yhteiset toimintatavat ja tekemisen muodot.

Kaikki eivät siis ole sitä mieltä, että hylättyjä rakennuksia ja joutomaita saisi muokata mielensä mukaan. Haastatelluilla oli hyvin erilaisia näkemyksiä suhteessa tilan muokkaamiseen. Ne, jotka jättivät tilaan jälkiä, toimivat tietysti tavalla, joka muokkaa tilaa toisenlaiseksi. Heillä oli vaihtelevia näkemyksiä sallivuuden asteesta – kukaan ei ollut sitä mieltä, että olisi hyvä ehdoin tahdoin tuhota mitään. Sallivimpaa käyttöä harrastavat ehkä juuri graffititaiteilijat ja toisaalta nuoret, joista jotkut käyvät ilmeisesti rikkomassa paikkoja tahallisesti. Myös joutomaille roskia dumppaavat pitävät jouten seisovaa tilaa jättömaana ja kaatopaikkana, ja muokkaavat tilaa paljonkin. Toisaalta autoissa rakennuksissa ja niiden pihapiirissä oleilevat saattavat jättää paljon jälkiä ympäristöönsä.

Muokkaamiseen kielteisesti suhtautuivat kaupunkiseikkailijat, joiden sääntökoodistoon tilojen muokkaaminen ei sovi; sääntönä on jo aiemmin mainittu ohje “ota vain valokuvia, jätä vain jalanjälkiä”. Urban explorereiden ajatuksista tietoinen seikkailija ei ollut yhtä jyrkkä kuin UE-harrastajat, jotka noudattavat täydellistä muokkaamattomuuskieltoa. Seikkailija kertoi, että on liimaillut tarroja pinnoille, ja toisaalta suhtautuu sallivammin tilan muokkaamiseen. Joutomailla liikuskeleva taiteilija oli kiinnostunut nimenomaan hylättyjen paikkojen alkuperäisasusta ja sen muutoksesta eikä niinkään esimerkiksi graffiteista, ja hänen kantansa tilan muokkaamiseen oli kielteinen ainakin graffitien ja paikkojen hajottamisen osalta. Myöskään joutomaiden luontoarvoja korostavat eivät ehkä riemuitse joutomaata muokkaavista ihmistoiminnoista, mutta esimerkiksi kaupunkiviljelijä taas puhui nimenomaan joutomaiden hyötykäytön puolesta. Näkökulmat ovat erilaisia, ja erilaiset muokkaamisen muodot saavat oletettavasti hieman erilaisia tuomioita joutomailla kulkijoilta.

Ihmistoiminta joutomailla vaikuttaa siis tilan luonteeseen; jokainen käyttö ja käyttäjä muokkaa ympäristöään tavallaan, luo sille uudenlaisia merkityksiä ja tuottaa tilaa taas uudelleen. Jokainen käyttäjä tekee tilasta omanlaisensa paikan. Relationaalisen tilakäsityksen mukaisesti myös tila vaikuttaa toiminnan muotoutumiseen, ja prosessi on siis kahdensuuntainen: käyttäjät muokkaavat joutomaita, ja joutomaat asettavat puitteet ja reunaehdot toiminnalle. Elämme osana ympäristöämme emmekä irrallaan siitä; tila vaikuttaa siis aina siihen, millaista toimintaa siinä on, ja minkälaista toiminnasta muodostuu.

Tilan rakentuminen sosiaalisissa suhteissa saa vastakaikua yhteisöllisyyden aspektista. Muokkaamiseen ja yhdessä tekemiseen liittyi osassa tapauksista vahva yhteisöllisyyden kokemus. Niin kaupunkiviljelijän kuin talonvaltaajien puheissa, ja myös UE-harrastajien ja graffititaiteilijoiden tekemisessä näkyi muiden kanssa tekeminen ja yhdessä oleminen tietynlaisen itselle tekemisen rinnalla. Tilassa yhdessä tekeminen muokkaa myös tilan tunnetta ja tuntua, ja sosiaalinen kanssakäyminen muodostaa tilan “henkeä” ja luonnetta tietynlaiseksi. Kun ihmiset poistuvat, jäljelle jää vain jälkiä ja tilan luonne on taas muuttunut toiseksi. Talonvaltaaja 1 muisteli kaiholla Terassitalon valtausta vuonna 2011 ja pohti valtauskohteen merkitystä. Hän mietti myös muutosta toiminnan loppumisen jälkeen; hänen mielestään tila ei ollut enää sama, kun toiminta oli loppunut:

Kuva 24. Wärsilän konehuone oli täynnä ihmisten jättämiä jälkiä (S. P. 2011).

”Se tila yhdisti ihmisiä ihan eri tavalla, se oli semmoinen yhteinen projekti, ja ihmiset innostu ja inspiroitui siitä paikasta [...S]e tila herää henkiin ja muuttuu toiseksi sitä, kun siel on ihmisiä.”

”Terassitalon kattoterassi oli kyl jotain semmost, mitä jäi ikävöimään tosi paljon. Ja siihen tilaan muodostuu semmoinen suhde, että voi olla tosi karmivaa käydä siellä jälkikäteen, koska se ei oo enää se sama tila.”

Terassitalo oli valtaajan mielessä kuin eri tila sen jälkeen, kun ihmiset olivat lähteneet ja festivaalinomainen valtaus oli päättynyt. Festivaaliin ja valtauksen osallistuneet loivat talolle tietyn merkityksen, joka ei ollut enää sama myöhemmin. Talo sai vallitsevassa hetkessä luonteensa siinä tapahtuvasta toiminnasta, ja loi samanaikaisesti puitteet juuri niiden ihmisten kohtaamiselle ja kanssakäymiselle. Nämä ihmiset eivät olisi voineet missään muualla kohdata samalla tavalla kuin Terassitalossa siinä ajassa ja paikassa.

9.4. Hylätyn tilan julkisuus

Monet tuntevat joutomaasta henkistä omistajuutta ja ylpeyttä siitä, että saavat itse toimia tilassa ja muokata tilaa. Joutomaa muodostuu toiminnoiltaan eräänlaiseksi vapaaksi tilaksi, ja sen voisi jopa ajatella saavan julkisen tilan ominaisuuksia. Tässä kappaleessa käsittelen joutomaan tilallisuutta ja suhdetta julkisen ja yksityisen tilan pohdintoihin.

Julkisen ja yksityisen tilan erottaminen perustuu usein omistussuhteisiin: kaupungin tai kunnan hallinnon alaisuudessa oleva tila on julkista, ja yksityistä on taas esimerkiksi yritysten ja yksityishenkilöiden omistama tila. Toisaalta yksityinen tila voi olla avoin yleisölle, ja julkisessa tilassa liikkumiselle ja oleilulle saattaa olla rajoitteita.

Hylätty tila ja joutomaa-alueet ovat omanlaistaan kaupunkitilaa, joka on joka tapauksessa kapitalisoitua ja omistettua. Julkisen tilan ihanne on kansalle kuuluva, yhteinen tila, jossa jokaisella on oikeus olla, ilmaista mielipiteitään ja tulla nähdyksi ja kuulluksi. Julkisen tilan ideaan liittyy siis eräänlainen vapaus ja avoimuus. Tässä tutkimuksessa käytetty vapaan tilan käsite saattaa kaikua korvissa hieman lennokkaana ja ihanteellisena ja toisaalta individualistisenakin terminä. Toisaalta käsite saa tärkeitä perusoikeuksien ja demokratian sävyjä. Avoimen tilan käsite siirtää mielle yhtymän ehkä konkreettisempään ja yhteisöllisempään suuntaan – tilaan, joka monikäyttöinen, vastaanottavainen ja kaikille avoin, ja lähentelee julkisen tilan käsitettä. Täytyykö

julkisen tilan siis olla jotakin, joka määrittyy omistusasiakirjojen ja tonttirajojen perusteella, vai voisiko myös joutomaa tosiaan saada julkisen tilan ominaisuuksia?

Ajattelen, ettei hylätyn tilan julkisuus ole riippuvainen ainoastaan tilan omistussuhteista, vaan julkisuuden aste määrittyy myös tilan käytön ja toisaalta valvonnan myötä. Jos tilan omistaja ei ole kiinnostunut tilasta ja sallii tai ainakin katsoo läpi sormien tilan vaihtoehtoista käyttöä, saattaa tilan olemus muodostua tässä käytössä enemmän julkiseksi kuin yksityiseksi. Tämä riippuu myös tilan uusista käyttäjistä – onko niitä useampia ryhmiä tai yksilöitä, jotka käyttävät tilaa sopusoinnussa, vai alkavatko eri ryhmät kilpailla keskenään tilan hallinnasta. Tilan omistus ei siis vaikuta mielestäni välttämättä aivan suoraan siihen, kuinka julkinen tila lopulta on, sillä yksityisessä omistuksessa oleva tila voi muodostua julkisemmaksi tai avoimemmaksi kuin tila, joka perinteisesti hahmotetaan julkiseksi, ja päinvastoin. Haastattelemanani talonvaltaaja (TV1) pohtii omistuskysymystä seuraavasti:

”[L]ähtökohtaisesti kaikki tommonen joutomaa on vapaata tilaa [...], siellä on olemassa tietty valta, joka vaikuttaa siel taustalla, joka liittyy just siihen et joku omistaa sen ja antaa sille määreitä, mut koska se valta on niin etäistä, koska siihen valtaan tai omistamiseen ei liity se käyttö, ja se on hylätty, joten se tavallaan antaa oikeutuksen jossain mielessä sille, että siellä voi tehdä mitä haluaa, tai ainakin antaa mahdollisuuden.”

Se, miten vahvana tilan omistaja kokee omistajuuden, vaikuttaa siis tilan avoimuuteen. Tuntuu, että kun omistajuus koetaan hyvin vahvasti, halutaan tila myös pitää itsellä. Omistajuuden merkitys pienenee ainakin siksi aikaa, kunnes tilalle keksitään parempaa, rahallisesti hyödyttävää käyttöä. Haastatteluissa valtaaja miettii tunnepitoisesti omistajan suhdetta hylättyyn paikkaan (TV1):

”Ehkä semmonen on must kiinnostava aihe, et mikä on toisaalta sen joutomaalle eksyneen ja talonvaltaajan ja toisaalt sen jonku omistajan tai tämmösen suhde siihen taloon, et omistaja saattaa miettii, et se ei halua päästää ihmisii sinne, koska se halua, et se säilyy, eli näennäisesti se rakastaa sitä tilaa. Vaik sen rakkaus tilaan on jotekin täysin nekrofiilista, koska se suhtautuu siihen kun kuolleeseen, elottomaan asiaan, siinä missä ainakin mulle itelleni on ollu paljon tärkeempää se todellisuus ja ne elämykset mitä siellä voi kokea. Ja sit taas toisaalta paradoksaalisesti just valtaajat suhtautuu huomattavasti kunnioittavammin tommoseen tilaan, kun sit joku rakennusliikkeen grynderi, joka halua vaan purkaa sen, siin mis valtaajat saattaa korjata ja remontoida jotain paikkoja, ja joille se tila itessään muuttuu kauheen rakkaaksi. Et jonku valtauksen, se on kauheen katkeraa ja masentavaa sit kun se häätö tulee, koska sitä on koko viikonlopun siivoillu ja koristellu ja viettäny siel hauskaa aikaa, ja siihen on kiintyny tosi paljon.”

Myös toinen valtaaja (TV2) miettii tilojen omistajuuden ja käytön yhtälöä. Hän viittaa asuntoon, jossa joku oli asunut salaa useamman kuukauden ennen kuin omistaja edes huomasi asiaa:

”Just se, et kun ihmisil on omistuksessaan kaikkee tilaa, jois ei oo yhtään mitään. Ni kai se kertoo jotain sen tilan arvostuksesta, et tavallaan se nähdään vaan jonain mahdollisena vuokratuotona sen sijaan, et siit oltais muuten kiinnostuttu. Et jos ei oo vuokralaist, ni ei useeseen kuukauteen huomaa et joku asuu jossain asunnos, ni on se aika merkillistä.”

Kokemus tilan omuudesta tai omistajuudesta ja tilan varsinainen omistajuus ovat siis kaksi eri asiaa. Omistaja määrittelee tietysti viime kädessä säännöt ja voi ajaa käyttäjät pois tilasta. Tämä koskee myös esimerkiksi kauppakeskuksia, joista puhutaan usein pseudojulkisina tiloina. Ne vaikuttavat julkisilta, mutta ovat yksityisessä omistuksessa. Tilan omistaja saa määritellä, millaista toimintaa tilassa sallitaan ja toisaalta kenet tilaan halutaan. Myös yleisölle avoimissa julkisissa tiloissa on niissäkin rajoitusten suhteen samankaltaisia piirteitä kuin yksityisessä omistuksessa olevissa tiloissa. Niin sanotussa julkisessa tilassa ei usein yksityisen tilan tavoin suvaita tietynlaista toimintaa tai tiettyjä ihmisryhmiä kuten esimerkiksi häiritsevästi käyttäytyviä alkoholisteja, ja tilan käyttöä ohjataan ja säännellään erilaisin spatiaalisin rajoittein ja kaupunkisuunnittelun keinoin sekä tietysti laein ja määräyksin.

Aiemmin mainitut tiukan ja väljän tilan käsitteet tuovat keskusteluun mielenkiintoisen näkökulman. Tiukat tilat tarkoittavat ”ympäristöjä, joilla on etukäteen suunniteltu käyttötarkoitus ja joissa ei suvaita muita, vaihtoehtoisia toimintoja” (Kuusisto-Arponen ym. 2009: 52–53). Julkinen kaupunkitila on usein juuri tällaista monofunktionaalista eli yhden käyttötarkoituksen tilaa (Cupers ym. 2002: 106–107). Nuoret haastavat tilan tavanomaisia käyttötapoja käyttämällä tilaa toisin kuin oletetaan. Nuoret siis haastavat tilan, ja tietyissä mielessä avaavat sitä uusille, erilaisille käytöille. Kun vaihtoehtoisia käyttöjä suvaitaan, tiukasta tilasta tulee väljä tila, joka on tiukkaa, yhden käyttötarkoituksen tilaa eläväisempi ja sosiaalisempi tila (Kuusisto-Arponen ym. 2009: 52–53). Cupersin ja Miessenin monofunktionaalista tilasta tulee monen käyttötarkoituksen multifunktionaalista tilaa.

Vaikka joutomaalla säännöt joustavat, usein joutomailla oleilevat ryhmät kehittävät omia sosiaalisia sääntöjään lakien ja järjestyssääntöjen lisäksi tai vaihtoehtona näille säännöille, kuten edellä todettiin. Talonvaltauksset ovat siinä mielessä erilaisia verrattuna joutomailla seikkailuun ja graffitien maalaamiseen, että valtauksset ovat julkinen kannanotto kulutusvapaan tilan puutteeseen ja

rakennusten tyhjillään pitämiseen. Julkisuus asettaa valtauksille tiettyjä rajoitteita, mutta antaa myös mahdollisuuksia. Vaikka valtaukset tapahtuvat yhteiskunnan ja poliisin valvovan silmän alla, vallatussa talossa säännöistä päätetään kuitenkin demokraattisesti yhdessä, ja tilan olemus määritellään kollektiivisesti itse tilasta käsin.

Lait ja määräykset sekä sosiaaliset käytännöt ja normit vaikuttavat paljon minkä tahansa tilan julkisuuden näyttäytymiseen ja muodostumiseen. Talonvaltaajat, hylätyissä rakennuksissa seikkailevat urban explorerit, graffitimaalarit, juopot, leikkivät lapset ja sunnuntaikävelijät kaikki muokkaavat hylätyn alueen julkisuutta uskaltautumalla kyseenalaistamaan kaupunkitilan yksityisyyden ja tietynlaisen yksiulotteisuuden.

Massey (Kymäläinen 2009: 95) toteaa, että tilat voivat muuttua julkisiksi, ”kun tilan käytöistä ja käyttötapojen legitimiudesta aletaan kiistellä”. Kymäläinen viittaa ”tilan hybridisaatioon”: siihen seikkaan, että tilat voivat olla jossakin mielessä yksityisiä, ja toisaalta jossakin muussa mielessä julkisia.

Kuten Lehtovuori ym. (2003: 44) toteavat: tilapäiset käytöt ”’avaavat’ kaupunkia ja laajentavat sen julkista piiriä”. Kun ne nostavat esille hylättyjä tiloja tai unohdettuja paikkoja, ne synnyttävät uutta julkista kaupunkitilaa. Hylätty tila rakentuu ihmisten sosiaalisissa suhteissa ja puolestaan vaikuttaa niitten muodostumiseen riippumatta yksinomaan siitä, kuka joutomaan virallisesti omistaa. Joutomaan luonne voi olla avoin, julkinen ja monikäyttöinen, ja ehkä vielä jotain enemmän kuin aivan perinteisesti julkiseksi mielletty tila.

Toisaalta on otettava huomioon se seikka, että joutomaa ei välttämättä muodostu ihanteen mukaiseksi avoimeksi ja vapaaksi tilaksi, jossa kaikilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet olla toisistaan riippumatta. On selvää, että tilaa määrittävät erilaiset valtasuhteet ja ihmisten kanssakäyminen, ja nämä valtasuhteet voivat muodostua myös hyvin epäsuhtaisiksi. Sinänsä vaaraton graffitien maalaaminen saattaa toisaalta vetää joitakin ihmisiä puoleensa mutta toisaalta myös karkottaa toisia. Maalattaessa graffiteja taiteilijat ottavat tiettyssä mielessä alueen reviiirikseen näkyvällä tavalla, ja esimerkiksi jollakin alueella oleilevat juopot saattavat aiheuttaa levottomuutta ja pelkoakin muissa kulkijoissa. Aineiston mukaan joutomaalla kulkijat voivat kokea muut oleskelijat uhkana kuten joidenkin lain rajoilla seikkailevien tapauksessa kuultiin. Tietysti esimerkiksi aggressiivinen käyttäytyminen karkottaa muita kulkijoita muualle, ja myös esimerkiksi talonvaltaus voi joitakin lähiasukkaita närästä. Tällöin joutomaa ei avaudu, vaan itse asiassa

sulkeutuu niiltä, jotka kokevat paikalla olevan negatiivisia ominaisuuksia. Heille paikasta muodostuu aivan erilainen kuin niille, jotka kenties ovat mukana joutomaata hallitsevammin käyttävissä ryhmissä.

Usein käytöt limittyvät kuitenkin niin, että monesti joutomaalla ei tarvitse itse asiassa kohdata ketään. Nekin jotka toisensa kohtaavat, saattavat pelolle ja negatiivisille tunteille vaihtoehtoisesti kokea välinpitämättömyyttä tai jopa iloa muiden kohtaamisesta. Talonvaltauksissa ja kaupunkiviljelmillä ideana on ainakin osaksi juuri yhteisöllisyys ja ihmisten kohtaaminen. Joutomailla ja hylätyillä kiinteistöillä on siis mahdollisuus muodostua hyvin monenlaisiksi alueiksi, ja juuri näissä mahdollisuuksissa piilee näiden alueiden hienous. Kontrollin ollessa vähäistä joutomaan luonne muodostuu vapaasti sellaiseksi, kuin se on jokaisen joutomaan kohdalla muodostuakseen. Joutomaista voi kehkeytyä alakulttuurien kohtaamispaikkoja, alustoja omalle ajattelulle ja rauhoittumiselle tai ne voivat jopa päätyä jonkin ryhmän haltuun. Joutomaalla on siis tilaa niin henkilökohtaiselle kokemiselle, yhteisöllisyydelle kuin tilan haltuunotollekin.

Kuva 25. Tommilankadun valtauksessa vanhaa päiväkotia vaadittiin kulttuurikäyttöön (S. P. 2010).

10. Yhteenveto: kohti sallivampaa kaupunkia

Joutomaat ovat ajan saatossa muuttuvia ja uudistuvia aluita, joiden synty ja kehitys ovat sidoksissa talouden ja yhteiskunnan muutoksiin. Tämä työ on ollut tutkimusretki kaupungin monimuotoisiin joutomaihin ja niihin arvoihin, joita joutomailla voi olla ilman, että niitä siistitään ja tasoitetaan ja niiden rosoisuutta ja rönsyilyä paikkaillaan.

Tämä tutkimus keskittyi haastattelujen ja kyselyn kautta selvittämään joutomaiden roolia ja epävirallisia käyttötarkoituksia sekä joutomaiden merkitystä kaupunkilaisille enimmäkseen Turun alueella. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, mikä on joutomaan rooli kaupunkitilassa ja millaista tila joutomaa oikeastaan on. Joutomaat voidaan hahmottaa osana kaupungin tilallisuutta monella tapaa: ne voidaan nähdä siistittävinä ja kunnostettavina alueina ja kaupunkikehityksen kohteina, niille voidaan antaa negatiivisia määreitä tai olla uhraamatta montakaan ajatusta tai kuten tässä tutkimuksessa, joutomaa voidaan nähdä erilaisten kokemusten ja käyttöjen areenana ja osana kaupunkitutkimuksessa käytävää keskustelua tilasta.

Tutkimuksessani olen siis tarkastellut joutomaita aukkoina kaupunkitilassa, joka tulvii mainoksia ja sääntelyä; kaupungin marginaali- ja välitilana ja osana kaupunkien julkista piiriä. Joutomaita voidaan tarkastella relationaalisen tilan näkökulmasta ihmisten vuorovaikutuksessa muokkautuvana tilana, tai joutomaata voidaan ajatella vapaana ja avoimena tilana, joka mahdollistaa monipuolisesti erilaisia toimintoja ja käyttäjiä ja avaa tilaa uudelle yhteisöllisyydelle.

Toinen tutkimuskysymykseni liittyi joutomaan käyttäjiin ja merkityksiin. Tarkoituksena oli selvittää, millaisena joutomaa tai hylätty tila ihmisille näyttäytyy, mitä se heille merkitsee ja miten joutomaita käytetään. Tutkimuksessa kävi ilmi, että joutomaat toimivat muun muassa lasten ja aikuisten seikkailu- ja leikkipaikkoina, kaupunkilaisten rauhoittumisen ja luontoelämysten paikkoina, nuorten ja aikuisten oleilupaikkoina, ulkoilualueina ja oikoteinä, tapahtumien areenoina sekä monenlaisina kokemuskaivoina, joista ammentaa. Joutomaita viljellään ja niitä vallataan; niihin jätetään jälkiä ja niissä tehdään taidetta. Niillä juopotellaan ja harrastetaan seksiä sekä pakoillaan muiden katseita. Joutomailla erilaiset kulttuurit ja olemisen tavat, luonnon läsnäolo ja ajan kulku kohtaavat.

Kun joutomaata tarkastellaan ihmisten henkilökohtaisten kokemusten kautta, se näyttäytyy tilan sijaan nimenomaan paikkana, joka on erilainen jokaiselle kokijalle. Joutomailta voi löytää tilaa omaan käyttöönsä. Siellä voi inspiroitua, nähdä kauneutta ja olla lähellä luontoa, ja toisaalta kokea vaaran ja pelon, rumuuden ja roskaisuuden sekä rajojen ja sääntöjen rikkomisen jännityksen ympäristössä, jossa valvontaa on vähän.

Tutkimuskysymysteni lisäksi tahdoin selvittää, miten joutomaa muokkaantuu ihmisten toiminnan seurauksena ja onko mahdollista sanoa, että joutomaasta tulisi avoimempi ja julkisempi käyttöjen seurauksena. Joutomaita muokkaavia toimintoja on useita; graffititaiteilijat maalaavat joutomailla, kaupunkiviljelijät kasvattavat vihanneksia ja juureksia ja talonvaltaajat ottavat tyhjillään olevaa tilaa haltuunsa ja muokkaavat siitä omaan käyttöönsä sopivaksi. Urban explorer -harrastajat jättävät jälkeensä lähinnä jalanjälkiä, mutta jotkut taas rikkovat paikkoja, jättävät asumisen ja oleskelun jälkiä kuten roskia ja jopa käyttävät joutomaata kaatopaikkanaan. Ihmisten jäljet näkyvät jätteiden, graffitien, vanhojen rakenteiden ja rakennusten sekä esineiden muodossa. Voidaan myös ajatella, että joutomaa muokkaantuu ilmapiiriltään ihmisten tilassa olemisen myötä – ihmisten läsnäolosta mihin tahansa tilaan syntyy tietynlainen tunnelma, kuten esimerkiksi talonvaltausten kohdalla voidaan todeta.

Joutomaalla on mahdollisuus muodostua käytöstä riippuen jokaisen omaksi ja yksilölliseksi tilaksi, yhden tai muutaman ryhmän hallitsemaksi tilaksi tai yhteisölliseksi tilaksi kuten vaikka Kööpenhaminan vuonna 1971 vallattu vapaa-alue Christiania. Joutomaan suurin merkitys näyttääkin piilevän siinä, että sen mahdollisuuksia ei ole rajoitettu. Joutomaatila voidaan määrittellä käyttäjien toimesta ruohonjuuritasolta käsin, mikä on erittäin harvinaista urbaanissa ympäristössä, jossa kaikella kaupunkitilalla on jokin ennalta määrätty merkitys ja rooli. Alhaalta ylöspäin määrittely antaa luovuudelle, omaehtoisuudelle ja spontaanille yhteisöllisyydelle mahdollisuuden versoa, ja inspiroi yksilön ajattelua uusille urille tilassa, jota ei ole pureksittu valmiiksi ja muovattu palvelemaan jotakin tiettyä tarkoitusta.

Tämä tutkimus on käsitellyt joutomaata osana kaupunkia ja ihmisten vapaa-aikaa. Joutomaa on muodostunut niin monipuoliseksi tutkimuksen edetessä, että näkökulmia olisi voinut muodostaa useita. Lähdin liikkeelle alun perin julkisen tilan käsitteestä, jonka kautta pohdin mahdollisuutta, että joutomaa rooli muodostuisi julkiseksi tilaksi. Joutomaa-teatteriryhmä inspiroi näytelmällään tarkastelemaan joutomaata juuri merkitysten ja käyttöjen kautta, ja tämä toi paikan käsitteen mukaan tutkimukseen.

Myös erityisesti Panu Lehtovuoren ja Tuula Isohannin pohdinnat joutomaista veivät pro gradu -työtäni paikan käsitteen suuntaan, ja arkkitehdit Cupers ja Miessen tarjosivat kiehtovia tulkintoja joutomaan tilallisuuteen. Tutkimuksellani on luonnollisesti juuria niin maantieteen emeritusprofessori Harri Anderssonin joutomaiden tutkimuksessa kuin Päivi Rannilan (ent. Kymäläinen) ja muiden suomalaisten kaupunkitutkijoiden ajatuksissa.

Kuten tutkimuksessani monesti totean, joutomaita on tarkasteltu lähinnä kaupunkisuunnittelun ja -uudistamisen lähtökohdista, jolloin niille on annettu arvo ensisijaisesti kehityksen välineinä. Tietääkseni oman joutomaatutkimukseni kaltaista laajempaa merkitysten ja käyttöjen käsittelyä ei ole aiemmin tehty, vaikka esimerkiksi arkkitehdit ja taiteilijat kuten Lehtovuori, Cupers ja Miessen, Jussi Kivi sekä tietysti Joutomaa-työryhmä ovat paneutuneet joutomaahan omista näkökulmistaan.

Aineistosta nousi esille käsiteltyjen teemojen lisäksi monta muutakin tärkeää näkökulmaa, jotka olisivat ansainneet tarkastelun. Keräämästäni aineistosta olisi saanut monta erilaista tutkimusta, ja seuraavissa näkökulmissa voisikin olla aihetta jatkotutkimukselle.

Haastattelujen ja kyselyn yhteydessä kysyttiin ihmisten toiveita sille, miten he haluaisivat joutomaan tulevaisuudessa kehittyvän. Vastauksista kuvastuivat ihmisten joutomaasta kumpuavat tunteet: jotkut näkivät, että joutomaiden katoaminen oli vääjäämätöntä, ja joidenkin mielestä maisemointi, kunnostaminen ja siistiminen oli toivottavaa. Toiset taas katsoivat, että joutomaita ei missään nimessä tulisi rakentaa täyteen ja että niiden pitäisi vain antaa olla. Ihmisten toiveiden ja visioiden laajempi kartoittaminen voisi olla kiinnostavaa ja hyödyttää myös kaupunkisuunnittelijoita.

Toisaalta kaupunkitilaan haluttiin lisää sallivuutta ja vähemmän byrokratiaa. Erilaiset kiistat kaupunkitilasta liittyvät läheisesti myös joutomaihin, joihin hakeutuu sellainen yhteisöllinen ja innovatiivinen toiminta kuten sissiviljely ja omaehtoinen kulttuuritoiminta, jotka melko lyhytnäköisestikin kielletään kaupungin julkisessa tilassa. Säädöksiä luetaan usein kirjaimellisesti, ja joustavuus on harvinaista. Joutomailta ja hylätyistä rakennuksista toivottiinkin halpaa tilaa taiteelle ja omaehtoiselle vapaasti järjestäytyneelle kulttuurille, nuorille, bändeille ja järjestöille, tilaisuuksille ja tapahtumille. Joutomaalla nähtiin potentiaalia epäviralliselle toiminnalle, ja byrokratian ja sääntöjen nähtiin estävän ja hankaloittavan omaehtoista kaupunkitilassa toteutettavaa toimintaa. Sallivuus on kuitenkin ainakin osittain lisääntynyt, ja esimerkiksi pop up -kahvilat ja sosiaalisen median kautta leviävät spontaanisti järjestetyt tapahtumat kuten siivous- ja

ravintolapäivä ovat askel lähemmäs sallivampaa kaupunkia. Tyhjillään olevaa edullista tilaa pitäisi kuitenkin rohkeasti tarjota erilaisille ryhmille, jolloin välilliset hyödyt voisivat olla paljon kustannuksia suuremmat.

Oma tutkimukseni perustuu vahvasti ihmisten kokemuksiin. Olisi kiinnostavaa ideoida, miten tässä tutkimuksessa esille tuodut joutomaakokemukset ja joutomaille annetut merkitykset voitaisiin ottaa huomioon kaupunkisuunnittelussa käytännön tasolla. Mitä jos sen sijaan, että pohdittaisiin kehityksen suuntia, mentäisiin vielä perustavanlaatuisempaan kysymykseen: Voidaanko kaupungissa antaa tilaa omaehtoiselle tekemiselle ja yhteisöllisyydelle? Entä jos käyttöjen määrittämisen annettaisiin tapahtua ruohonjuuritasolta käsin? Parhaassa tapauksessa tällaisen kokeilun vaikutukset voisivat tukea myös kaupungin taloutta, kun kaupungin kiinnostavuus ja asukkaiden hyvinvointi lisääntyisivät.

11. Loppusanat ja kiitokset

Voidaan ajatella, että tämä tutkimus on syntynyt tavallaan tieteen ja taiteen vuorovaikutuksessa. Lopulta on vaikeaa määrittää, mistä jokin idea on alun perin saanut alkunsa, sillä monet tutkimuksessani esitetyt ajatukset ovat jalostuneet tekemisprosessissa ja keskusteluissa Joutomaa-työryhmän ja muiden joutomailla liikkuneiden ja asiaan vihkiytyneiden kanssa. Lämmin kiitos siis kaikille, jotka ovat tavalla tai toisella myötävaikuttaneet tämän pro gradu -työn valmistumiseen.

Suuri kiitos kuuluu Joutomaa-työryhmälle; Maija Pauniolle ja muille näyttelijöille ja työryhmän jäsenille, joita ilman tämä tutkimus olisi luultavasti ollut hyvin toisenlainen. Näyttelijätyöryhmä antoi näytelmän taustamateriaalin vapaasti käyttööni, ja otti minun näkökulmani huomioon taustaineiston keruussa. Joutomaa-teatteriryhmän pohdinnat saivat minut ajattelemaan joutomaata uudella tavalla erityisesti taiteen ja estetiikan kannalta, ja työstäni tuli tämän johdosta varmasti paljon monipuolisempi kuin mitä se olisi ollut ilman Joutomaa-ryhmän kanssa tehtyä yhteistyötä.

Erittäin suuri kiitos kuuluu myös haastatelluille, jotka kertoivat avoimesti omista joutomaakokemuksistaan ja -ajatuksistaan kameralle ja ääninauhalle, ja jaksoivat vastaila joskus syvällekin erikoiseen aiheeseen meneviin kysymyksiin. Haastattelut ovat antaneet lukemattomia ajatuksia, tuntemuksia ja tarinoita, joihin Joutomaa-työryhmä on voinut tarttua näytelmässään ja joita itse olen voinut hyödyntää tässä pro gradu -työssäni. Ihmisten kokemukset joutomaista ovat olleet äärimmäisen antoisaa kuunneltavaa, ja joutomaa on avautunut kiehtovana, villinä ja monimuotoisena kokemusten paikkana lukuisissa mukaansatempaavissa keskusteluissa. Joutomaan käyttäjät ja pohdiskelijat ovat tehneet tästä tutkimuksesta seikkailun ja löytöretken siihen, mitä rakentamaton tai hylätty tila kaupungissa ihmisille oikeastaan merkitsee.

Lisäksi haluan kiittää Turun yliopiston maantieteen emeritusprofessori Harri Anderssonia, joka on edesauttanut työtäni ja tarjonnut arvokasta taustamateriaalia tutkimukseni tueksi. Suuri kiitos kuuluu myös Päivi Rannilalle, jonka ajatukset ja näkemykset kaupunkitilasta ja sen käytöstä ovat inspiroineet jo ensimmäisestä kulttuurimaantieteen harjoituskurssista lähtien ja avanneet uusia näkökulmia nykyajan ihmismaantieteeseen. Lisäksi haluan kiittää isääni, joka jaksoi pietteillä käydä teosta läpi ja katsoa sitä omasta kokeneen graduohjaajan näkökulmastaan.

(OIKOTIE)

**Polku johtaa kahteen suuntaan,
mutta kaikkialla leijuu utua,
lehdet jäätyneet kiinni ruohoon,
rapisevat askelten tuulessa,
hiekkainen maa kumisee
kuin ylikulkusilta;**

**olen jo kadonnut näkyvistä,
eikä ääniä kuulu enää,
jos nyt oikaisen lasinurmikon poikki,
tulen talveen tai kesään –
jos polkua seuraan, vanhenen.**

Jarkko Laine: Traagisen runoilijan talo (1986).

Lähdeluettelo

HAASTATELLUT

- Taiteilija (T) (2011), nuori aikuinen, Helsinki. Haastattelupaikka: galleria
- Graffititaiteilija 1 (G1) (2011), nuori aikuinen, Turku. Haastattelupaikka: kahvila
- Graffititaiteilija 2 (G2) (2011), nuori aikuinen, Turku. Haastattelupaikka: kahvila
- Urban explorer 1 (UE1) (2010), nuori aikuinen, Turku. Haastattelupaikka: Teatteri
Tarmo (M. Paunio)
- Urban explorer 2 (UE2) (2010), nuori aikuinen, Turku. Haastattelupaikka: Teatteri
Tarmo (M. Paunio)
- Seikkailija (S) (2010), nuori aikuinen, Turku. Haastattelupaikka: Teatteri Tarmo (M. Paunio)
- Kaupunkiviljelijä (KV) (2011), nuori aikuinen, Helsinki. Haastattelupaikka: kahvila
- Talonvaltaaja 1 (TV1) (2011), nuori, Turku. Haastattelupaikka: kahvila
- Talonvaltaaja 2 (TV2) (2011), nuori aikuinen, Turku. Haastattelupaikka: kahvila
- Työpajaan osallistuneet 17 henkilöä (2010). Turku. Haastattelupaikka: Teatteri Tarmo (M. Paunio)

- Alker S., P. Barret, D. Clayton & G. Jones (2000). *Delivering Regeneration: A Brownfield Renaissance. Reporting the Findings of the National Brownfield Sites Project*. Urban Mines: Halifax.
- Andersson, H. (2011). Kaupungin joutomaan ihanuus ja kurjuus. *Turun yliopiston verkkolehti* 4.5.2011, lainattu 13.7.2011. <http://www.utuonline.fi/sisalto/artikkeli/Kaupungin_joutomaan_ihanuus_ja_kurjuus.html>
- Andersson, H. (2009). Kaupungin julkisen tilan globaali ulottuvuus. *Teoksessa* Ridell, Kymäläinen ja Nyysönen 2009: *Julkisen tilan poetikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*, 41–59. Tampere University Press, Tampere 2009.
- Andersson, H. (toim., s.a.). *Turku 'brownfields'. Ympäristövaurioalueet Turun kaupunkisäkaupungin reunalla*. Julkaisematon tutkimus osana ympäristöministeriön EKO-INFRA-hanketta. 90 s.
- Arjen löytöretkeilijät* (2013). 26.2.2013. <<http://arjenloytoretkeilijat.fi/>>
- Augé, M. (1995). *Non-places. Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. Lontoo: Verso. 122 s.
- Bliek, D. & P. Gauthier (2007). Mobilising Urban Heritage to Counter the Commodification of Brownfield Landscapes: Lessons from Montréal's Lachine Canal. *Canadian Journal of Urban Research* 16: 1, 39–58.
- Blogi, tuntematon* (2013). 28.7.2013. <<http://nukkainen.blogspot.fi/2011/08/free-kakola-weekend.html>>
- Brownfields and Redevelopment of Urban Areas* (2002). A report from the Contaminated Land Rehabilitation Network and Environmental Technologies (CLARINET).
- Böhme, G. (1989). *Für eine ökologische Naturästhetik*. Frankfurt am Main: Edition Suhrkamp. 188 s.
- Carlson, A. (1999). Soiden ihaileminen: kosteikkojen vaikea kauneus. *Teoksessa* Hakala, K. (toim.): *Suo on kaunis*. Helsinki: Maahenki, 173–191.

- Cupers, K. & M. Miessen (2002). *Spaces of uncertainty*. Verlag Müller + Busmann KG, Wuppertal. 191 s.
- Franck, K. A. & Q. Stevens (2007). Tying down loose space. *Teoksessa* Franck, K. A. & Q. Stevens (toim.): *Loose space. Possibility and diversity in urban life*, 1–33. Routledge, London.
- Haarni, T. (1994). Suunnittelun tiloista vastarinnan paikoiksi. *Teoksessa* Tuukka Haarni (toim.): *Ihmisten kaupunki? urbaani muutos ja suunnittelun haasteet*, 89–107. YTK ja Stakes 1994, raportteja 152.
- Haarni, T., M. Karvinen, H. Koskela ja S. Tani (1997). Johdatus nykymaantieteeseen. *Teoksessa* Haarni, T. & M. Karvinen, H. Koskela, S. Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, 9–34. Vastapaino, Tampere.
- Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge, Ma: MIT Press. 301 s.
- Harju, A., A. Heinonen & E. Noppari (2001). *Julkisen tilan luonne viestintäympäristönä*. Työraportti. <<http://www.uta.fi/jouritutkimus/raportti.pdf>>
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Postmodernity*. Cambridge, MA & Oxford: Blackwell. 378 s.
- HE 117/2006 (2006). *Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi varojen arvostamisesta verotuksessa annetun lain sekä metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain 2 §:n muuttamisesta*. Finlex. <<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060117>>
- Heinämaa, S. (2000). *Ihmetys ja rakkaus. Esseitä ruumiin ja sukupuolen fenomenologiasta*. Helsinki: Nemo. 174 s.
- Heiskanen, S. (2008). Marginaalisten maisemien jäljillä. *Taide* 48: 1, 22–27.
- Helenius, L. (2008). Kaupungit symbolitaloudessa: merkien vaikutus mielikuvaan tulevaisuuden kaupungeista. *Acta Universitatis Tamperensis 1316*. Tampere University Press. Tampereen yliopistopaino Oy, Juvenes Print, Tampere. 212 s.
- Helsingin Sanomat* (2000). Helsingin kantakaupungin joutomaat katoavat. 14.9.2000. <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Helsingin+kantakaupungin+joutomaat+katoavat/aaHS20000914SIIKA03x5w?_src=haku&ref=arkisto%2F>
- Helsingin Sanomat* (2011a). Vartijat rauhoittivat aukion. 14.7.2011. Lehden paperiversio.
- Helsingin Sanomat* (2011b). Professori on huolissaan poliisien tehtävien yksityistämisestä. 19.7.2011. <<http://www.hs.fi/verkkolehti/kaupunki/artikkeli/Professori+on+huolissaan+poliisien+teht%C3%A4vien+yksityist%C3%A4misest%C3%A4/1135267772888>>
- Helsingin Sanomat* (2013). Pankin häätämä perhe valtasi talon Espanjassa. 2.1.2013. <<http://www.hs.fi/paivanlehti/ulkomaat/Pankin+h%C3%A4%C3%A4t%C3%A4m%C3%A4+perhe+valtasi+talon+Espanjassa/a1357013527040>>
- Hirsjärvi, S. & H. Hurme (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki University Press. Yliopistopaino, Helsinki. 213 s.
- Isohanni, T. (2000). Helsinki, Arabianranta: about art and wasteland. *The Finnish Journal of Urban Studies* 38: 3, 76–83.
- Isohanni, T. (2002). Helsinki Arabianranta. Kerrostumien läpi taiteen paikaksi. *Teoksessa* Ylimaula, A-M. (toim.), P. Lehtovuori, T. Isohanni & J. Vikberg: *Urban adventures. Uraanit elämysten paikat*, 91–133. Future Home Institute, University of Art and Design, Helsinki.
- Jay, N. (1981). Gender and Dichotomy. *Feminist Studies* 7: 1, 38–56.
- Karjalainen, P. T. (1997). Aika, paikka ja muistin maantiede. *Teoksessa* Haarni, T. & M. Karvinen, H. Koskela, S. Tani

- (toim.): *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*, 227–241. Vastapaino, Tampere.
- Kivi, J. (2004). *Kaunotaitteellinen eräretkeilyopas*. Kustannus oy Taide, Helsinki. 208 s.
- Kopomaa, T. (1997). *Tori – marginaali – haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 670. Helsinki. 247 s.
- Kortesharju, M. (2004). Arvokkaat joutomaat. *Ympäristöviesti*, syyskuu 2004, 32–33.
- Korvenpää, T. & T. Korvenpää (s.a). Turun ruutukaavan reuna-alueen kasvillisuus. *Teoksessa* Harri Andersson (toim.): *Turku 'brownfields' Ympäristövaurioalueet Turun sisäkaupungin reunalla*, 44–51. Julkaisematon tutkimus osana ympäristöministeriön EKO-INFRA-hanketta.
- Kuusisto-Arponen, A.-K. & S. Tani (2009). Hengailun maantiede. Arjen kaupunki nuorten olemisen tilana. *Alue ja ympäristö* 38: 1, 51–58.
- Kymäläinen, P. (2009). Kaupunkitaide ja julkisen tilan hetkittäiset käytöt. *Teoksessa* Ridell, Kymäläinen & Nyysönen: *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*, 91–113. Tampere University Press, Tampere.
- Kääntöpöytä-facebookryhmä 2012. Kääntöpöytä – vuoden teko! 28.11.2012. <<https://www.facebook.com/pages/K%C3%A4%C3%A4nt%C3%B6p%C3%B6yt%C3%A4-Turntable/238128239591654?fref=ts>>
- Laclau, E. (1990). *New Reflection on the Revolution of Our Time*. London: Verso. 263 s.
- Laine, J. (1986). *Traagisen runoilijan talo*. Otava, Keuruu. 87 s.
- Laine, J. (1989). *Oodi eiliselle sanomalehdelle*. Otava, Keuruu. 68 s.
- Lefebvre, Henri (1991). *The Production of Space*. Oxford and Cambridge: Blackwell. 454 s. (Alkuperäisteos La production de l'espace, 1974).
- Lehtovuori, P. (2002). Paikka on merkityksenannon hetki. Kaupunkisuunnittelun kokemuksellisen lähestymistavan teoriaa. *Teoksessa* Ylimäula, A.-M. (toim.), P. Lehtovuori, T. Isohanni & J. Vikberg: *Urban adventures. Urbaanit elämysten paikat*, 33–90. Future Home Institute, University of Art and Design Helsinki, UIAH. 160 s.
- Lehtovuori, P., H.-L. Hentilä & C. Bengs (2003). *Tilapäiset käytöt. Kaupunkisuunnittelun unohdettu voimavara*. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. 96 s.
- Lehtovuori, P. (2005). *Experience and Conflict: The dialectics of the production of public urban space in the light of new event venues in Helsinki 1993–2003*. Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies. 288 s.
- Lehtovuori, P. (2010). *Experience and Conflict: The Production of Urban Space*. Ashgate Publishing Limited, Surrey. 259 s.
- Mäenpää, P. (2005). *Narkissos kaupungissa – Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta*. Tammi, Helsinki. 105 s.
- Luova Tampere -ohjelma* (2013). Kesannot luovat uutta kaupunkia. 1.11.2013 <http://www.luovatampere.fi/arkisto/kiikarissa_urbaanit.html>
- Massey, D. (2008). *Samanaikainen tila*. Toim. Lehtonen, Rantanen, Valkonen & Rovio. Vastapaino, Tampere. 240 s.
- Mabey, R. (1997). Wilderness as an Aesthetic Quality. *Teoksessa* Berger, Vicki & Isabel Vasseur (toim.): *Arcadia revisited the place of landscape*, 182–193. Black Dog Publishing.
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: social justice and the fight for public space*. The Guilford Press, New York.

270 s.

- Niitemaa, T. (2003). Brownfields forever? Kaupungin joutomaat järkikäyttöön. *Aurora, Turun yliopisto* 2003: 2, 25–27.
- Pyhtilä, M. (2005). *Kansainväliset situationistit – spekaakkelin kritiikki*. Like, kirjapaino Dark oy, Vantaa. 256 s.
- Ridell, Kymäläinen & Nyysönen (2009). *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Tampere University Press, Tampere. 407 s.
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion. 156 s.
- Sheller, M. & J. Urry (2003). Theory, Culture & Society. *SAGE, London, Thousand Oaks and New Delhi* 20: 3, 107–125.
- Tuomi, J. & A. Sarajärvi (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki, Tammi. Livonia Print, Latvia.
- Turun Sanomat* 2011a. Poliisi tutkii Turun Botellón-tapahtuman. 18.7.2011. <<http://www.ts.fi/online/kotimaa/240157.html>>
- Turun Sanomat* 2011b. Joutomaa on mielentila. 16.8.2011. <<http://epaper.ts.fi/ts/digilehti/2011/08-16/epaper/14222313.html>>
- Turun kaupungin rakennusjärjestys*. Turun kaupunki.
- Tynkkynen, O. (2012). *Ihminen – kuka tahansa*. Puistohomot-kirjan jälkikirjoitus. Noudettu 26.11.2012. <<http://www.orastynkkynen.fi/?p=4079>>
- Vilkamaa-Viitala, M. (2008). *Kesannointia maalla ja kaupungissa*. Kotimaisten kielten keskus, 8.7.2008. Noudettu 1.11.2013. <<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2834>>
- Wikipedia* (2011). Raunistulan rehutehdas. 5.7.2011 <http://fi.wikipedia.org/wiki/Raunistulan_rehutehdas>
- Wikisanakirja* (2011). Deindustrialisaatio. 5.7.2011. <<http://fi.wiktionary.org/wiki/deindustrialisaatio>>
- Yle uutiset* (2012). Taideslummi valtasi jälleen Turun Porthaninpuiston. 13.8.2012. Noudettu 26.11.2012. <http://yle.fi/uutiset/taideslummi_valtasi_jalleen_turun_porthaninpuiston/6254164>
- Yle uutiset* (2010). Kakolan suuri varastopalo kolmen pojan tekosia. 13.4.2010. Noudettu 26.11.2012. <http://yle.fi/uutiset/kakolan_suuri_varastopalo_kolmen_pojan_tekosia/6153267>
- Zukin, S. (1991). *Landscapes of Power: from Detroit to Disney World*. University of California Press. Berkeley and Los Angeles, California. 284 s.
- Zukin, S. (1992). Postmodern urban landscapes: mapping culture and power. *Teoksessa* Lash, S. & J. Friedman (toim.): *Modernity & Identity*, 221–247. Cambridge, Blackwell.

Liitteet

Liite 1 Haastattelukysymykset

Haastattelukysymysrunko, josta myös saatoin poiketa lisäkysymyksin, oli seuraava:

- Millainen alue on joutomaa? Millaista aluetta ajattelet kun puhutaan joutomaasta?
- Mitä teet joutomaalla tai hylätyssä tilassa ja miksi olet juuri siellä etkä jossain muualla? Kuvaile tekemisiäsi.
- Millaisena hylätty tila näyttää sinulle? Millainen se on, millaisena näet joutomaan?
- Mitä joutomaa tai hylätty tila sinulle merkitsee? Mitä se edustaa? Millaisia tunteita siihen liittyy? Mikä kiehtoo? Mitä mielikuvia? Mikä tunne kuvaa joutomaata?
- Onko hylätty tila herättänyt sinussa uusia ajatuksia?
- Onko toiminta joutomaalla vaikuttanut siihen miten näet sen? Onko toiminta tai oleskelu vaikuttanut mielipiteisiisi joutomaasta? Ovatko mielikuvat muuttuneet sen myötä, että oleilet joutomaalla?
- Vaikuttaako käyttö jotenkin joutomaahan? Muuttuuko joutomaa käytössä? Miten? Onko jotain muuttunut käytön myötä, mitä olet muuttanut joutomaalla tai hylätyssä tilassa? Myös vaikka hylätyn tilan ilmapiirissä tai olemuksessa?
- Kenen kanssa olet siellä, oletko tavannut ihmisiä joutomaalla tai siellä toimimisen seurauksena / puitteissa?
- Käytkö joutomaalla säännöllisesti tai toistuvasti, ja teetkö siellä aina samoja asioita vai erilaisia asioita?
- Mitä merkitystä näet toiminnalla?

Lisäkysymyksiä haastattelun ohessa pohdittavaksi. Näitä en kysynyt välttämättä suoraan haastatelluilta, vaan yritin pitää kysymykset haastattelun kuluessa mielessä, ja muodostamaan näiden pohjalta mahdollisia lisäkysymyksiä.

- Minkälaisia tilan käyttöjä pyritään edistämään ja millaista tilankäyttöä tahdotaan ja toivotaan?
- Millaisia ihmisiä toivoisit joutomaalle tulevan? Onko käyttäjiä, joita et halua?
- Miten haluaisit, että joutomaa kehittyy?

- Mitä merkitystä näet toiminnalla olevan?
- Talonvaltaus: Mitä talonvaltauksessa tapahtuu, millainen tunnelma
- Talonvaltaus: Miksi menet valtaukseseen? Tavallaan miksi lähdet kotoa valtaamaan, mitä ajattelet silloin?
- Talonvaltaus: Mitä valtaamisesta saa itselle? Millaisia tunnelmia?

Liite 2 Sähköinen kysely joutomaista

Joutomaa-kyselyssä kysyttiin seuraavia kysymyksiä:

- Taustatiedot (vapaaehtoinen)
- Missä asut? (vapaaehtoinen)
- Löytyykö kotisi tai käyttämiesi kulkureittien läheltä joutomaata?
- Jos vastasit kyllä kerro joutomaastasi.
- Mitä sinulle tulee mieleen sanasta joutomaa?
- Mitä joutomaa sinulle merkitsee tai millaisia mielikuvia joutomaa sinussa herättää?
- Miten käytät joutomaata?
- Jos valitsit vaihtoehdon joku muu, kerro lisää.
- Jos asut lähellä joutomaata käytkö siellä _?
- Jos käyt usein tai joskus joutomaalla ovatko mielikuvasi joutomaasta muuttuneet käytön myötä?
- Jos vastasit kyllä, kerro miten?
- Onko joutomaiden olemassaololla mielestäsi erityistä merkitystä? Miksi?
- Keitä olet kohdannut joutomaalla?
- Kuvaile tilanne, jossa kohtaaminen tapahtui.
- Seikkailletko joutomailla?
- Jaa paras joutomaa -seikkailusi.
- Jaa mieleenpainuvin muisto, joka tapahtui joutomaalla.
- Mielenkiintoisin joutomaalta löytämäsi esine?
- Nimeä tunne, joka vahvimmin kuvaa joutomaata.
- Nimeä joutomaatuoksu/-haju, joka nousee ensimmäisenä mieleesi.
- Nimeä kuulokuva, joka parhaiten kuvaa joutomaata.
- Nimeä sinulle tärkein joutomaa Turussa!
- Miten haluat joutomaan kehittyvän tulevaisuudessa?
- Yhteystietosi (vapaaehtoinen)